

UNIVERSITY OF PIRAEUS
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

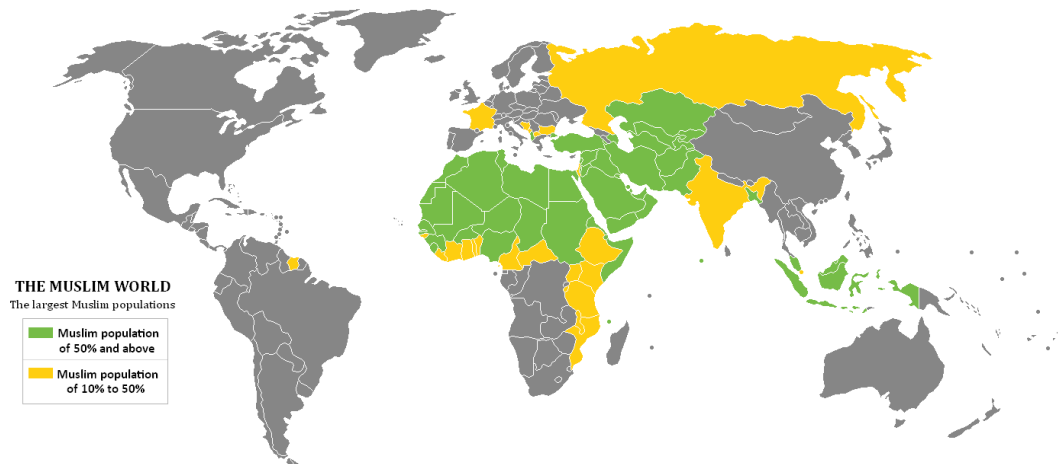
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΠΣ: ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ ΔΥΣΗ

*Το Ισλάμ ως πεδίο πολιτικής έρευνας και παράγοντας
διαμόρφωσης των διεθνών σχέσεων*

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μπόση Μαίρη

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Τσιούμα Ιφιγένεια του Βασιλείου
Α.Μ: ΜΘ/07039

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2010

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ.....	4
1.1. Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ.....	4
1.2. 19 ^{ΟΣ} ΑΙΩΝΑΣ-ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ	6
1.3. ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ.....	8
1.4. ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ	9
1.4.1. Η ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ	10
1.4.2. Ο ΙΣΛΑΜΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ.....	12
1.5. ΑΝΤΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.....	14
2.1. ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ	16
2.2. Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΣΟΥΕΖ	20
2.3. Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ «ΝΑΣΕΡΙΣΜΟΥ» ΣΤΟΝ ΑΡΑΒΙΚΟ ΚΟΣΜΟ	23
2.4. Ο ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1967	27
2.5. Η ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1973	32
2.6. ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ	35
2.7. ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1970-ΙΡΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	36
2.8. ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ.....	43
2.8.α. Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΤΖΙΧΑΝΤ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ.....	49
2.8.β. ΟΙ ΤΑΛΙΜΠΑΝ.....	52
2.9. ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΙΣΛΑΜ & ΙΣΛΑΜΙΚΟΣ ΕΞΤΡΕΜΙΣΜΟΣ	64
3.1. ΝΕΑ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ.....	71
3.2. Αλ-Κάιντα	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ	80
4.1. ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ	80
4.2. ΤΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΑΠΕΙΛΗ	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11 ^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2001 ΕΠΟΧΗ	88
5.1. ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΟΜΠΑΜΑ	92
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	98

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και η άμεση αμερικανική αντίδραση με τον πόλεμο του Αφγανιστάν το 2001 και τον πόλεμο του Ιράκ το 2003 αλλά και ο ευρύτερος «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας», ερμηνεύεται από ολοένα και περισσότερους μουσουλμάνους, ως επίθεση εναντίον του Ισλάμ καθαυτό. Από την πλευρά της η Δύση θεωρεί ότι υφίσταται επίθεση από ένα μονολιθικό εχθρό το Ισλάμ. Παρά τη συχνή επισήμανση στον επιστημονικό και δημόσιο λόγο ότι δεν είναι δυνατό και δεν πρέπει να θεωρούμε ως στερεότυπα θρησκείες και πολιτισμούς, από το 2001 η «σύγκρουση πολιτισμών» μεταξύ του Ισλάμ και της Δύσης φαίνεται να έχει εξελιχθεί σε αυτοεκπληρούμενη προφητεία.

Από την αρχή της εργασίας αυτής θα πρέπει να τονιστεί ότι με τον όρο «Δύση» δεν εννοούμε μόνο μια γεωγραφική έννοια αλλά κυρίως μια γεωπολιτική, οικονομική και πολιτιστική οντότητα που περιλαμβάνει τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Ευρώπη, την Ιαπωνία, την Αυστραλία και φυσικά το Ισραήλ. Όσον αφορά τον όρο Ισλάμ δεν πρέπει να έχουμε στο νου μας μόνο την ισλαμική θρησκεία αλλά πρόκειται για έναν όρο που περιέχει κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και γεωγραφικές πτυχές, επηρεάζοντας πολλούς παράγοντες στο εσωτερικό των ισλαμικών κοινωνιών.

Έχοντας λοιπόν αυτό σαν δεδομένο γίνεται αντιληπτό και το γεγονός ότι Δύση και Ισλάμ περιγράφονται ως δύο κόσμοι αντιθετικοί επειδή πάντα η Δύση, στα μάτια των δυτικών τουλάχιστον, είναι στενά συνδεδεμένοι με τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου, ενώ το Ισλάμ είναι εγγενώς αντιδημοκρατικό, βίαιο και καταπατά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτή η ατυχής εξέλιξη έχει σκληρύνει τις εκατέρωθεν απόψεις και τις ταυτότητες, ενώ οι πρόσφατες εξελίξεις χρησιμοποιούνται ώστε να επιβεβαιώνεται αυτή η άποψη.

Το θέμα της συγκεκριμένης εργασίας επιλέχθηκε λόγω της σημαντικής επιρροής τόσο στις διεθνείς σχέσεις όσο και στην εξέλιξη της παγκόσμιας ασφάλειας. Ένας πόλεμος, αυτός του Αφγανιστάν συνεχίζει να λαμβάνει χώρα ανάμεσα στους δύο κόσμους, ενώ ο νέος Πρόεδρος των ΗΠΑ έθεσε σαν κύριο στόχο της εξωτερικής του πολιτικής να σταματήσει τον κύκλο της υποψίας και της διχόνοιας. Παράλληλα οι ισλαμιστές εξτρεμιστές έχουν γίνει περισσότερο ενεργοί, τόσο στο διεθνικό όσο και σε εθνικό επίπεδο, αυξάνοντας τα χτυπήματα αλλά και την κοινωνική τους απήχηση. Αυτό έχει πλήξει κάθε προσπάθεια συμφιλίωσης του Ισλάμ τόσο με τις διεθνείς αρχές αλλά και ειδικότερα με τα δυτικά κράτη.

Η εργασία έχει διαρθρωθεί σε πέντε κεφάλαια ερευνώντας τη σχέση των δύο κόσμων. Στο **πρώτο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στη γέννηση του αραβικού κόσμου,

ανατρέχοντας σε γεγονότα που σημάδεψαν την πρώτη επαφή με τα ευρωπαϊκά κράτη. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι περίπου τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ως «Δύση» θεωρείτο οι ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες. Στη συνέχεια αναλύεται η πρώτη ουσιαστική επιρροή του δυτικού πολιτισμού στον αραβικό κόσμο, αυτό έγινε μέσω της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας, ένας γεγονός που άφησε κατάλοιπα και στην σύγχρονη εποχή, αλλάζοντας το χάρτη του μουσουλμανικού κόσμου. Αυτό είχε ως συνέπεια την άνοδο του ισλαμικού εθνικισμού στα περισσότερα αραβικά κράτη και το κίνημα αυτό εξετάζεται μέσω των δύο βασικών ισλαμιστικών κινήματων τα οποία οργανώθηκαν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα (Μουσουλμανική Αδελφότητα και Ισλαμικός Συναγερμός). Κλείνοντας το πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια πρώτη αναφορά για την ανάδυση ενός αντίζηλου εθνικισμού αυτού του εβραϊκού που από τότε επηρεάζει την εξέλιξη των μουσουλμανικών κρατών και θα φέρει στην επιφάνεια ένα κύριο ζήτημα της περιοχής το οποίο θα συζητηθεί σε όλο το φάσμα της εργασίας.

Η ιστορική αναδρομή συνεχίζεται και στο **δεύτερο κεφάλαιο** με τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την επιρροή του στον αραβικό κόσμο, και σημειώνεται, ότι αυτό το κεφάλαιο επικεντρώνεται, εκ των πραγμάτων, στις σχέσεις των δύο κόσμων καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και τις ανακατατάξεις που έλαβαν χώρα. Τα βασικά θέματα είναι η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ που γέννησε το μέχρι σήμερα άλυτο Παλαιστινιακό ζήτημα, αλλά και μία σειρά γεγονότων, που για την εποχή που μιλάμε επικεντρώθηκαν στα κράτη της Μέσης Ανατολής. Τα γεγονότα αυτά ήταν η κρίση του Σουέζ, η κυριαρχία του Νάσερ στην Αίγυπτο και η άνοδος του παναραβισμού σε όλη τη Μέση Ανατολή, με ότι συνέπειες συνεπάγεται. Στη συνέχεια περνάμε στον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του 1967 και στην μετέπειτα κρίση του 1973. Τα γεγονότα αυτά αποδεικνύουν το αίσθημα εχθρότητας που ουσιαστικά όλο και μεγάλωνε αλλά και τη συνεχή παρέμβαση της Δύσης που πλέον την αποτελούν εκτός από την Ευρώπη, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ. Στα τέλη του Ψυχρού Πολέμου έλαβαν χώρα δύο σημαντικά γεγονότα η Ιρανική Επανάσταση και η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν, και στο τέλος του μεγάλου κεφαλαίου επιστρέφουμε στο Παλαιστινιακό ζήτημα και στις εξελίξεις αμέσως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** εξετάζεται το ζήτημα του πολιτικού Ισλάμ, οι ρίζες του φαινομένου, η εξέλιξη του, και οι μέχρι σήμερα συνέπειες τόσο στις μουσουλμανικές κοινωνίες όσο και παγκοσμίως. Σε δεύτερο επίπεδο εξετάζεται το νέο είδος τρομοκρατίας, η «νέα τρομοκρατία», η οποία στηρίζεται στα θρησκευτικά χαρακτηριστικά και ήρθε ως αντίδραση στις κοσμικές τάσεις του σύγχρονου κόσμου. Η Αλ-Κάιντα είναι η διασημότερη τρομοκρατική οργάνωση της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα γι' αυτό και στη συνέχεια του κεφαλαίου γίνεται μια εκτενής αναφορά.

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** περνάμε στο ζήτημα της σύγκρουσης των πολιτισμών

και στο κατά πόσο ο πολιτισμός και οι θρησκείες των λαών επηρεάζουν το διεθνές σύστημα και ωθούν τα κράτη σε σύγκρουση. Αυτό εξετάζεται μέσα από τις μελέτες τριών σημαντικών ακαδημαϊκών, του Μπέρναρντ Λιούις, του Σάμιουελ Χάντιγκτον και του Έντουαρντ Σαϊντ. Στη συνέχεια, εμπνεόμενη από το έργο του Σαϊντ, μελετάται κατά πόσο τα ΜΜΕ διαμορφώνουν απειλητικές εικόνες για τον ισλαμικό κόσμο, επηρεάζοντας το κοινωνικό σύνολο.

Στο **πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο** ερχόμαστε στο σήμερα, στον 21^ο αιώνα όπου γίνεται αναφορά στην άμεση αντίδραση της αμερικανικής κυβέρνησης στα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, δηλαδή στον πόλεμο του Αφγανιστάν και του Ιράκ, τα οποία είχαν σαν συνέπεια, εκτός πολλών άλλων, να μεγαλώσει το χάσμα στους δύο κόσμους, Ισλάμ και Δύσης. Τέλος γίνεται μια σύντομη κριτική στη νέα κυβέρνηση του Μπάρακ Ομπάμα αναφορικά με το ζήτημα που αναλύουμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΑΒΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

1.1. Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ

Κατά τον πρώιμο Μεσαίωνα πριν από την Αναγέννηση της Ευρώπης, ένας άλλος σημερινός λαός, οι Άραβες, εξαπλώθηκαν στο νότιο και ανατολικό μισό της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Το πρώτο μεγάλο κύμα Αράβων κάλυψε τα άλλα σημαντικά εδάφη της Συρίας και της Μεσοποταμίας, ενώ το δεύτερο την Περσία, την Βόρεια Αφρική, την Ισπανία και τα νησιά της Μεσογείου. Στη Γαλλία, οι Άραβες έφτασαν έως τον Λίγηρα, αλλά απωθήθηκαν πέρα από τα Πυρηναία. Έχοντας ουσιαστικά χάσει τη Μεσόγειο, η Λατινική Χριστιανοσύνη περιορίστηκε στη Δυτική Ευρώπη.

Αυτή η εκπληκτική εξάπλωση των Αράβων, που δεν είχε προηγούμενο στην ιστορία, κατέστη δυνατή χάρη στη νέα τους θρησκεία, το Ισλάμ¹. Η χρονολόγηση της ισλαμικής εποχής αρχίζει συνήθως από τις 16 Ιουλίου του 622, όταν ο Μωάμεθ και η ομάδα των πιστών του εκδιώχθηκαν από τη Μέκκα και οργανώθηκαν σε ένα θρησκευτικό και κοινωνικό κίνημα. Οι μουσουλμάνοι πέτυχαν κατακτήσεις εξαιρετικά γρήγορα. Αυτό εξηγείται βάσει κυρίως, δύο λόγων.

Πρώτον, διότι ο Μωάμεθ ήταν ένας θρησκευτικός ηγέτης τεραστίου διαμετρήματος, αλλά και πολιτικός. Το σημαντικότερο, όμως για τις διεθνείς σχέσεις είναι, ότι το Ισλάμ ήταν από την αρχή μια οικουμενική ιεραποστολική θρησκεία, χωρίς εθνικούς ή γεωγραφικούς περιορισμούς και προσανατολιζονταν προς τον προσηλυτισμό ολόκληρης της ανθρωπότητας. Σύντομα κατέστη σαφές ότι τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του Ισλάμ ασκούσαν μεγάλη γοητεία σε πολλούς ανθρώπους σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή. Η αραβική κατάκτηση ήταν επίσης ένας θρησκευτικός και πολιτικός προσηλυτισμός. Δεύτερον, οι σημαντικές γλώσσες εξακολουθούσαν να ομιλούνται σε μεγάλο βαθμό σε πολλά μέρη της περιοχής, με αποτέλεσμα οι Άραβες να μην δυσκολευτούν να αναπτύξουν σχέσεις με τους πληθυσμούς που μιλούσε κάποια σημαντική γλώσσα. Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργηθεί μια εκλεκτική και μεικτή κουλτούρα και ένα σύστημα διακυβέρνησης, που εξαπλώθηκε σε ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο. Η μουσουλμανική σύνθεση υπήρξε πολύ επιτυχημένη στην πράξη για χίλια περίπου χρόνια. Μάλιστα, ορισμένοι από τους λόγους αυτής της επιτυχίας είναι σημαντικοί και για τη σημερινή διεθνή κοινωνία.

¹ Adam Watson «Η Εξέλιξη της Διεθνούς κοινωνίας-Μια συγκριτική Ιστορική Ανάλυση» Ποιότητα Αθήνα 2006, σελ 207-208

Η επαφή των Αράβων με την δυτική Ευρώπη είχε έρθει με την εποχή των πρώτων κατακτήσεων. Στην Ισπανία, την Πορτογαλία και την Σικελία είχαν κυβερνήσει δυτικούς ευρωπαϊκούς πληθυσμούς και είχαν διατηρήσει στρατιωτικές, διπλωματικές και εμπορικές σχέσεις με άλλα δυτικοευρωπαϊκά κράτη. Είχαν, επίσης δεχτεί δυτικοευρωπαίους σπουδαστές στα εκπαιδευτικά κέντρα τους. Οι σταυροφορίες ήταν αυτές, που έφεραν ένα τμήμα της Δυτικής Ευρώπης στην καρδιά της αραβικής Ανατολής. Οι σχέσεις λοιπόν, που άρχισαν να αναπτύσσονται ανάμεσα στους δύο κόσμους ήταν μεν καρποφόρες για τους δυτικούς, αλλά επιφανειακές και εξωτερικές για τους Άραβες. Οι «μεσαιωνικοί» Άραβες έδειχναν πλήρη έλλειψη ενδιαφέροντος για τον εξωτερικό βαρβαρισμό της Ευρώπης.

Η ευρωπαϊκή επέκταση στις αρχές του 16^{ου} αιώνα ήταν νέου τύπου. Άρχισε με τις γαλλικές διαπραγματεύσεις με τους Οθωμανούς, καταλήγοντας σε μια συμμαχία για μια εμπορική συνθήκη, δίνοντας ορισμένα δικαιώματα και προνόμια στους Γάλλους εμπόρους εντός των οθωμανικών περιοχών. Η γαλλική διείσδυση προχώρησε γρήγορα, και κατάφεραν να ιδρύσουν εμπορικούς σταθμούς τόσο στην Συρία όσο και στην Αίγυπτο. Αργότερα, ακολούθησαν στον ίδιο δρόμο Άγγλοι και Ολλανδοί προς άλλες αραβικές δυνάμεις². Στην διάρκεια του 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα, το ευρωπαϊκό εμπόριο αυξανόταν σταθερά και πλήθος εμπορικές παροικίες δημιουργήθηκαν σε πόλεις και λιμάνια της Συρίας και της Αιγύπτου.

Μέχρι τον 19^ο αιώνα, η στρατιωτική, αντίθετα από την εμπορική, προέλαση της Ευρώπης στον μουσουλμανικό κόσμο της Εγγύς και Μέσης Ανατολής περιοριζόταν στα βορειότερα σύνορα του, όπου η Αυστρία και η Ρωσία προωθούνταν σταθερά, σε βάρος της Οθωμανικής επέκτασης, στα Βαλκάνια και στη Μαύρη Θάλασσα. Οι αραβικές χώρες επηρεάστηκαν μόνο εμπορικά από τους Άγγλους, τους Γάλλους και τους Ιταλούς εμπόρους που έρχονταν να αγοράσουν και να πουλήσουν.

Η μεγάλη αλλαγή ήρθε με την κατάληψη της Αιγύπτου το 1798 από τον στρατηγό Βοναπάρτη³. Αυτή η εκστρατεία, η πρώτη ένοπλη διείσδυση της Ευρώπης στην αραβική Εγγύς Ανατολή, μετά τις Σταυροφορίες, εγκαινίασε μια νέα εποχή. Το οθωμανικό καθεστώς των Μαμελούκων συνετρίβη αμέσως και οι Γάλλοι κατόρθωσαν να επιβάλουν την κατοχή τους στη χώρα χωρίς σοβαρές δυσκολίες. Απ' την Αίγυπτο δεν εκδιώχθηκαν από τους Αιγυπτίους, ούτε από τους Οθωμανούς, αλλά από τους Ευρωπαίους αντιπάλους τους, τους Βρετανούς. Η γαλλική κυριαρχία στην Αίγυπτο υπήρξε σύντομης διάρκειας, αλλά είχε βαθιά σημασία. Εγκαινίασε την περίοδο της άμεσης δυτικής επέμβασης στον αραβικό κόσμο, με μεγάλες οικονομικές και

² John Esposito <<The Islamic threat: Myth or Reality?>> Oxford University Press, New York, 1999, σελ 25-26

³ Bernard Lewis «Οι Άραβες στην Ιστορία» Oxford University Press 1993, σελ178-180

κοινωνικές συνέπειες. Με την εύκολη νίκη που πέτυχαν, λοιπόν, οι Γάλλοι συνέτριψαν την ψευδαίσθηση της απρόσβλητης ανωτερότητας του ισλαμικού κόσμου από την άπιστη Δύση, δημιουργώντας έτσι ένα βαθύ πρόβλημα επαναπροσαρμογής σε μια νέα σχέση.⁴

1.2. 19^{ος} ΑΙΩΝΑΣ-ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ

Η αποικιοκρατία μετέβαλλε τον γεωγραφικό και θεσμικό χάρτη της Μέσης Ανατολής, ενώ δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηριχθεί ότι καθόρισε τα σύνορα του σύγχρονου μουσουλμανικού κόσμου. Ήταν αυτή που μετέτρεψε και αντικατέστησε τους εσωτερικούς πολιτικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς και εκπαιδευτικούς θεσμούς των χωρών αυτών. Παράλληλα, τέθηκαν πολιτικές και θρησκευτικές προκλήσεις, καθώς ανατράπηκε οτιδήποτε ίσχυε στο μουσουλμανικό κόσμο από την εποχή του Προφήτη.

Για πολλά χρόνια, στη μουσουλμανική κοινωνία κυριαρχούσε η άποψη ότι το Ισλάμ είχε μια δεσπτόζουσα θέση στην ιστορία, παρά τις διαφορές του παρελθόντος, τους εμφύλιους πολέμους και τις εχθρικές εισβολές. Γι' αυτό, ο μουσουλμάνος έπρεπε να ζει σε ένα κράτος, όπου κυριαρχούν οι νόμοι και οι θεσμοί του Ισλάμ.

Ωστόσο, η αίσθηση δύναμης που κυριαρχούσε στην μέχρι τότε μουσουλμανική ιστορία, άρχισε σιγά-σιγά να φθίνει εξαιτίας τόσο εξωτερικών όσο και εσωτερικών απειλών. Η εξωτερική απειλή της ευρωπαϊκής υποδούλωσης είχε σαν αποτέλεσμα την θρησκευτική αφύπνιση της μουσουλμανικής κοινωνίας, η οποία, παράλληλα, συνοδεύτηκε και από μια μεγάλη κοινωνικοοικονομική παρακμή. Έτσι λοιπόν, τα κράτη της περιοχής, τα οποία είχαν καλωσορίσει τις ευρωπαϊκές αποστολές του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα βρέθηκαν να έχουν μετατραπεί μετά από δύο αιώνες σε αποικίες και προτεκτοράτα των Ευρωπαίων.

Ο χάρτης του μουσουλμανικού κόσμου λίγο πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο επιβεβαιώνει την κυριαρχία της Ευρώπης. Οι Γάλλοι είχαν κατακτήσει τη Βόρειο και Ανατολική Αφρική μέχρι το Λίβανο και τη Συρία. Οι Βρετανοί εξαπλώθηκαν από την Παλαιστίνη, την Ιορδανία, το Ιράκ, τον Περσικό Κόλπο μέχρι την Ινδία, στην Νοτιοανατολική Ασία είχαν φτάσει στην Μαλαισία και την Σιγκαπούρη. Οι Γερμανοί κυριάρχησαν στην Ινδονησία. Οι μόνες περιοχές που παρέμειναν στα χέρια μουσουλμάνων ήταν η Τουρκία και το Ιράν, ωστόσο πάντα βρίσκονταν στις πολιτικές φιλοδοξίες των Βρετανών, Γάλλων και Ρώσων, κάτι που απειλούσε συνεχώς την εσωτερική σταθερότητα και ανεξαρτησία τους.

⁴ John Esposito «The Oxford History of Islam» Oxford 1999, σελ 360-361

Ο 19^{ος} αιώνας έφερε μια μεγάλη αλλαγή στις σχέσεις Ισλάμ και Δύσης, αφού περνώντας τα χρόνια, οι μουσουλμανικές κοινωνίες βρίσκοντας όλο και περισσότερο δέσμιες της ευρωπαϊκής εξάπλωσης. Εν τω μεταξύ, η ευρωπαϊκή οικονομική δραστηριότητα στη Μέση Ανατολή είχε μπει σε μια νέα φάση. Οι Ευρωπαίοι τώρα δεν ασχολούνταν πλέον μόνο με το εμπόριο, αλλά με την ανάπτυξη και τον έλεγχο, είτε άμεσα με παραχωρήσεις δικαιωμάτων, είτε έμμεσα με δάνεια προς τις τοπικές κυβερνήσεις, των πλουτοπαραγωγικών πηγών, υπηρεσιών και των επικοινωνιών. Παράλληλα, δόθηκε τεράστια ώθηση στην εκμετάλλευση του πετρελαίου, που μέχρι και σήμερα αποτελεί την πιο σημαντική φυσική πλουτοπαραγωγική πηγή της Μέσης Ανατολής.

Στο Ιράν και στην Ανατολία, οι εταιρείες πετρελαίου έκαναν πρώτα την εμφάνιση τους και άρχισαν να επεκτείνονται και στο Ιράκ, μέχρι που ξέσπασε ο πόλεμος του 1914. Ακόμη πιο πρόσφατη είναι η εκμετάλλευση των πετρελαϊκών πηγών της Σαουδικής Αραβίας, όπου επικράτησαν τα αμερικανικά συμφέροντα. Οι εταιρείες πετρελαίου με τις τεράστιες εγκαταστάσεις τους και την πλατιάς κλίμακας απασχόληση αραβικών εργατικών χεριών, αλλάζουν ολοκληρωτικά την οικονομική και στρατηγική εικόνα της περιοχής.⁵ Πλέον, οι ευρωπαϊκές υπερδυνάμεις αποτελούσαν μια πρόκληση για την οικονομική, πολιτική, πολιτισμική και θρησκευτική ζωή, με αποτέλεσμα ο αποικιακός νόμος να γεννήσει ερωτηματικά για τα θρησκευτικά πιστεύω και τις πρακτικές. Έτσι λοιπόν, με την αυγή της ευρωπαϊκής κυριαρχίας σε όλο τον μουσουλμανικό κόσμο η εικόνα του δυναμικού Ισλάμ κατέρρευσε ολοσχερώς.⁶

Ο τρόπος που αντιμετώπιζαν οι μουσουλμάνοι τις δυτικές δυνάμεις ποικίλλει, είτε με άρνηση και απόρριψη, είτε με θαυμασμό και μίμηση. Ωστόσο για πολλούς η δυτική επέλαση έφερνε στην μνήμη τους τις σταυροφορίες, γι' αυτό η Ευρώπη ήταν ο εχθρός, ο οποίος απειλούσε τόσο την θρησκευτική πίστη των μουσουλμάνων όσο και την πολιτική ζωή των κοινωνιών τους. Και σ' αυτό ακριβώς βασίστηκε η εξάπλωση και επιβολή της δύναμης των Ευρωπαίων, στην "ανωτερότητα" της χριστιανικής πίστης και κουλτούρας. Ο κύριος στόχος, λοιπόν, ήταν να μάθουν οι ντόπιοι την γλώσσα, την ιστορία και τις επιστήμες της Δύσης, διότι αυτό θα αποτελούσε μέρος του "διαφωτισμού" τους. Παράλληλα οι χριστιανοί ιεραπόστολοι, που αποτελούσαν μέρος του ιμπεριαλιστικού σχεδίου, έχτισαν εκκλησίες, σχολεία, νοσοκομεία, έργα τα οποία είχαν σαν κύριο στόχο την αντικατάσταση των ενδογενών θεσμών.

⁵ Bernard Lewis «Οι Άραβες στην Ιστορία» Oxford University Press 1993 σελ185

⁶ John Esposito «The Islamic threat: Myth or Reality?» Oxford University Press, New York, 1999, σελ 51

1.3. ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ

Κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου, γεννήθηκε ο αραβικός εθνικισμός, ένα κίνημα μεικτής προελεύσεως. Η δυαδικότητα του φαινομένου, πηγάζει τόσο από την αντίδραση των αραβικών κρατών στο δυτικό ιμπεριαλισμό και στον ευρωπαϊκό αποικιακό νόμο, όσο και από την διείσδυση των ευρωπαϊκών ιδεών περί εθνότητας και αναβίωσης της αραβικής γλώσσας και παιδείας. Πολλά από τα πρόσωπα που οργάνωσαν τα εθνικιστικά - απελευθερωτικά κινήματα στις περιοχές αυτές, είχαν επηρεαστεί από τα πιστεύω και τα ιδεώδη της Γαλλικής Επανάστασης και πιο συγκεκριμένα, από τις σύγχρονες “δυτικές” πολιτικές αξίες και θεσμούς, όπως η δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ατομικά δικαιώματα και τον εθνικισμό. Σε αντίθεση με τα παραδοσιακά ισλαμικά ιδανικά, όπου η πολιτική πίστη και η αλληλεγγύη, τίθενται εντός της ισλαμικής κοινότητας και πηγάζουν από την κοινή θρησκευτική πίστη, ο σύγχρονος εθνικισμός παρουσίαζε τις εθνικές κοινωνίες, όχι βάσει της θρησκείας αλλά με βάση την κοινή γλώσσα, το έδαφος, τις εθνικές ομάδες και την ιστορία.

Η άνοδος του εθνικιστικού κινήματος επιταχύνθηκε με τον επικείμενο άμεσο ευρωπαϊκό έλεγχο σημαντικών περιοχών του αραβικού κόσμου, ο οποίος ξεκίνησε αρχικά με την επιρροή στην περιφέρεια τους και βαθμιαία εξελίχθηκε με τον ολοκληρωτικό έλεγχο των κρατών. Οι περιοχές αυτές ήταν η Αλγερία και η κατάκτησή της από τους Γάλλους το 1830, αλλά η πιο σημαντική κατάκτηση ήταν αυτή της Βρετανίας στην καρδιά του αραβικού κόσμου, της Αιγύπτου.

Η αγγλική κατοχή, λοιπόν, οδήγησε σε ένα έντονο ξέσπασμα του εθνικιστικού κινήματος στην Αίγυπτο. Ο αιγυπτιακός εθνικισμός εμπνεύστηκε, κυρίως από την πανισλαμική ιδεολογία του Τζαμάλ αλ-Ντιν αλ-Αφγάνι. Ο ευρωπαϊκός επεκτατισμός, διακήρυττε ο Αφγάνι, θα μπορούσε να αναχαιτισθεί μόνο με την αναγέννηση του ισλαμικού πολιτισμού, πράγμα που προϋπόθετε την αποκατάσταση της ενότητας της ισλαμικής κοινωνίας και τη διασφάλιση της επικυριαρχίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επομένως, η οποιαδήποτε ενέργεια για την απελευθέρωση της Αιγύπτου θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί μέσα στα πλαίσια μιας στενής συνεργασίας με το σουλτάνο.⁷

Ο πανισλαμισμός του Αφγάνι, βρήκε απήχηση σε όλες σχεδόν τις κοινωνικές τάξεις για διάφορους λόγους: Τα μέλη της άρχουσας τάξης, ως επί το πλείστον Τούρκοι το γένος, τον ασπάζθηκαν, διότι διαφύλαττε την οθωμανική υπεροχή. Οι

⁷ Albert Hourani, «Arabic Thought in the Liberal Age», Oxford University Press, London 1970, σελ 114-116

θρησκευτικοί ηγέτες τον υποστήριξαν, διότι θεωρούσαν την παρουσία μιας ξένης δύναμης σοβαρή απειλή κατά του καθιερωμένου κοινωνικού τους κύρους. Ακόμα και η τάξη των διανοούμενων πίστευε ότι μόνο η πολιτική αφοσίωση στον Οθωμανό σουλτάνο θα μπορούσε να απομακρύνει το ενδεχόμενο της μονιμοποίησης της αγγλικής κατοχής⁸. Σε ό,τι αφορά τις μάζες του αιγυπτιακού λαού, αυτές ήδη διακατέχονταν από φιλο-οθωμανικά αισθήματα, δεδομένου ότι δεν γνώριζαν τότε κανένα άλλο συνδετικό ιστό της αιγυπτιακής κοινωνίας εκτός από εκείνο του Ισλάμ⁹.

Στον υπόλοιπο αραβικό κόσμο, το Ισλάμ έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη κινημάτων ανεξαρτησίας κατά της αποικιοκρατίας και προωθούσε σε μεγάλο βαθμό τον τοπικό εθνικισμό. Ωστόσο, αν και η θρησκεία ήταν ένας ιδιαίτερος παράγοντας ανασυγκρότησης, δεν αποτελούσε τον μόνο, αφού η αποδοχή του Ισλάμ ποίκιλλε από χώρα σε χώρα, ενώ σημαντικό ρόλο έπαιζαν και οι τοπικές συνθήκες. Έτσι, λοιπόν ενώ σε κάποιες περιοχές ο εθνικισμός πήγαζε από την θρησκεία, σε κάποιες το κοσμικό στοιχείο υπερνικούσε.

Σε πολλά μέρη του μουσουλμανικού κόσμου, η ισλαμική “κίνηση ανασχηματισμού” και ο εθνικισμός αποτελούσαν μια δραστική δύναμη, διότι τα κύρια θέματα του πρώτου συμπληρώνονταν από τους κύριους στόχους του δεύτερου. Έτσι, η διατήρηση της μουσουλμανικής ταυτότητας, η ανανέωση της ισλαμικής κοινωνίας, η μουσουλμανική ενότητα και αλληλεγγύη, θα μπορούσαν να επιτύχουν την αυτονομία και την ανεξαρτησία και να αποφύγουν την “δυτική” πολιτική και πολιτιστική αφομοίωση. Κυρίαρχο ρόλο σε όλη αυτή την προσπάθεια του αγώνα για την ανεξαρτησία, είχαν φυσικά οι θρησκευτικοί ηγέτες και οι θρησκευτικοί οργανισμοί.

1.4. ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος βρήκε το μουσουλμανικό αίσθημα να κυριαρχεί στα κατακτημένα αραβικά κράτη. Παράλληλα, οι πιέσεις του πολέμου και οι δραστηριότητες των Συμμάχων οδήγησαν ακόμη περισσότερο, στην αύξηση του αραβικού εθνικισμού.

Οι διακανονισμοί της ειρήνης υπολείπονταν αρκετά των ελπίδων των Αράβων και αυτό διότι, αν και νέες πολιτικές οντότητες δημιουργήθηκαν στην Εύφορη Ημισέληνο, και έτσι ήρθε το τέλος της οθωμανικής κυριαρχίας, η επιθυμητή ανεξαρτησία αναβλήθηκε, διότι ιδρύθηκαν βρετανικές και γαλλικές προστατευόμενες περιοχές. Έτσι λοιπόν, ο ανατολικός βραχίονας της Εύφορης Ημισελήνου¹⁰, που

⁸ John .Esposito «The Oxford History of Islam» Oxford 1999, σελ 379

⁹ P.J Vatikiotis «A Modern History of Egypt» Weidenfeld and Nicolson, London 1976, σελ 174-179

¹⁰ Ο όρος «Εύφορη Ημισέληνος» προσδιορίζει, την περιοχή εκείνη που περικλείει το Λίβανο, τη Συρία, το Ιράκ, την Ιορδανία, την Παλαιστίνη και το Ισραήλ.

ονομάστηκε Ιράκ, τέθηκε κάτω από την προστασία των Βρετανών. Ο δυτικός βραχίονας πάλι διαιρέθηκε και τέθηκε υπό βρετανική προστασία στο Νότο και υπό γαλλική στο κέντρο και στο Βορρά. Η περιοχή της γαλλικής προστασίας, η Συρία, μετά από κάποιους πειραματισμούς διαιρέθηκε σε δύο τμήματα, από τα οποία, το ένα ονομάστηκε Λίβανος και το άλλο διατήρησε την ονομασία Συρία. Η νοτιότερη περιοχή τέθηκε υπό βρετανική προστασία και ονομάστηκε Παλαιστίνη, αλλά και αυτή διαιρέθηκε. Το ανατολικό τμήμα ονομάστηκε Υπεριορδανία και το δυτικό διατήρησε το όνομα Παλαιστίνη.

Η αραβική απογοήτευση, που έγινε πιο έκδηλη μέσα από την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη των χρόνων του μεσοπολέμου, εκφράστηκε με μια σειρά δραστηρίων εθνικιστικών κινημάτων, που πάλι είχαν θρησκευτικό χρώμα και πάλι καθορίζονταν ως προς την ηγεσία και την πολιτική τους από το παλιό κοινωνικό καθεστώς. Παρ' όλα αυτά, επηρέαζαν το κάθε τμήμα της αραβικής μουσουλμανικής κοινωνίας, από τις μορφωμένες και πολιτικά συνειδητοποιημένες μειονότητες, μέχρι τους αμόρφωτους και φτωχούς αγρότες, λόγω της αγανάκτησης και του φόβου τους για τους ξένους, που είχαν κατακτήσει κάθε τμήμα της ζωής τους.

Δύο ιδεολογικά κινήματα αναδύθηκαν και τα οποία ήταν ιδιαίτερα δημοφιλή: «Η Μουσουλμανική Αδελφότητα» και «ο Ισλαμικός Συναγερμός». Και τα δύο κινήματα έδιναν έμφαση στον «αραβο-ισλαμικό» τρόπο ζωής, στην ενότητα των αραβικών κρατών, ενώ ασκούσαν κριτική στο κίνημα του φιλελεύθερου εθνικισμού και στη Δύση. Παράλληλα, στόχευαν σε μια κοινωνία η οποία κυβερνάται από τον Θεό, με ένα πολιτικό σύστημα, το οποίο θα καθοδηγείται από τον ισλαμικό νόμο και όλες οι υπόλοιπες κοινωνίες είναι εχθροί του Θεού.

1.4.1. Η ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ

Η Μουσουλμανική Αδελφότητα δρύθηκε το 1928 στην Αίγυπτο, από τον Χασάν αλ-Μπάνα και επεξεργάστηκε το πρότυπο της ισλαμιστικής σκέψης και δράσης στον 20^ο αιώνα. Το περιβάλλον μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε η Ένωση, στα τέλη της δεκαετίας του '20, είναι εκείνο της έντονης ταραχής στον μουσουλμανικό κόσμο. Τα ισλαμικά εδάφη ήταν κατατεμαχισμένα από τις χριστιανικές δυνάμεις και ανάστατα εσωτερικά.¹¹

Επικεφαλής του κινήματος ήταν, ο Αμίρ - ο Οδηγός - και όποιος εκλεγεί είναι ισόβιος. Από τα μέλη, απαιτείται πίστη και υπακοή στον Οδηγό και υποχρεούνται να ζουν, και στην προσωπική και στην κοινωνική ζωή τους σαν «πραγματικοί μουσουλμάνοι». Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι δημιούργησαν εθνικά τμήματα ανά τον

¹¹ http://wikipedia.org/wiki/Muslim_Brotherhood 10/10/09

ισλαμικό κόσμο αλλά, θεωρητικά, ηγέτης της Αδελφότητας είναι ο Αμίρ-Οδηγός του Καΐρου.¹² Οι Σύριοι Αδελφοί Μουσουλμάνοι ιδρύθηκαν το 1944, το 1946 οι Ιορδανοί και το 1954 δημιουργήθηκαν οι Σουδανοί. Στην Παλαιστίνη, το κόμμα της ισλαμικής απελευθέρωσης, που δημιουργήθηκε το 1953 από την Αδελφότητα εγκατέλειψε την οργάνωση όταν έγινε περισσότερο πολιτικό. Έτσι η Αδελφότητα θα εγκατασταθεί στην Παλαιστίνη εκ νέου με πιο σταθερά θεμέλια το 1987, με τη δημιουργία της Χαμάς, η οποία και θα καταστεί η κύρια ανταγωνίστρια δύναμη του Οργανισμού Απελευθέρωσης της Παλαιστίνης του Γιασέρ Αραφάτ. Στην Β. Αφρική, η επιρροή της Αδελφότητας είναι όψιμη και διέρχεται από κόμματα και γενικότερα από τρίτα πρόσωπα. Στον υπόλοιπο κόσμο, η επιρροή της Αδελφότητας προέρχεται από προσωπικές επαφές και τη διάδοση της ιδεολογίας τους και όχι από την ύπαρξη οργανωτικών δικτύων.

Όπως προαναφέρθηκε, η Μουσουλμανική Αδελφότητα δημιουργήθηκε στην Αίγυπτο τη δεκαετία του 1920, τέσσερα χρόνια μετά την κατάργηση του Χαλιφάτου από τον ηγέτη της Τουρκίας Κεμάλ Ατατούρκ, με δημιουργό τον Χασάν Αλ Μπάνα. Το κίνημα είναι το αρχαιότερο σουνιτικό και η διδασκαλία του επικεντρώνεται γύρω από το Δόγμα της Μοναδικότητας του Θεού και την απόλυτη συγχώνευση θρησκείας και πολιτικής, κάτι που αποτελεί και τον «σκληρό πυρήνα» της ιδεολογίας του ισλαμισμού. Οι πέντε εντολές των Αδελφών Μουσουλμάνων και των κινήματων που προήλθαν από αυτούς, είναι όπως και οι πέντε στύλοι πίστεως του Ισλάμ: Ο Θεός είναι ο στόχος μας, Ο Προφήτης είναι το πρότυπο μας, το Κοράνι είναι ο νόμος μας, η Τζιχάντ είναι η ζωή μας και, τέλος, το Μαρτύριο είναι η ζωή μας. Η λύση, λοιπόν, στα πολιτικά προβλήματα που γνωρίζουν οι μουσουλμάνοι βρίσκεται στην εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού κράτους που εφαρμόζει τη σαρία, όπως πρέπει να κάνει σύμφωνα με την παράδοση και ο χαλίφης.

Η Ένωση των Αδελφών έγινε μέσα σε λίγα χρόνια μαζικό κίνημα, που άγγιξε κυρίως την μικροαστική τάξη των πόλεων. Με τα χρόνια μεταφέρθηκε από το επίπεδο της παραδοσιακής κοινωνίας, στο επίπεδο του αποικιοκρατικού κόσμου των πόλεων. Το Ισλάμ των Αδελφών αντέτασσε τον ισλαμικό εκσυγχρονισμό απέναντι στον ευρωπαϊκό. Το κίνημα ήταν ισχυρό εφόσον κατάφερε να ενώσει, στο όνομα της πολιτιστικής αναφοράς στο Ισλάμ και της επίκλησης μιας συμφιλιωμένης ισλαμικής κοινωνίας, κοινωνικές ομάδες που χωρίς αυτό θα είχαν παραμείνει ανταγωνιστικές. Το κίνημα αρχίζει να φθίνει όταν οι διάφορες συνιστώσες του άρχισαν να συγκρούονται, χωρίς η πολιτιστική και η θρησκευτική ταυτότητα να είναι αρκετή να διατηρήσει την ενότητά τους.

¹² Κωνσταντίνος Πατέλος «Το Σύγχρονο Ισλάμ-Η Συνάντηση με τη Δύση» Σιδέρης, Αθήνα 2006, σελ 203-204

1.4.2. Ο ΙΣΛΑΜΙΚΟΣ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΣ

Ο Ισλαμικός Συναγερμός είναι το δεύτερο θρησκευτικό-πολιτικό κίνημα στον σουνιτικό, ισλαμικό κόσμο.¹³ Είναι περιορισμένο στον χώρο της ινδικής χερσονήσου και στην προερχόμενη από αυτόν διασπορά, παρόλο που τα έργα του Μασντούτι, του ηγέτη, είναι διαδεδομένα στο σύνολο της ισλαμικής κοινότητας. Όπως και η Μουσουλμανική Αδελφότητα έτσι και ο Ισλαμικός Συναγερμός, κατακρίνει τόσο το καπιταλιστικό σύστημα της Δύσης όσο και τον κομμουνισμό της Ανατολής, σαν μοντέλα ανάπτυξης του μουσουλμανικού κόσμο ¹⁴. Δίδασκει στους πιστούς ότι υπάρχει και ένας τρίτος δρόμος, εναλλακτικός των ξένων συστημάτων και αυτό ήταν το Ισλάμ. Για πολλούς, το κίνημα αποτελούσε ένα δίκτυο ανάμεσα στην παραδοσιακή θρησκευτική κληρονομιά και την πραγματικότητα της σύγχρονης ζωής.

1.5. ΑΝΤΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΟΣ

Η πάλη για τους εθνικιστές ήταν σκληρή και επίμονη. Θα μπορούσε να πει κανείς, ότι οι πολιτικοί και αντικειμενικοί στόχοι τους είχαν πετύχει σε καίρια σημεία. Ωστόσο, αυτοί απείχαν ακόμη από τις πραγματικές αραβικές προσδοκίες και αυτό οφείλεται στο γεγονός, ότι μέχρι τότε ανεξάρτητα κράτη αποτελούσαν μόνο το Ιράκ και η Αίγυπτος, που και αυτά, βέβαια, ήταν εξαρτημένα από τους πρώην ιμπεριαλιστές ηγέτες και υποχρεώνονταν να ανέχονται άνισες συνθήκες αλλά και την παρουσία ξένων βάσεων και στρατευμάτων. Η παρουσία των ξένων δυνάμεων στη Συρία και στην Παλαιστίνη παρέμενε σε ισχύ, αλλά η κατάσταση στα δυτικά του Ιορδάνη έγινε ακόμη πιο περίπλοκη εξαιτίας της εμφάνισης ενός αντίζηλου εθνικισμού, από το μέρος των Εβραίων.

Ο εβραϊκός εθνικισμός, ο οποίος είναι πιο γνωστός ως σιωνισμός, χρονολογείται από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όπως και ο αραβικός εθνικισμός. Οι δύο επίφοβοι εχθροί γεννήθηκαν την ίδια εποχή, έχοντας το ίδιο πρότυπο, τα έθνη-κράτη της δυτικής Ευρώπης. Κατά συνέπεια, αναπτύχθηκαν και συγκρότησαν την ταυτότητά τους σε ένα εδαφικό όραμα, στην ανάδειξη της έννοιας του λαού, στην δύναμη της ενιαίας γλώσσας και της κοινής ιστορίας¹⁵.

Η σιωνιστική εγκατάσταση είχε αρχίσει από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ενώ το

¹³ Κωνσταντίνος Πατέλος «Το Σύγχρονο Ισλάμ-Η Συνάντηση με τη Δύση» Σιδέρης, Αθήνα 2006, σελ 217-218

¹⁴ J. Esposito «The Islamic threat: Myth or Reality?» Oxford University Press, New York, 1999 σελ 70

¹⁵ Y. Marc Ajsenbaum «Ισραήλ- Παλαιστίνη μια γη δύο Έθνη», Συλλογή Άρθρων της εφημερίδας Le Monde, Εκδόσεις Μελάι, Αθήνα 2004, σελ 10

1917, με την Διακήρυξη Μπάλφουρ¹⁶, η βρετανική κυβέρνηση έδωσε μια επίσημη υπόσχεση υποστήριξης της πολιτικής για μια «εθνική πατρίδα του εβραϊκού λαού» στην Παλαιστίνη και αυτή η υπόσχεση ενσωματώθηκε στην εντολή της Κοινωνίας των Εθνών για την Παλαιστίνη. Αλλά και οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις μέχρι τον Φεβρουάριο του 1918, ενέκριναν την Διακήρυξη Μπάλφουρ, υπό την πίεση, φυσικά, των σιωνιστικών οργανώσεων που δρούσαν στις χώρες τους. Ταυτόχρονα, εξασφαλιζόταν και η συνέχιση του Πολέμου και άρα και οι διεκδικήσεις και τα συμφέροντά τους σε όλη τη Μέση Ανατολή.

Την ίδια περίοδο στην Ευρώπη αναδύεται ένα κλίμα έντονου αντισημιτισμού και έτσι ένα κύμα απελπισμένων προσφύγων, που σε μια εποχή παγκόσμιας ύφεσης δεν μπορούσε να βρει πουθενά καταφύγιο, κατευθύνθηκε προς την αρχαία γη του Ισραήλ, δίνοντας έτσι νέα ώθηση στο σιωνιστικό ιδανικό για την δημιουργία εβραϊκού κράτους. Ένας νέος κίνδυνος αναδύεται, λοιπόν, για τον αραβικό κόσμο που φαίνεται να έχει και την υποστήριξη από την Δύση.

Κλείνοντας, λοιπόν, γίνεται κατανοητό ότι ο αραβικός κόσμος, από τη γέννησή του, αποτέλεσε κέντρο των πολιτιστικών, οικονομικών και πολιτικών εξελίξεων που προσδιόρισαν τον μελλοντικό ρόλο των κρατών, κυρίως της Μέσης Ανατολής, στη διεθνή πολιτική σκηνή. Το Ισλάμ, αδιαμφισβήτητα, ήταν ενοποιητική δύναμη, διότι αποτελούσε την κοινή βάση των κρατών της περιοχής για συσπείρωση ενάντια στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις της Δύσης.

Πέρα όμως από την πολιτιστική και πολιτική διάσταση της περιοχής υπάρχει και η στρατηγική. Ο αραβικός κόσμος, από πολύ νωρίς, θεωρείτο μια ιδιαίτερη γεωπολιτική περιοχή, καθώς αποτελεί την κοιτίδα του ισλαμικού πολιτισμού, διαθέτει τα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου, ελέγχει τους σημαντικότερους θαλάσσιους δίαυλους διεθνούς εμπορίου. Όλα αυτά, αποδεικνύεται, ότι τα είχαν συνειδητοποιήσει οι δυτικές δυνάμεις, γι' αυτό και επεδίωκαν από τότε τον απόλυτο έλεγχο της περιοχής.

¹⁶ Η βρετανική κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Λόιντ Τζώρτζ και Υπουργό εξωτερικών τον Άρθουρ Μπάλφουρ, υποστήριξε ότι η Βρετανία έπρεπε να ελέγχει απόλυτα την Παλαιστίνη, προκειμένου να διασφαλίσει αποτελεσματικά την προάσπιση της Διώρυγας του Σουέζ. Παράλληλα, η εβραϊκή κοινότητα των ΗΠΑ ασκούσε μεγάλη επιρροή στην αμερικανική κυβέρνηση, επομένως μια καλή συνεργασία μαζί της θα διασφάλιζε την ένταξη των ΗΠΑ στον πόλεμο. Μετά από διαβουλεύσεις, στις 2/11/1917 ο Μπάλφουρ γνωστοποίησε την απόφαση της βρετανικής κυβέρνησης να υποστηρίξει την ίδρυση εβραϊκής εθνικής εστίας στην Παλαιστίνη, υπό τον όρο ότι δεν θα παραβιάζονταν τα θρησκευτικά και πολιτικά δικαιώματα, τόσο του εκεί υπάρχοντος πληθυσμού, όσο και των άλλων Εβραίων που κατοικούσαν σε άλλες χώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος βρήκε τον αραβικό κόσμο αιχμάλωτο στα βρετανικά και γαλλικά ιμπεριαλιστικά συστήματα. Οι εθνικιστές μπορεί να απέβλεπαν σε μια πιο ευνοημένη θέση εντός αυτών των συστημάτων, ωστόσο η στρατιωτική, οικονομική και πολιτιστική ισχύς της Αγγλίας και της Γαλλίας συνέχιζαν να δείχνουν ακλόνητες. Ούτε οι ΗΠΑ ούτε η Σοβιετική Ένωση έδειχναν μεγάλο ενδιαφέρον για τη Μέση Ανατολή και το Μαγκρέμπ. Η γερμανική και ιταλική δύναμη και η προπαγάνδα μπορούσαν να ασκήσουν κάποια επιρροή στη νεότερη γενιά, αλλά μέχρι να ξεσπάσει ο πόλεμος ένα τόσο γερό οικοδόμημα φαινόταν ικανό να αντισταθεί στην πρόκληση. Οι καταστάσεις όμως εξελίχθηκαν τελείως διαφορετικά.¹⁷

Τους πρώτους, λοιπόν, μήνες ο πόλεμος, δεν ήταν παρά μια βορειοευρωπαϊκή υπόθεση, με τα γαλλικά στρατεύματα στο Μαγκρέμπ και τα βρετανικά και γαλλικά στη Μέση Ανατολή να βρίσκονται σε επιφυλακή, χωρίς καμία συμμετοχή. Η κατάσταση φάνηκε να αλλάζει μετά το 1940, όταν η Γαλλία ηττήθηκε και αποχώρησε από τον πόλεμο, ενώ η Ιταλία φάνηκε να καταλαμβάνει τη θέση της στο παιχνίδι επιρροής στη Μέση Ανατολή.

Από τα μέσα του 1941, ο πόλεμος έγινε παγκόσμιος. Η γερμανική εισβολή στη Ρωσία ενίσχυσε την προοπτική να προελάσει η Γερμανία ως τη Μέση Ανατολή και η επιθυμία αποστολής βρετανικών και αμερικανικών προμηθειών στη Ρωσία οδήγησε σε κοινή κατοχή του Ιράν από βρετανικά και σοβιετικά στρατεύματα. Στα τέλη του 1941, το Περλ Χάρμπορ αποτέλεσε την αφορμή για την συμμετοχή των ΗΠΑ στον πόλεμο κατά του άξονα. Τα έτη 1942-1943 αντιπροσωπεύουν ένα σημείο καμπής για τη Μέση Ανατολή. Γερμανικά στρατεύματα είχαν ενισχύσει τους Ιταλούς στην Λιβύη και τον Ιούλιο του 1942 προέλασαν στην Αίγυπτο, ωστόσο ο πόλεμος στην έρημο είχε πολύ γρήγορη εξέλιξη, και χωρίς να χαθεί χρόνος, μια αντεπίθεση έφερε τις βρετανικές δυνάμεις δυτικά ως τη Λιβύη. Οι γερμανοί υποχώρησαν τον Μάιο του 1945 κάτω από τα πυρά που δέχονταν τόσο από τη Δύση όσο και από την Ανατολή.¹⁸

Ο ενεργός πόλεμος είχε πλέον λήξει σε ότι αφορούσε τις αραβικές χώρες και έμοιαζε να τελειώνει με μια επικύρωση της βρετανικής και γαλλικής κυριαρχίας. Όλες οι χώρες που βρίσκονταν υπό βρετανικό έλεγχο παρέμειναν υπό αυτό το καθεστώς, ενώ βρετανικές δυνάμεις βρίσκονταν και στις χώρες Λιβύη, Συρία και Λίβανο. Η Γαλλία συνέχιζε να εξουσιάζει και αυτή τη Συρία, το Λίβανο και τις χώρες του

¹⁷Albert Hourani «Η Ιστορία του Αραβικού Κόσμου» εκδόσεις Ψυχογιός Μάιος 2009, σελ 481

¹⁸Όπως πριν, σελ 483-484

Μαγκρέμπ, όπου ο γαλλικός στρατός αναδιοργανωνόταν, προκειμένου να λάβει μέρος στις τελευταίες επιχειρήσεις στα ευρωπαϊκά εδάφη.

Στην πραγματικότητα, όμως, οι βάσεις της βρετανικής και γαλλικής εξουσίας είχαν κλονιστεί. Η κατάρρευση της Γαλλίας το 1940 είχε πλήξει τη θέση της στη συνείδηση των λαών που βρίσκονταν υπό γαλλική κατοχή. Αν και άνηκε στην πλευρά των νικητών και έχοντας διατηρήσει την αίγλη της σαν μεγάλη δύναμη, τα προβλήματα που αντιμετώπιζε στην ανασυγκρότηση ενός σταθερού εθνικού βίου και στην αποκατάσταση μιας κατεστραμμένης οικονομίας καθιστούσαν δύσκολη τη διατήρηση μιας αυτοκρατορίας που απλωνόταν από το Μαρόκο έως την Ινδοκίνα.

Στην Βρετανία η μεταπολεμική περίοδος βρίσκει την οικονομία σε κρίση που μπορούσε να ξεπεραστεί μόνο σταδιακά και με την συνδρομή των ΗΠΑ. Η κόπωση ενίσχυσε τις αμφιβολίες για το κατά πόσο ήταν δυνατό, να κυβερνηθεί μια τόσο μεγάλη αυτοκρατορία. Την Βρετανία και την Γαλλία επισκίαζαν οι δύο δυνάμεις, η υπεροχή των οποίων είχε αποδειχθεί κατά την διάρκεια του πολέμου. Οι ΗΠΑ είχαν περισσότερους οικονομικούς πόρους και εργατικό δυναμικό από οποιοδήποτε άλλο κράτος ενώ κατά τον πόλεμο είχαν εδραιώσει την παρουσία τους σε πολλά σημεία του κόσμου. Εφεξής θα βρίσκονταν σε θέση να ισχυριστούν πως τα συμφέροντα τους έπρεπε να λαμβάνονται παντού υπόψη και η οικονομική εξάρτηση της Ευρώπης από τις ΗΠΑ τις εφοδίασε με ένα ισχυρό μέσο πίεσης επί των Ευρωπαίων συμμάχων.

Στους αραβικούς λαούς τα πολεμικά γεγονότα αναπτέρωσαν τις ελπίδες για μια καινούρια ζωή. Τα στρατιωτικά κινήματα, με ιδιαίτερα γρήγορη εξάπλωση στην έρημο, οι φόβοι και οι προσδοκίες κατοχής και απελευθέρωσης, οι προοπτικές που ανοίγονταν, η εικόνα μιας κομματιασμένης Ευρώπης και η ανάδειξη της κομμουνιστικής Ρωσίας ως παγκόσμιας δύναμης, όλα αυτά ενθάρρυναν την πεποίθηση πως η ζωή τους ίσως άλλαξε.

Μεταξύ των πάμπολλων αλλαγών, οι συνθήκες του πολέμου ενίσχυσαν την ιδέα μιας αρραγούς ενότητας των αραβικών χωρών. Το Κάιρο ήταν το κέντρο από το οποίο οι Βρετανοί οργάνωναν τον αγώνα στη Μ. Ανατολή και αυτό έδωσε τη δυνατότητα στην αιγυπτιακή κυβέρνηση - με κάποια αόριστη συμπαράσταση της Βρετανίας - να αναλάβει την πρωτοβουλία και να δημιουργήσει στενότερους δεσμούς μεταξύ των αραβικών κρατών.¹⁹ Στη Συρία και στο Ιράκ, οι ηγέτες διατηρούσαν ακόμη μνήμες από τη «χαμένη» ενότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και επιθυμούσαν έναν στενότερο δεσμό²⁰. Ο Λίβανος ισορροπούσε επικίνδυνα, στην

¹⁹Αλέξανδρος Κούτσας «Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και πολιτική Ανάπτυξη» Τόμος Α΄ εκδόσεις Παπαζήση Αθήνα 1992, σελ 166-167

²⁰Όπως πριν, σελ 230-231

πολυπολιτισμικότητα της περιοχής, δηλαδή σε όσους θεωρούσαν τους εαυτούς τους Άραβες και σε εκείνους, κυρίως χριστιανούς, που αντιμετώπιζαν το κράτος ως ξεχωριστή χώρα στενά συνδεδεμένη με την Δυτική Ευρώπη²¹.

Οι κυβερνήσεις της Αιγύπτου, της Σαουδικής Αραβίας και της Υεμένης διέθεταν κάποια αίσθηση αραβικής αλληλεγγύης αλλά και βαθιά επίγνωση του εθνικού τους συμφέροντος, αυτό όμως που όλες επιθυμούσαν, ήταν να προσφέρουν ένα σοβαρό έρεισμα στους Άραβες της Παλαιστίνης. Τα δύο συνέδρια που πραγματοποιήθηκαν στην Αλεξάνδρεια (1944) και στο Κάιρο (1945) είχαν ως αποτέλεσμα την ίδρυση του Συνδέσμου Αραβικών Κρατών. Ο σχηματισμός αυτός ένωσε επτά κράτη που διέθεταν κάποια ελευθερία δράσης (Αίγυπτο, Συρία, Λίβανο, Υπεριορδανία, Ιράκ, Σαουδική Αραβία και Υεμένη), όπως και έναν εκπρόσωπο των Παλαιστινίων Αράβων αφήνοντας την πόρτα ανοιχτή στην ενσωμάτωση και άλλων αραβικών χωρών σε περίπτωση ανεξαρτητοποίησής τους. Βασικός στόχος ήταν η συντονισμένη δράση σε ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος, ειδικά σε ότι αφορούσε την υπεράσπιση των Αράβων της Παλαιστίνης και του Μαγκρεμπ. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι το 1945, όταν ιδρύθηκαν τα Ηνωμένα Έθνη, τα ανεξάρτητα αραβικά κράτη έγιναν μέλη.

2.1. ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Μετά το τέλος του πολέμου, η Μέση Ανατολή και οι χώρες της Β. Αφρικής, περιοχές που για μια ολόκληρη γενιά αποτελούσαν αποκλειστικό πεδίο κυριαρχίας δύο ευρωπαϊκών κρατών, πέρασαν στη σφαίρα επιρροής τεσσάρων ή και περισσότερων χωρών, μεταξύ των οποίων οι σχέσεις δεν ήταν τόσο σταθερές όσο στην περίοδο της «Συμφωνίας της Ευρώπης». Με αυτά τα δεδομένα, τα εθνικιστικά κόμματα και τα τοπικά συμφέροντα που αυτά εκπροσωπούσαν μπορούσαν να πιέσουν για αλλαγές στις χώρες τους.

Η Γαλλία βρισκόταν σε πιο δεινή θέση από τη Βρετανία και η πίεση που δεχόταν ήταν πιο ασφυκτική. Με τη λήξη του πολέμου κατάφερε να αποκαταστήσει τη θέση της στην Ινδοκίνα και στο Μαγκρεμπ, μετά από την καίρια καταστολή των αναταραχών στην Ανατολική Αλγερία το 1945, αλλά αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Συρία και το Λίβανο. Σημειώθηκαν δύο κρίσεις, μια το 1943, όταν η κυβέρνηση του Λιβάνου επιχείρησε να περιορίσει τη γαλλική εξουσία και η δεύτερη το 1945, όταν η ανάλογη προσπάθεια των Συρίων οδήγησε στο βομβαρδισμό της Βηρυτού από τους Γάλλους, σε βρετανική παρέμβαση, και σε μια διαδικασία διαπραγμάτευσης που έληξε με τη συμφωνία πως οι Γάλλοι και οι Βρετανοί θα αποχωρούσαν πλήρως ως

²¹ Όπως πριν, σελ 305-306

το τέλος του 1945. Έτσι Συρία και Λίβανος εξασφάλισαν απόλυτη ανεξαρτησία, σε αντίθεση με τους περιορισμούς που είχαν επιβάλλει στην Αίγυπτο και στο Ιράκ οι συνθήκες με τη Βρετανία.²²

Στην Παλαιστίνη, τώρα, η διευθέτηση των συγκρουόμενων συμφερόντων αποδείχθηκε αδύνατη και αυτό θα έπληττε ιδιαίτερα τη σχέση των αραβικών κρατών και των δυτικών δυνάμεων. Κατά την διάρκεια του πολέμου, η εβραϊκή μετανάστευση στην Παλαιστίνη ήταν, ουσιαστικά, αδύνατη και η πολιτική δραστηριότητα είχε, ουσιαστικά, ανασταλεί. Με τον πόλεμο να πλησιάζει στο τέλος, κατέστη σαφές πως οι σχέσεις εξουσίας είχαν αλλάξει. Οι Άραβες στην Παλαιστίνη δεν παρουσίαζαν πια ενιαίο μέτωπο, όπως στο παρελθόν, λόγω της εξορίας ή φυλάκισης κάποιων αρχηγών κατά την διάρκεια και μετά την εξέγερση του 1936-1939, καθώς και λόγω των εντάσεων και εχθροτήτων που υποδαύλιζαν τα βίαια κινήματα. Η συγκρότηση της Αραβικής Συμμαχίας, με την δέσμευση να σταθεί δίπλα στους Παλαιστίνιους τους γέμισε ελπίδες, οι οποίες τελικά αποδείχθηκαν αβάσιμες.

Οι Παλαιστίνιοι Εβραίοι, από την πλευρά τους, ήταν ενωμένοι περισσότερο από ποτέ, αφού οι περισσότεροι είχαν αποκτήσει στρατιωτική εκπαίδευση και εμπειρία στις βρετανικές δυνάμεις κατά την διάρκεια του πολέμου, αλλά διέθεταν και ένα πιο ευρύτερο και αποφασιστικό έρεισμα στους Εβραίους άλλων χωρών. Παράλληλα, είχαν ενεργοποιηθεί μετά την σφαγή των Εβραίων στην Ευρώπη και αποφάσισαν να δημιουργήσουν όχι μόνο ένα «καταφύγιο» για τους επιζήσαντες, αλλά και μια θέση ισχύος που θα επέτρεπε στο μέλλον ένα τέτοιο συμβάν.

Η βρετανική κυβέρνηση, αν και γνώριζε την επιχειρηματολογία υπέρ μιας ταχείας και ευρείας εβραϊκής μετανάστευσης, συνειδητοποίησε επίσης πως θα οδηγούσε σε αξίωση για εβραϊκό κράτος, κάτι που προκαλούσε την έντονη αντίδραση των Αράβων, οι οποίοι φοβούνταν την υποδούλωση. Βέβαια δεν διέθεταν την ίδια ελευθερία κινήσεων, όπως πριν τον πόλεμο, λόγω των στενών σχέσεων με τις ΗΠΑ και την οικονομική εξάρτησή τους από αυτές.²³ Η αμερικανική κυβέρνηση, που ακόμη δεν είχε μεγάλα συμφέροντα στη Μέση Ανατολή αλλά και κάτω από την πίεση της μεγάλης και πολιτικά ενεργούς εβραϊκής κοινότητας εντός των ΗΠΑ, χρησιμοποιούσε την επιρροή της υπέρ των σιωνιστικών απαιτήσεων για μετανάστευση και δημιουργία κράτους.

Το πρόβλημα με την Παλαιστίνη είχε αναδειχθεί σε μείζον θέμα για τις αγγλοαμερικανικές σχέσεις. Όσες προσπάθειες έγιναν για να συμφωνηθεί μια κοινή πολιτική, μέσω μιας αγγλοαμερικανικής επιτροπής έρευνας (1945-1946), όπως και η

²² Albert Hourani «Η Ιστορία του Αραβικού Κόσμου» εκδόσεις Ψυχογιός Μάιος 2009, σελ 485-486

²³ Τα βρετανικά και αμερικάνικα συμφέροντα συνέπιπταν, στο βαθμό που το ισχυρότερο μέλος ήταν πρόθυμο να αναποθέσει την ευθύνη της προάσπισης των συμφερόντων του στο πιο αδύναμο.

μετέπειτα διμερείς σχέσεις δεν κατέληξαν πουθενά, εφόσον καμία από τις προτεινόμενες πολιτικές δεν γινόταν αποδεκτή, τόσο από τους Εβραίους όσο και από τους Άραβες. Όμως, η αμερικανική πίεση στην Βρετανία αυξήθηκε και οι εβραϊκές επιθέσεις κατά βρετανών αξιωματούχων και εγκαταστάσεων στην Παλαιστίνη δεν απείχαν πολύ από μια ανοιχτή εξέγερση.

Το 1947 η Βρετανία αποφάσισε να θέσει το ζήτημα στα Ηνωμένα Έθνη. Ειδική επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών, η οποία είχε συσταθεί προκειμένου να μελετήσει το πρόβλημα, συνέταξε ένα σχέδιο διχοτόμησης με όρους πιο ευνοϊκούς για τους σιωνιστές σε σχέση με εκείνο του 1937. Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών έκανε αποδεκτή την εν λόγω πρόταση τον Νοέμβριο του 1947, με την ενεργό υποστήριξη των ΗΠΑ και της Ρωσίας, οι οποίες επιθυμούσαν την αποχώρηση των Βρετανών από την Παλαιστίνη. Τα αραβικά μέλη των Ηνωμένων Εθνών καθώς και οι Παλαιστίνιοι Άραβες την απέρριψαν.

Αντιμέτωπη για άλλη μια φορά με την αδυναμία εξεύρεσης λύσης, η οποία θα γινόταν αποδεκτή και από τις δύο πλευρές βρέθηκε η Βρετανία, γι' αυτό και αποφάσισε να αποχωρήσει από την Παλαιστίνη μέχρι το Μάιο του 1948. Με την ημερομηνία να πλησιάζει, η βρετανική εξουσία στην περιοχή περιορίστηκε και τότε, ξέσπασαν συγκρούσεις, κατά τις οποίες οι Εβραίοι δεν άργησαν να πάρουν το πάνω χέρι. Αυτό, με τη σειρά του, προκάλεσε την παρέμβαση των γειτονικών αραβικών κρατών, με συνέπεια μία σειρά από τοπικές διαμάχες να λάβουν μορφή πολέμου.

Στις 14 Μαΐου 1948, η εβραϊκή κοινότητα διακήρυξε την ανεξαρτησία της ως κράτος του Ισραήλ, την οποία προσυπέγραψαν οι ΗΠΑ και η Ρωσία. Οι αιγυπτιακές, ιορδανικές, ιρακινές, συριακές και λιβανέζικες δυνάμεις μετακινήθηκαν στις βασικές αραβικές περιοχές της χώρας. Σε μια κατάσταση όπου δεν υπήρχαν συγκεκριμένα σύνορα και οι πληθυσμοί δεν ήταν σαφώς διαχωρισμένοι, οι συγκρούσεις μεταξύ του νέου ισραηλινού στρατού και των δυνάμεων των αραβικών κρατών ήταν συχνότατες και σε τέσσερις εκστρατείες και σε άλλες τόσες εκχειρίδες, το Ισραήλ πέτυχε να καταλάβει το μεγαλύτερο μέρος της χώρας.

Στις αρχές του 1949, το Ισραήλ υπέγραψε μια σειρά ανακωχών με τους Άραβες γείτονές του, υπό την επίβλεψη των Ηνωμένων Εθνών, για δημιουργία σταθερών συνόρων. Σχεδόν το 75% της Παλαιστίνης περιλαμβάνονταν εντός των συνόρων του Ισραήλ, μια λωρίδα γης στη νότια ακτή, η οποία ξεκινούσε από τη Γάζα ως την αιγυπτιακή μεθόριο, τέθηκε υπό αιγυπτιακή διοίκηση. Το υπόλοιπο κομμάτι προσαρτήθηκε στο βασίλειο της Ιορδανίας. Η Ιερουσαλήμ διχοτομήθηκε, μεταξύ Ισραήλ και Ιορδανίας, αν και πολλές χώρες δεν αναγνώρισαν επίσημα τη διαίρεση αυτή.

Η κοινή γνώμη στις αραβικές χώρες ήταν βαθιά επηρεασμένη από τα γεγονότα αυτά και αντιμετωπιζόταν ως ήττα των αραβικών κυβερνήσεων, που βέβαια αυτό θα προκαλούσε μια σειρά αναταραχών τα επόμενα χρόνια. Παράλληλα, η κυρίαρχη άποψη υποστήριζε, πως η βρετανική πολιτική στην ουσία είχε βοηθήσει τους Σιωνιστές, παροτρύνοντας την εβραϊκή μετανάστευση, χωρίς, φυσικά να φαίνεται πρόθυμη, να αποδεχθεί τις επιπτώσεις, που είχε η πολιτική της, στους αραβικούς πληθυσμούς.

Εν τω μεταξύ, όλη η ενέργεια της κυβέρνησης του Ισραήλ διοχετευόταν στην απορρόφηση μεγάλου αριθμού Εβραίων μεταναστών, όχι μόνο από την Ανατολική Ευρώπη αλλά και από τις υπόλοιπες αραβικές χώρες. Έτσι, διαφοροποιήθηκε ιδιαίτερα, η δομή του πληθυσμού και ως το 1956, από ένα σύνολο 1.600.000, οι Άραβες μουσουλμάνοι και οι χριστιανοί αριθμούσαν μόνο 200.000, δηλαδή το 12,5% του συνολικού πληθυσμού.²⁴ Μεγάλο μέρος της γης, που προηγουμένως άνηκε στους Άραβες πολίτες του Ισραήλ, πέρασε με διάφορα νομικά μέσα, στα χέρια των Εβραίων, για να χρησιμοποιηθεί για την εγκατάστασή τους. Από την άλλη, η μετακίνηση πληθυσμών από άλλες χώρες εντός του Ισραήλ, επηρέασε και τα αραβικά κράτη. Στη μετά του 1948 γενιά, οι παμπάλαιες εβραϊκές κοινότητες των αραβικών χωρών έπαψαν, στην ουσία, να υπάρχουν. Έτσι, οι προερχόμενες από την Υεμένη και το Ιράκ μετακινήθηκαν κυρίως στο Ισραήλ, της Συρίας, της Αιγύπτου και του Μακρέμπ κατευθύνθηκαν στην Ευρώπη και τη Βόρειο Αμερική, μόνο η εβραϊκή κοινότητα του Μαρόκου διατήρησε το μεγάλο της μέγεθος.

Συνεπώς, παρ' όλο που τα αραβικά έθνη δεν πήραν ουσιαστική θέση στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, επηρεάστηκαν βαθιά από αυτόν. Οι οικονομικές αλλαγές, που οφείλονταν στην εκβιομηχάνιση και στον πόλεμο, οι αλλαγές στον πνευματικό τομέα με την διάδοση της παιδείας, οδήγησαν στην διάδοση νέων ιδεών αλλά και νέων ηγετών, δυσσαρεστημένων με την καθαρά πολιτική απελευθέρωση, την οποία πολλοί από αυτούς θεωρούσαν άλλη μία πρόκληση της ακόμη αδιάσπαστης κυριαρχίας των παλιών ηγετών.

Η δύναμη της Βρετανίας και της Γαλλίας, που κάποτε κυριαρχούσαν στην περιοχή, τελείωσε μαζί με την διάλυση των Αυτοκρατοριών τους. Η επιρροή της ναζιστικής Γερμανίας, που κάποτε ήταν τόσο επικίνδυνη, πήρε τέλος με τη στρατιωτική της ήττα. Ταυτόχρονα, μια νέα προσπάθεια των εξωτερικών υπερδυνάμεων έπαιρνε μορφή, πλημμυρίζοντας και πάλι τον αραβικό κόσμο με αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα και ιδεολογίες, φέρνοντας μαζί νέους κινδύνους και ακόμη νέες και δελεαστικές ευκαιρίες για βραχυπρόθεσμα πολιτικά οφέλη. Αυτό,

²⁴ Albert Hourani «Η Ιστορία του Αραβικού Κόσμου» εκδόσεις Ψυχογιός Μάιος 2009, σελ 491

βέβαια, που χαρακτηρίζει την περιοχή αμέσως μετά την λήξη του πόλεμου, είναι ότι αποτελεί πλέον, το θέατρο της πιο περίπλοκης διεθνούς κρίσης του 20^{ου} αιώνα, της αραβοϊσραηλινής διένεξης, προκαλώντας ταυτόχρονα, την έξαρση έντονου αντιδυτικού αισθήματος, μετά την διχοτόμηση της Παλαιστίνης και την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ.

2.2. Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΣΟΥΕΖ

Για κάποια χρόνια, το κέντρο των πολιτικών συγκρούσεων και συζητήσεων δεν ήταν η αραβοϊσραηλινή διαμάχη, όσο άλλες χώρες που οι βρετανικές δυνάμεις συνέχιζαν να κατέχουν ιδιαίτερη θέση. Στο Ιράν, στα ανατολικά σύνορα του αραβικού κόσμου, προκλήθηκε παγκόσμια κρίση, εξαιτίας της εθνικοποίησης της βρετανικής πετρελαιοβιομηχανίας. Στην Αίγυπτο, όπου θα αποτελέσει πεδίο σύγκρουσης συμφερόντων των δύο κόσμων τα επόμενα χρόνια, η Βρετανία εξακολουθεί να έχει αρκετή ελευθερία δράσης, κάτι που συνέφερε και τις ΗΠΑ, διότι θεωρούσαν την Βρετανία θεματοφύλακα των δυτικών συμφερόντων στην περιοχή. Η Σοβιετική Ένωση, από την πλευρά της, είχε επικεντρωθεί σε άλλες περιοχές και δεν την ενδιέφερε να ακολουθήσει ενεργό πολιτική στις αραβικές χώρες.

Η βάση της βρετανικής εξουσίας στη Μέση Ανατολή, όπως προαναφέρθηκε, ήταν η στρατιωτική της παρουσία στην Αίγυπτο και εδώ ήταν που η Βρετανία βρέθηκε να αντιμετωπίζει το πιο επείγον πρόβλημα. Μόλις τελείωσε ο πόλεμος, η αιγυπτιακή κυβέρνηση απαίτησε τροποποίηση της συμφωνίας που είχε επιτευχθεί το 1936²⁵. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών, ξεκίνησαν το 1946, αλλά απέτυχαν σε δύο σημεία. Πρώτον, οι Αιγύπτιοι προέβαλαν αξίωση κυριαρχίας στο Σουδάν, αξίωση που δεν έγινε αποδεκτή από την βρετανική κυβέρνηση και δεύτερον, το ζήτημα της βρετανικής στρατηγικής θέσης στη χώρα. Σε εφαρμογή της συνθήκης του 1936, οι βρετανικές δυνάμεις αποσύρθηκαν από το Κάιρο, αλλά υπήρχε αδιέξοδο αναφορικά με τη ζώνη της Διώρυγας του Σουέζ, όπου βρετανική στρατηγική θεωρούσε καίρια την παραμονή τους, τόσο για να προασπίσουν τα δυτικά συμφέροντα στη Μέση Ανατολή όσο και τα βρετανικά στην ανατολική Μεσόγειο και Αφρική.

Το 1951 ξέσπασαν στο Κάιρο σοβαρές συγκρούσεις μεταξύ των βρετανικών δυνάμεων και των Αιγυπτίων ανταρτών, δημιουργώντας μια μεγάλη πολιτική κρίση, η οποία πυροδότησε ένα λαϊκό κίνημα, που εξελίχθηκε σε μια νέα πολιτική δύναμη,

²⁵ Η Αγγλοαιγυπτιακή συνθήκη προέβλεπε τη στάθμευση βρετανικής φρουράς στη Ζώνη της διώρυγας του Σουέζ, για την προστασία του στρατηγικού αυτού τμήματος του συγκοινωνιακού δικτύου της αυτοκρατορίας και αναφορικά με το θέμα του Σουδάν, δόθηκε η δυνατότητα στους ίδιους τους Σουδανούς μεταξύ της απόκτησης ανεξαρτησίας ή υποταγή στον έναν ή στον άλλο εταίρο της συνθήκης.

«Το Κίνημα των Ελεύθερων Αξιωματικών», του οποίου ηγείτο ο συνταγματάρχης Τζαμάλ Αμπντ αλ-Νάσερ. Στις 23 Ιουλίου 1952, «οι Ελεύθεροι Αξιωματικοί» κατέλαβαν την εξουσία και ανακήρυξαν το νεοσύστατο Επαναστατικό Διοικητικό Συμβούλιο, ως την ανώτατη αρχή της χώρας. Η ρήξη με το παρελθόν, που θα εκδηλωνόταν σε πολλές σφαίρες, συμβολιζόταν με την εκθρόνιση του βασιλιά και την ανακήρυξη του κράτους σε δημοκρατία. Βασικός στόχος του Κινήματος των Ελεύθερων Αξιωματικών ήταν να απαλλάξει την Αίγυπτο από τον ιμπεριαλισμό και τον φεουδαρχισμό, εξασφαλίζοντας κοινωνική δικαιοσύνη και οικονομική πρόοδο για όλους τους πολίτες.

Οι «Ελεύθεροι Αξιωματικοί» έστρεψαν την προσοχή τους στο θέμα της απομάκρυνσης των βρετανικών βάσεων από το έδαφός τους. Το 1954, μετά από μακρές και συχνά διακεκομμένες συνομιλίες επιτεύχθηκε τελικά, συμφωνία που προέβλεπε την ακύρωση της αγγλοαιγυπτιακής συνθήκης του 1936, την απομάκρυνση των βρετανικών στρατευμάτων εντός είκοσι μηνών και την εκχώρηση στην Βρετανία του δικαιώματος να επέμβει στρατιωτικά στην περίπτωση που εκδηλωνόταν κάποια επίθεση από ξένες δυνάμεις εναντίον κράτους μέλους του Αραβικού Συνδέσμου ή της Τουρκίας. Με την ίδια συμφωνία, επικυρώθηκε η Σύμβαση του 1888 που διασφάλιζε την ελεύθερη ναυσιπλοΐα στη διώρυγα του Σουέζ και αναγνωρίστηκε η θαλάσσια αυτή οδός σαν αναπόσπαστο τμήμα της Αιγύπτου.

Η υπογραφή αυτής της συμφωνίας, που όριζε την αποχώρηση των βρετανικών δυνάμεων από τη ζώνη της διώρυγας, στην ουσία, δεν οδήγησε στην είσοδο της Αιγύπτου στο δυτικό αμυντικό σύστημα. Αντιθέτως, χάρισε στη χώρα την ελευθερία να ακολουθήσει μια αδέσμευτη πολιτική και να σχηματίσει γύρω της ένα συνασπισμό εξίσου αδέσμευτων αραβικών κρατών, τον οποίο ο έξω κόσμος θα έπρεπε να αντιμετωπίζει σαν σύνολο. Η πολιτική αυτή, εκφράστηκε πολύ χαρακτηριστικά, το 1955 με την παροχή όπλων στην Αίγυπτο από την Σοβιετική Ένωση και τους συμμάχους της, μια κίνηση που έσπασε τον έλεγχο που προσπαθούσαν να διατηρήσουν στον αμυντικό εξοπλισμό του Ισραήλ και των Αράβων γειτόνων του οι ΗΠΑ, η Βρετανία και η Γαλλία.

Αυτή η πολιτική ουδετερότητας σχεδόν αναπόφευκτα, έσπειρε διχόνοια στις σχέσεις μεταξύ της Αιγύπτου, των συμμάχων της και όσων τα συμφέροντα επηρεάζονταν από την πολιτική της. Οι δυτικές δυνάμεις δεν μπορούσαν, πλέον να ελέγχουν την εξέλιξη του προβλήματος του Ισραήλ, όπως ακριβώς ταίριαζε στα συμφέροντά τους. Για την κυβέρνηση των ΗΠΑ, κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, μια άρνηση συμμετοχής σε δυτική αμυντική συμμαχία στη Μέση Ανατολή ισοδυναμούσε με προσχώρηση σε ανατολικό μπλοκ.

Στο εσωτερικό τώρα του αραβικού κόσμου, η έκκληση για ουδετερότητα του Νάσερ στους αραβικούς λαούς και όχι στους επικεφαλείς των κυβερνήσεων, συνιστούσε απειλή για τα αραβικά καθεστώτα που εκπροσωπούσαν διαφορετικές πολιτικές, ιδίως του Ιράκ. Από την άλλη το Ισραήλ, αντιμετώπιζε την άνοδο μιας ισχυρής αιγυπτιακής κυβέρνησης, που διέθετε την δική της πηγή όπλων και απευθυνόταν βαθιά στα αισθήματα των Παλαιστινίων και άλλων Αράβων, μόνο ως απειλή.

Υπό αυτές τις ιδιαίτερες συνθήκες εξελίχθηκαν τα γεγονότα, που οδήγησαν στην κρίση του Σουέζ. Μέσα σε αυτή την εύφλεκτη ατμόσφαιρα, το 1956 οι ΗΠΑ είχαν εκδηλώσει ενδιαφέρον για χρηματοδότηση ενός πολύ μεγάλου αρδευτικού έργου στην Αίγυπτο, του Φράγματος του Ασουάν²⁶. Ο Νάσερ όμως, ανέβαλε την απόφασή του ως προς την αποδοχή ή μη της προσφοράς. Τελικά, η Ουάσινγκτον απέσυρε απρόσμενα την προσφορά τους. Η αντίδραση του Νάσερ ήταν αιφνίδια και αποφασιστική, εθνικοποιώντας στις 26 Ιουλίου 1956 την Εταιρία της Διώρυγας του Σουέζ, αναλαμβάνοντας αποκλειστικά την διαχείριση της. Τα κράτη που επλήγησαν άμεσα ήταν βεβαίως η Βρετανία και η Γαλλία, οι οποίες κατείχαν τη συντριπτική πλειοψηφία των μετοχών και οι οποίες προσπάθησαν, χωρίς επιτυχία, να επιστρατεύσουν τη διεθνή κοινή γνώμη εναντίον της Αιγύπτου²⁷. Το Ισραήλ, αντιμετώπισε το γεγονός ως μια ευκαιρία αποδυνάμωσης ενός υπερβολικά ισχυρού, εχθρικού γειτονικού κράτους. Το αποτέλεσμα ήταν οι ισραηλινές δυνάμεις να εισβάλλουν στην Αίγυπτο και λίγες μέρες αργότερα τις ακολούθησαν επίλεκτες βρετανικές και γαλλικές στρατιωτικές δυνάμεις.

Η κίνηση αυτή, όμως συνιστούσε απειλή όχι μόνο για την Αίγυπτο, αλλά και για τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση, οι οποίες ως μεγάλες δυνάμεις, δεν μπόρεσαν να δεχθούν πως έπρεπε να γίνουν τόσο αποφασιστικά βήματα σε μια περιοχή όπου είχαν συμφέροντα, χωρίς τα συμφέροντα τους να λαμβάνονται υπόψη. Κάτω από την αμερικανική και σοβιετική πίεση, και αντιμέτωπες με την εχθρότητα της διεθνούς κοινότητας αλλά και τον κίνδυνο της οικονομικής κατάρρευσης, οι τρεις δυνάμεις αποσύρθηκαν. Επρόκειτο, ουσιαστικά, για ένα από εκείνα τα σπάνια επεισόδια που αποκαλύπτονταν η δομή της εξουσίας στον κόσμο. Η αρνητική στάση των τοπικών δυνάμεων προσέλκυσε παγκόσμιες δυνάμεις δεύτερης κατηγορίας που προωθούσαν μεν δικά τους συμφέροντα, αλλά ήρθαν αντιμέτωπες με τα όρια των δυνάμεων τους, όταν προκάλεσαν τα συμφέροντα των υπερδυνάμεων.

Ο πόλεμος του Σουέζ, είχε δύο σημαντικές επιπτώσεις για τον αραβικό κόσμο.

²⁶ Charles Hallberg, «The Suez Canal: Its History and Diplomatic Importance», Octagon Books New York 1978 σελ 244-245

²⁷ P J Vatikiotis, «The Egyptian Army in Politics», Greenwood Press, Connecticut, 1975, σελ 8

Πρώτον, επισφράγισε την υποχώρηση της βρετανικής υπεροχής στον χώρο της Μέσης Ανατολής. Αρχίζει, πλέον, να επικρατεί η αίσθηση ότι οι ΗΠΑ αναπτύσσουν στενές σχέσεις με τους Άραβες, εξαιτίας της σταθερής υποστήριξης που παρείχαν στο Κάιρο, καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης, ωστόσο αυτό θα διαφευχθεί λίγα χρόνια αργότερα. Η δεύτερη επίπτωση της κρίσης είναι η ανάδειξη του Νάσερ σε κορυφαία προσωπικότητα του μουσουλμανικού χώρου.

2.3. Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ «ΝΑΣΕΡΙΣΜΟΥ» ΣΤΟΝ ΑΡΑΒΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Η κρίση του Σουέζ, ενίσχυσε τη θέση του Νάσερ τόσο εντός της Αιγύπτου, όσο και στον ευρύτερο αραβικό χώρο. Η διπλωματική του νίκη επί των αγγλογάλλων και των ισραηλινών εδραίωσε την πολιτική του εξουσία και τον ανέδειξε σε αδιαμφισβήτητο ηγέτη του παναραβισμού.

Οι στόχοι του Νάσερ είχαν πολλές όψεις. Επιζητούσε, λοιπόν, την ενότητα στον αραβικό κόσμο, περιφρονούσε τη Δύση και θεωρούσε, ότι η απόλυτη ανεξαρτησία των αραβικών κρατών θα έρθει με την απελευθέρωση της Διώρυγας του Σουέζ από την Δυτική κυριαρχία. Παράλληλα, διεκδικούσε την αρχηγία τη Αιγύπτου σε όλο τον αραβικό κόσμο ενώ δεν σταματούσε τον αγώνα για την απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Τέλος, υιοθέτησε μια ουδέτερη στάση στον Ψυχρό Πόλεμο, χωρίς να υποστηρίξει ανοιχτά ούτε τις ΗΠΑ ούτε την Σοβιετική Ένωση. Εν ολίγοις, έγινε ο αρχιτέκτονας της κοινωνικής αναδιάρθρωσης του αραβικού κόσμου.

Ο αραβικός σοσιαλισμός του Νάσερ, απέβλεπε στην δημιουργία μιας νέας τάξης πραγμάτων όπου θα υπήρχε απόλυτος έλεγχος των βιομηχανιών και των οικονομικών θεσμών και έτσι η νέα αυτή ιδεολογία θα εμφανιζόταν, ως μια τρίτη εναλλακτική ανάμεσα στον κομμουνισμό και τον καπιταλισμό, αποφεύγοντας τα “διεφθαρμένα” ήθη του καπιταλισμού, τον ατομικισμό και τον καταναλωτισμό, αλλά και τον “αθεϊσμό” του μαρξισμού και την θεωρία της σύγκρουσης των τάξεων. Υποσχόταν μια πιο ανθρώπινη κοινωνία όπου το κράτος θα έλεγχε τις εθνικές πηγές και την παραγωγή, ενώ παράλληλα θα υπήρχε μέριμνα για δίκαιη διανομή των κοινωνικών υπηρεσιών και των συστημάτων υγείας²⁸. Συνετέλεσε, επίσης στην αποκρυστάλλωση της παναραβικής και αδέσμευτης πολιτικής, που θα τον κατευθύνουν στην διαμόρφωση της εξωτερικής του πολιτικής στην δεκαετία του 1960²⁹.

Η Συρία ήταν η χώρα που επηρεάστηκε, ιδιαίτερα από την πολιτική επιρροή του Νάσερ, κυρίως αμέσως μετά τον θρίαμβο στο Σουέζ, αποδυναμώνοντας

²⁸ John Esposito «The Islamic threat: Myth or Reality? » Oxford University Press, New York, 1999 σελ 68

²⁹ Rashid Khalidi «Consequences of the Suez Crisis in the Arab World», Louis and R. Owen, σελ 377-379

καθοριστικά τις συντηρητικές παρατάξεις στη χώρα³⁰, και τις κατέστησε αδύναμες να αναχαιτίσουν τη δια της δημοκρατικής διαδικασίας άνοδο των ριζοσπαστικών δυνάμεων στην εξουσία.

Το γεγονός αυτό ανέτρεψε ριζικά την ισορροπία δυνάμεων στη χώρα, κάτι που προκάλεσε έντονες ανησυχίες στους κόλπους της αμερικανικής κυβέρνησης³¹. Η Ουάσινγκτον θεωρούσε την εσωτερική αυτή πολιτική διαπάλη άμεσα συνυφασμένη με τον Ψυχρό Πόλεμο και το Μάρτη του 1957 διακήρυξε το δόγμα Αϊζενχάουερ, σύμφωνα με το οποίο οι ΗΠΑ ανέλαβαν τη δέσμευση να παρέμβουν στρατιωτικά στη Μέση Ανατολή, σε περίπτωση που φιλοδυτικά καθεστώτα αντιμετωπίσουν εσωτερική ή εξωτερική απειλή, προερχόμενη από σοβιετικές δυνάμεις. Είναι ολοφάνερο ότι οι στενές σχέσεις των ΗΠΑ με τον αραβικό κόσμο, που υποτίθεται ότι άρχιζαν να αναπτύσσονται με την λήξη της κρίσης του Σουέζ διαψεύδονται, όταν εμφανίζεται η σοβιετική απειλή.

Η επιδείνωση στις αμερικανοσυριακές σχέσεις έφθασε στο αποκορύφωμα της τον Αύγουστο του 1957, με την ανακάλυψη ενός υποστηριζόμενου από την Ουάσινγκτον σχεδίου για την ανατροπή της συριακής κυβέρνησης. Οι Αμερικανοί διπλωμάτες που ήταν αναμεμιγμένοι απελάθηκαν από τη χώρα και φυσικά, όλα αυτά οδήγησαν την Ουάσινγκτον στο συμπέρασμα ότι η Συρία είχε πια υποταχθεί στο σοβιετικό έλεγχο. Η μόνη λύση για τους Αμερικάνους, ήταν να επιστρατεύσουν τα γειτονικά κράτη εναντίον της Συρίας, ώστε να αρχίσει να διαμορφώνεται ένα νέο πλαίσιο συμμαχικών σχέσεων στην περιοχή.

Οι πιέσεις που άσκησε την περίοδο αυτή η Ουάσινγκτον είχαν διάφορες επιπτώσεις στην πολιτική εξέλιξη της Συρίας. Πρώτον, ενίσχυσαν αντί να αποδυναμώσουν τη θέση εκείνων που βρίσκονταν στην εξουσία και κατέστησαν ακόμη πιο δύσκολη την υιοθέτηση φιλοδυτικών θέσεων από οποιαδήποτε πολιτική παράταξη της χώρας. Δεύτερον, περιόρισαν σημαντικά τη δυνατότητα της συριακής κυβέρνησης να διεξαγάγει ομαλές διαβουλεύσεις με τις ΗΠΑ, χωρίς επικρίσεις από την αντιπολίτευση της χώρας. Τρίτον, επιβεβαίωσαν το ρόλο της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και της Αιγύπτου, όπως θα δούμε παρακάτω, ως προστατών της Συρίας εναντίον μιας απειλητικής Δύσης.

Η Αίγυπτος πήρε την πρωτοβουλία για να βγει η Συρία από την πολιτική κρίση αλλά και να απαλλαγεί από τους επικίνδυνους συμμάχους. Την ευκαιρία αυτή τους πρόσφερε η δυνατότητα ένωσης με την Αίγυπτο. Έτσι, το Φεβρουάριο του 1958, οι δύο χώρες δημιούργησαν την Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία και ο Νάσερ φυσικά,

³⁰ Morris Janowitz, «The Military and the Political Development of New Nations» University of Chicago Press Chicago 1969, σελ 52-53

³¹ Patrick Seale «The Struggle for Syria: A study for Post War Arab Politics, 1948-1958» i.b. Tauris & CO Ltd London 1987, σελ 28-33

ανέλαβε πρόεδρος του ενωμένου κράτους.

Παρά ταύτα, οι κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που προέβαλε ο Νάσερ προκάλεσαν πολιτικούς κλυδωνισμούς, που οδήγησαν τρία χρόνια αργότερα στη διάλυση της Ένωσης. Η σοσιαλιστική πολιτική του Νάσερ αποξένωσε την αστική συριακή τάξη, αφού είχε αρχίσει να συνειδητοποιεί ότι απώτερος στόχος του Νάσερ ήταν η επέκταση της αιγυπτιακής επανάστασης και στη Συρία. Επιπλέον, η κυβερνητική εξουσία συγκεντρωνόταν όλο και περισσότερο στο Κάιρο, υποβαθμίζοντας ουσιαστικά το ρόλο της Δαμασκού ως κέντρου λήψης αποφάσεων³². Σύριοι υπουργοί, σύντομα, ανακάλυψαν ότι δεν είχαν καμιά πραγματική εξουσία και ότι όλες οι σημαντικές αποφάσεις λαμβάνονταν από τον ίδιο το Νάσερ.

Εν τω μεταξύ, η κατάσταση στην περιοχή είχε εξελιχθεί προς το καλύτερο. Η κρίση στο Λίβανο είχε τερματισθεί μετά από ένα ικανοποιητικό συμβιβασμό για όλους, κάτι που ελάττωσε την απειλή που προερχόταν από την συνεργασία των μαρωνιτών³³ με τις Δυτικές δυνάμεις. Επίσης, η ανατροπή του μοναρχικού καθεστώτος στο Ιράκ το 1958, εξάλειψε για πάντα τις βλέψεις των Χασιμιτών για τη Συρία, ενώ η αποχώρηση του νέου καθεστώτος από το Σύμφωνο της Βαγδάτης αναζωπύρωσε το ενδιαφέρον για την ενοποίηση της Γόνιμης Ημισελήνου. Η πολιτική αυτή σε συνδιασμό με την όλη κρίσιμη κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας, ώθησε μερικούς αξιωματικούς να πραγματοποιήσουν, το 1961, πραξικόπημα και να αποσυνδέσουν τη Συρία από την Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία.

Ο Λίβανος, όπως έχει προαναφερθεί, ήταν μια χώρα με αναμοιογενή κοινωνικο-πολιτική δομή. Επίκεντρο της ιδιομορφίας αυτής ήταν η θρησκεία, καθώς ο πληθυσμός του Λιβάνου αποτελείται από δύο μεγάλες κοινότητες χριστιανών και μουσουλμάνων. Οι χριστιανοί ήταν κατατετημημένοι σε περισσότερες από δώδεκα αιρέσεις και η μεγαλύτερη από αυτές ήταν οι μαρωνίτες. Το μουσουλμανικό στοιχείο χωρίζεται σε τρεις ομάδες, στους Σουνίτες, στους Σίίτες³⁴ και στους Δρούζους.

Την περίοδο, λοιπόν, αυτή, η κυβέρνηση των μαρωνιτών υποστήριζε ότι η επιρροή του Νάσερ ήταν μια σοβαρή απειλή για την ανεξαρτησία της χώρας τους και αναζητούσαν την προστασία των δυτικών δυνάμεων, κυρίως των ΗΠΑ. Έτσι, παρά την αντίθεση των μουσουλμάνων, η λιβανική κυβέρνηση αποδέχθηκε το δόγμα Αϊζενχάουερ, προκαλώντας, κατά συνέπεια σοβαρή ρήξη με το Νάσερ. Αυτό όμως προκάλεσε και μεγάλη ένταση στους παναραβιστές του Λιβάνου, και το θέμα

³³ Οι Μαρωνίτες, είναι χριστιανική αίρεση, η οποία ανήκει στη ρωμαιοκαθολική εκκλησία και αποτελούν την πλειοψηφία του χριστιανικού στοιχείου στο Λίβανο.

³⁴ Η μεγάλη διάσπαση που διαίρεσε την ισλαμική κοινότητα, πραγματοποιήθηκε στην περίοδο που ακολούθησε το θάνατο του Προφήτη, σε Σίίτες και Σουνίτες. Οι πρώτοι αναγνωρίζουν ότι χαλίφης μπορεί να γίνει μόνο αυτός που κατάγεται από την οικογένεια του Προφήτη. Οι Σουνίτες, από την άλλη αναγνωρίζουν ως νόμιμους διαδόχους του Μωάμεθ τους τρεις πρώτους, μετά από εκείνον, χαλίφηδες. (<http://el.wikipedia.org/wiki/islam>)

οξύνθηκε ακόμη πιο πολύ με την ένωση Αιγύπτου-Συρίας, καθώς Λιβανέζοι μουσουλμάνοι διαδήλωναν υπέρ της ένταξης της χώρας τους στη νεοσύστατη Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία.

Η διαμάχη αυτή οδήγησε σε εκτεταμένες ταραχές στο εσωτερικό της χώρας. Η κατάσταση έφτασε σε τέτοιο σημείο, που η κυβέρνηση ζήτησε την βοήθεια των ΗΠΑ, τονίζοντας, φυσικά, τον μεγάλο κίνδυνο για ανατροπή ενός φιλοδυτικού καθεστώτος. Μέσα σε 24 ώρες αμερικάνοι πεζοναύτες αποβιβάστηκαν στις παραλίες της Βηρυτού. Η κρίση έληξε με εξεύρεση συμβιβαστικής πολιτικής λύσης. Σαν επακόλουθο αυτής της ρύθμισης, η νέα λιβανική κυβέρνηση αναγκάστηκε να αποδεσμευθεί από το δόγμα Αϊζενχάουερ και να διαγράψει μια πολιτική πορεία που δεν στρέφεται ούτε κατά της Δύσης, αλλά και ούτε κατά του αραβικού χώρου.

Σε όλη τη δεκαετία του 1960, ο δημόσιος βίος των αραβικών χωρών συνέχισε να κυριαρχείται από την ιδέα μιας σοσιαλιστικής, ουδέτερης μορφής αραβικού εθνικισμού, με τον Αμπντ αλ-Νάσερ αρχηγό και σύμβολό του. Το επίκεντρο της προσοχής όσων ανησυχούσαν για την ανάδειξη ενός αραβικού έθνους δεν ήταν πλέον τα απομεινάρια της ιμπεριαλιστικής εξουσίας, όσο δύο άλλες μορφές σύγκρουσης. Πρώτον, αυτή μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων και, δεύτερον, αυτή μεταξύ κρατών κυβερνώμενων, αφενός, από ομάδες προσανατολισμένες στην ταχεία μεταρρύθμιση και την επανάσταση σε καθαρά νασερικές γραμμές, και, αφετέρου, κρατών κυβερνώμενων από πιο επιφυλακτικές δυναστείες και ομάδες σε ό,τι αφορούσε στην πολιτική και κοινωνική αλλαγή και πιο εχθρικές στην εξάπλωση της νασερικής επιρροής.

Μια τέτοια περίπτωση είναι το κόμμα Μπάαθ της Συρίας, που κατέλαβε την εξουσία το 1963, αμέσως μετά την διάλυση της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας. Το Μπάαθ (Ανάσταση) είχε ένα σαφέστατα σοσιαλιστικό χαρακτήρα και έχοντας τη μορφή αυτή επέτεινε την επιρροή του και στις γύρω χώρες: το Λίβανο, την Ιορδανία και το Ιράκ, όπως και στις χώρες της Αραβικής Χερσονήσου.

Το Μπάαθ, λοιπόν, προέβαλε ως ένα εναλλακτικό πρότυπο για την επίτευξη μιας παναραβικής ένωσης που στηρίζεται σε σοσιαλιστικές αρχές. Στο Ιράκ, η κυβέρνηση των αξιωματικών που είχε ιδρυθεί με την επανάσταση του 1958 ανετράπη το 1963 από μία άλλη με ιδεολογία, συγγενή προς το Μπάαθ και το νασερισμό. Εντούτοις, παρά το γεγονός ότι στον αραβικό χώρο υπήρχε κλίμα ενότητας, οι συζητήσεις σχετικά με την ενότητα μεταξύ του Ιράκ, της Συρίας και της Αιγύπτου αποκάλυψαν τις διαφορές συμφερόντων και ιδεών ανάμεσα στα τρία αυτά κράτη. Στο Σουδάν και στην Αλγερία, την περίοδο αυτή οι κυβερνήσεις ήταν απόλυτα αφοσιωμένες στον σοσιαλισμό και στην πολιτική ουδετερότητας και οικονομικής προόδου. Από την άλλη, όμως υπήρχαν οι μοναρχίες του Μαρόκου, τις Λιβύης, της

Ιορδανίας και της Σαουδικής Αραβίας, οι οποίες ήταν εχθρικές στην διεύρυνση της αιγυπτιακής επιρροής και σε πολλές επίκαιρες ιδέες του αραβικού εθνικισμού.

Επιπλέον, η έννοια του υπό διαμόρφωση έθνους ενισχύθηκε, τη συγκεκριμένη περίοδο, από τον καινούριο πλούτο και τις υπόλοιπες αλλαγές που επέφερε η εκμετάλλευση του πετρελαίου. Οι πηγές πετρελαίου του αραβικού κόσμου και των άλλων χωρών της Μέσης Ανατολής είχαν αποκτήσει πλέον τεράστια σημασία για την παγκόσμια οικονομία, κάτι που επηρέασε καθοριστικά τις κοινωνίες των πετρελαιοπαραγωγικών χωρών. Ως τα μέσα του 1960, οι πέντε μεγαλύτερες πετρελαιοπαραγωγικές αραβικές χώρες, το Ιράκ, το Κουβέιτ, η Σαουδική Αραβία, η Λιβύη και η Αλγερία, είχαν συνολικά κυβερνητικά έσοδα περίπου δύο δισεκατομμυρίων δολαρίων το χρόνο.

Οι εξελίξεις αυτές άρχισαν να διαφοροποιούν τη θέση της αραβικής χερσονήσου στον αραβικό κόσμο με δύο διαφορετικούς τρόπους. Από τη μία πλευρά, οι ηγέτες της Σαουδικής Αραβίας και οι χώρες του Κόλπου μπορούσαν να χρησιμοποιούν τον πλούτο τους για να αποκτήσουν θέση αυξημένης επιρροής στις αραβικές υποθέσεις (επί παραδείγματι, ξεκίνησαν την παροχή βοήθειας μεγάλης κλίμακας σε φτωχότερες χώρες). Από την άλλη, οι ραγδαία μεταβαλλόμενες κοινωνίες άρχισαν να προσελκύουν αξιόλογους αριθμούς μεταναστών από άλλες αραβικές χώρες. Οι περισσότεροι ήταν μορφωμένοι εργάτες, οι οποίοι μεταλαμπάδευαν στις χώρες προορισμού τους τις ιδέες που επικρατούσαν στις πατρίδες τους, ιδέες νασερικής επανάστασης ή μπααθικού εθνικισμού καθώς και τον πόθο των Παλαιστινίων να επανακτήσουν τη χώρα τους. Αυτό είχε ως συνέπεια, ο Νάσερ να κατευθύνεται στην οργάνωση ενός ισχυρού μπλοκ αραβικών χωρών, το οποίο βέβαια θα βασίζεται στον πλούτο των πετρελαιοπαραγωγικών αραβικών χωρών, υπό αιγυπτιακή ηγεσία.

2.4. Ο ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1967

Από τις αρχές του 1960, διαφαινόταν πως οι αξιώσεις και οι φιλοδοξίες του νασερισμού ξεπερνούσαν το μέτρο της εξουσίας του. Η διάλυση της ένωσης μεταξύ Αιγύπτου και Συρίας το 1961, όπως και η αποτυχία των μετέπειτα συνομιλιών, αποκάλυψαν τα όρια της ηγεσίας του Νάσερ και των κοινών συμφερόντων των αραβικών κρατών.

Οι περιορισμοί της αιγυπτιακής και αραβικής εξουσίας έγιναν πιο σαφείς με τη μεγάλη κρίση του 1967, στο πλαίσιο της οποίας η Αίγυπτος και άλλα αραβικά κράτη ήρθαν σε απευθείας και ολέθρια αντιπαράθεση με το Ισραήλ. Η δυναμική της νασερικής πολιτική θα ωθούσε, φυσικά, το Νάσερ στη θέση του πιο ένθερμου

υπερμάχου των Αράβων σε ένα πρόβλημα, που από τους περισσότερους θεωρούνταν κεντρικό, αυτό που αφορούσε τις σχέσεις με το Ισραήλ. Αρχικά, μέχρι το 1955 τήρησε μια επιφυλακτική στάση στην προσέγγιση του προβλήματος, από τότε όμως η στρατιωτική κυβέρνηση της Αιγύπτου είχε αρχίσει να επιδεικνύει τον αρχηγικό της χαρακτήρα. Τα γεγονότα του 1956 και των επόμενων ετών ανέδειξαν το Νάσερ σε συμβολική φιγούρα του αραβικού εθνικισμού όπως αναφέρθηκε, αλλά πίσω από αυτό, υπήρχε μια συγκεκριμένη γραμμή της αιγυπτιακής πολιτικής, να γίνει η Αίγυπτος, η «καρδιά» ενός αραβικού μπλοκ τόσο ενωμένου, που ο κόσμος του εξωτερικού θα μπορεί να συναλλάσσεται με αυτόν, κατόπιν συμφωνίας με το Κάιρο. Αναφορικά με τον παλαιστινιακό αγώνα, η Αίγυπτος ως το 1964, εκπλήρωσε το καθήκον της επιμελώς, παρά το γεγονός ότι ελλόχευαν ευνόητοι κίνδυνοι.

Το 1967, λοιπόν, η Αίγυπτος αρνήθηκε να παρασυρθεί σε μια αντιπαράθεση με το Ισραήλ αναφορικά με τα ισραηλινά σχέδια για αρδευτική χρήση των νερών του Ιορδάνη. Από τότε όμως ο Νάσερ εκτέθηκε σε μια πολύπλευρη πίεση, από τα γειτονικά καθεστώτα. Έτσι, η Υεμένη ισχυρίστηκε ότι η επιφυλακτικότητά του ήταν σημάδι της δυσπιστίας του στον αγώνα που υποτίθεται πως υποστήριζε, ενώ η Συρία υποστήριζε, πως μόνο μέσω κοινωνικής επανάστασης και άμεσης αντιπαράθεσης με το Ισραήλ, μπορούσε να διευθετηθεί το πρόβλημα της Παλαιστίνης και να ανακύψει ένα νέο κράτος.

Στο ζήτημα των ενδοαραβικών σχέσεων, την περίοδο αυτή, προστέθηκε και ένα νέο στοιχείο. Από το 1948, οι ίδιοι οι Παλαιστίνιοι δεν κατόρθωσαν να διαδραματίσουν ανεξάρτητο ρόλο στις συνομιλίες σχετικά με το μέλλον τους. Το 1964, η Αραβική Συμμαχία δημιούργησε ένα ξεχωριστό σχηματισμό, την οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO), η οποία όμως τέθηκε υπό αιγυπτιακό έλεγχο και οι ένοπλες δυνάμεις που συνδέονταν με αυτή, άνηκαν στους στρατούς της Αιγύπτου, της Συρίας, της Ιορδανίας και του Ιράκ. Εν τω μεταξύ, αναδεικνυόταν μια νέα γενιά Παλαιστινίων, οι οποίοι μεγάλωσαν στο Κάιρο ή στη Βηρυτό με αποτέλεσμα να γίνουν θετικοί αποδέκτες των ρευμάτων σκέψης που επικρατούσαν εκεί.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950, άρχισαν να εμφανίζονται σιγά-σιγά χαρακτηριστικά παλαιστινιακά πολιτικά κινήματα δύο κατηγοριών. Πρώτον, η Φατάχ, η οποία δεσμευόταν να παραμείνει πλήρως ανεξάρτητη από τα αραβικά καθεστώτα, υποστηρίζοντας ότι τα συμφέροντα τους διέφεραν από αυτά των Παλαιστινίων, και κύριος στόχος τους ήταν η άμεση σύγκρουση με το Ισραήλ. Παράλληλα, αναδείχτηκαν και μικρότερα κινήματα που ξεπήδησαν από τις αραβικές φιλονασερικές ομάδες και βαθμιαία κινήθηκαν προς την κατεύθυνση μιας μαρξιστικής ανάλυσης της κοινωνίας, έχοντας την πεποίθηση πως το παλαιστινιακό ζήτημα

περνούσε μέσα από μια ριζική επανάσταση των αραβικών χωρών.

Στο Ισραήλ υπήρχε τεράστια δημογραφική αύξηση, ενώ η οικονομική τους δύναμη είχε αυξηθεί με την αρωγή των ΗΠΑ, αλλά και από τις αποζημιώσεις από τη Δυτική Γερμανία. Ταυτόχρονα, είχε αρχίσει να ενισχύει και να αναβαθμίζει τις ένοπλες δυνάμεις του, κυρίως την αεροπορία. Το Ισραήλ, γνώριζε πολύ καλά ότι ήταν ανώτερο στρατιωτικά και πολιτικά από τους άραβες γείτονες τους, συνεπώς, η καλύτερη στρατηγική αντιμετώπισης των απειλών τους, ήταν η επίδειξη της δύναμης του. Στην ουσία, ο απώτερος στόχος ήταν να κατακτήσει και την υπόλοιπη Παλαιστίνη και να δώσει ένα οριστικό τέλος στον «ανολοκρήρωτο» πόλεμο του 1948.

Όλες αυτές οι γραμμές συνέκλιναν τον Ιούνιο του 1967. Παράλληλα, η ένταση είχε αυξηθεί ραγδαία, διότι ο Νάσερ βρέθηκε αντιμέτωπος με τις απειλές του Ισραήλ εναντίον της Συρίας σχετικά με τα νερά του Ιορδάνη και τότε ήταν που ζήτησε από τα Ηνωμένα Έθνη να αποσύρουν τους κυανόκρανους από τα σύνορα με το Ισραήλ, που ήταν σταλμένοι εκεί από τον πόλεμο του Σουέζ το 1965. Στη συνέχεια, απέκλεισε τα στενά της Άκαμπα στην ισραηλινή ναυτιλία. Ενδεχομένως να πίστευε πως δεν είχε τίποτα να χάσει, είτε θα υπήρχε επέμβαση των ΗΠΑ, οπότε και θα διαπραγματευόταν έναν πολιτικό διακανονισμό, κάτι που θα αποτελούσε νίκη για τον ίδιο, ή αν έφταναν στον πόλεμο, οι εξοπλισμένες και οι εκπαιδευμένες δυνάμεις του από την Σοβιετική Ένωση, ήταν αρκετά ισχυρές για να κερδίσουν.

Από την άλλη, οι Ισραηλινοί δεν ήταν διατεθειμένοι να παραχωρήσουν στην Αίγυπτο πολιτική νίκη, η οποία δεν ανταποκρινόταν στη μεταξύ των δύο ισορροπία δυνάμεων, ενώ δεν είχαν τίποτα να χάσουν, αφού γνώριζαν ότι σε κάθε περίπτωση θα υπήρξε η άμεση στήριξη των ΗΠΑ. Η ένταση κλιμακωνόταν ακόμη πιο πολύ, όταν η Ιορδανία και η Συρία υπέγραψαν στρατιωτικές συμμαχίες με την Αίγυπτο. Στις 5 Ιουνίου λοιπόν, το Ισραήλ επιτέθηκε στην Αίγυπτο και σύντριψε τις αεροπορικές δυνάμεις της. Μέσα σε τέσσερις ημέρες κατέλαβε το Σινά, τη Γάζα και την δυτική όχθη του Ιορδάνη. Επί δύο μέρες η Ιερουσαλήμ απέρριπτε την εκχειρία που πρότεινε ο ΟΗΕ, προκειμένου να ολοκληρώσει την κατάληψη του νοτίου μέρους της Συρίας, τα Υψίπεδα του Γκολάν, κατακτώντας έτσι έδαφος με ιδιαίτερη στρατηγική σημασία, διότι απέκτησε έτσι μια ενδιάμεση ζώνη, η οποία το βοηθά είτε να προστατευτεί από επίθεση ενός άλλου κράτους είτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εξαπόλυση επίθεσης σε ένα αντίπαλο κράτος.³⁵

Ο πόλεμος αποτελούσε σημείο καμπής από πολλές απόψεις. Η κατάληψη της Ιερουσαλήμ από τους Ισραηλινούς και το γεγονός πως οι μουσουλμανικοί και χριστιανικοί ιεροί τόποι βρίσκονταν υπό εβραϊκό έλεγχο έδινε μια άλλη διάσταση στη

³⁵ John.J. Mearsheimer « Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων» εκδόσεις Ποιότητα 2007, σελ 314

διαμάχη. Ο πόλεμος μετέβαλλε την ισορροπία δυνάμεων στη Μέση Ανατολή. Ήταν πλέον πασιφανές πως το Ισραήλ ήταν στρατιωτικά ανώτερο από οποιονδήποτε συνδυασμό αραβικών κρατών και φυσικά αυτό άλλαξε και τη σχέση του καθενός με τον υπόλοιπο κόσμο. Αυτά που δίκαια ή άδικα, θεωρούνταν απειλή για την υπόσταση του Ισραήλ, προκαλούσαν συναισθήματα συμπάθειας στην Αμερική και στην Ευρώπη, όπου οι μνήμες του ολοκαυτώματος παρέμεναν ακόμη νωπές. Επίσης η μεγάλη ισραηλινή νίκη κατέστησε το Ισραήλ πιο ελκυστικό σύμμαχο στα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή.

Για την Αίγυπτο, αλλά και για τα υπόλοιπα αραβικά κράτη, αυτό που είχε συμβεί, αποδείκνυε στην ουσία, τις αντοχές των στρατιωτικών και πολιτικών τους ικανοτήτων. Ο παναραβισμός αποδεικνύεται τελικά, ανίκανος να αποτελέσει ουσιαστικό αντίπαλο για το μικρό δημοκρατικό και δυναμικό νέο κράτος που κατέχει το αδιαμφισβήτητο τεχνολογικό προβάδισμα στην περιοχή. Όμως και για την Σοβιετική Ένωση ήταν ένα νέο είδος ήττας, το οποίο, ωστόσο, πείσμωνσε τους Ρώσους που αποφάσισαν να εμποδίσουν με κάθε τρόπο τους συμμάχους τους να υποστούν και νέα ήττα. Σε κάθε επίπεδο, ο πόλεμος άφησε ανεξίτηλο το σημάδι του σε κάθε Εβραίο ή Άραβα και η τοπική σύγκρουση απέκτησε με τα χρόνια παγκόσμιο χαρακτήρα.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών κατάφερε τελικά στις 22 Νοεμβρίου 1967, να υιοθετήσει την απόφαση 242 που θέτει την αρχή της ανταλλαγής εδαφών με αντάλλαγμα την ειρήνη. Το Συμβούλιο τόνισε ότι, η απόκτηση εδαφών μέσω πολέμου είναι απαράδεκτη και τα Μέλη του ΟΗΕ «δεσμεύτηκαν να ενεργούν σύμφωνα με το άρθρο 2 του Καταστατικού Χάρτη» (ειρηνική επίλυση διαφορών, απαγόρευση των απειλών και της βίας), επίσης δήλωσε ότι η εξασφάλιση μιας δίκαιης και βιώσιμης ειρήνης θα πρέπει να βασίζεται σε δύο αρχές: α) την αποχώρηση των ισραηλινών δυνάμεων από τα εδάφη που είχε αποκτήσει, β) τον τερματισμό όλων των εχθροπραξιών, τον σεβασμό και την αναγνώριση της εθνικής κυριαρχίας, εδαφικής ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας όλων των κρατών της περιοχής καθώς και το δικαίωμα της ειρηνικής διαβίωσης εντός ασφαλών και αναγνωρισμένων συνόρων, μακριά από απειλές και πράξεις βίας. Τέλος, επιβεβαίωσε την ανάγκη επίτευξης ενός δίκαιου διακανονισμού του προβλήματος των προσφύγων.

Παρατάυτα, το Ισραήλ διαφωνούσε στον αν θα έπρεπε να αποχωρήσει από όλα ή ορισμένα εδάφη και αν οι Παλαιστίνιοι θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται ως έθνος, ή ως ένα σύνολο προσφύγων. Από την άλλη πλευρά, τα αραβικά κράτη, υιοθέτησαν το δικό τους ψήφισμα και δεν αναγνώρισαν καμιά ισραηλινή κατάκτηση χωρίς καμία διαπραγματεύση.

Η διαμάχη Ισραήλ – Παλαιστινίων, είτε ως σύγκρουση διαφορετικών εθνικών ταυτοτήτων, είτε ως σύγκρουση αξιώσεων συλλογικής ελευθερίας για τον ίδιο εδαφικό χώρο, λαμβάνει τραγικό χαρακτήρα³⁶. Για μια μεγάλη περίοδο οι πρωταγωνιστές της θα αρνούνται κάθε δικαίωμα ύπαρξης στην άλλη πλευρά (δεν υπάρχουν Παλαιστίνιοι για τους Ισραηλινούς, ούτε σιωνιστική οντότητα για τους Παλαιστίνιους) οδηγώντας τον αγώνα τους εκτός της κατά Ρωλς βασικής σύμβασης του Δίκαιου των Λαών, σύμφωνα με την οποία το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση ενός λαού δεν πρέπει να οδηγεί στην υποδούλωση ή την εξαφάνιση του άλλου.³⁷

Για τον εβραϊκό και παλαιστινιακό εθνικισμό, η ήττα της μιας ή της άλλης πλευράς, από τότε και μέχρι σήμερα, δεν σημαίνει την απώλεια εδάφους αλλά ουσιαστικά την ακύρωση της ιστορικής ύπαρξης του αντιπάλου, αφού η δύναμη και η ανθεκτικότητα του εθνικιστικού φαινομένου οφείλεται, εν πολλοίς, στη σύμφυση της πολιτιστικής ταυτότητας με την «εδαφική» ταυτότητα και την κυριαρχία αυτής της σύνθετης μικτής ταυτότητας πάνω σε όλες τις επιμέρους³⁸. Όταν μάλιστα ο συνδυασμός του αντικειμενικού, δηλαδή του φυσικού χώρου, και του υποκειμενικού, δηλαδή της ιστορικής ύπαρξης και διαδρομής, συναρθρώνεται με τη θρησκευτική πίστη, τότε η επικράτηση του ενός επί του άλλου αποκτά «σωτηριολογικό» χαρακτήρα και οδηγεί τόσο αυτόν που νικά όσο και αυτόν που θυσιάζεται εγγύτερα στο θείο.

Το ηθικό δικαίωμα των Παλαιστινίων εδράζεται στην αντίληψη ότι η παλαιστινιακή γη είναι χώρος χριστιανικών ή μουσουλμανικών Αγίων Τόπων. Γίνεται, λοιπόν σαφές από τη φύση του δικαιώματος αυτού, η αδυναμία διαπραγμάτευσης που φάνηκε λίγους μήνες μετά την σκληρή αυτή σύγκρουση. Πολλοί μηχανισμοί και θεωρίες επίλυσης συγκρούσεων που έχουν ως βάση το δυτικό τρόπο σκέψης, θα αδυνατούν να αντιμετωπίσουν το Ισλάμ ή γενικότερα τη θρησκευτική πίστη ως αποφασιστικό στοιχείο αφού τη θεωρούν είτε ως γνωστική παραφωνία είτε ως μικρής σημασίας πολιτιστική μεταβλητή.³⁹

Η σύγκρουση των δύο λαών, θα επηρεάσει τις διεθνείς εξελίξεις, διότι το αίσθημα αποτυχίας, οργής και ταπείνωσης που αισθάνεται από τότε ο αραβικός κόσμος, γέννησε έναν έντονο αντιδυτικό ή τουλάχιστον αντιαμερικανικό προσανατολισμό σε όλη την περιοχή της Μέση Ανατολής. Παράλληλα, εκεί θα

³⁶ Παναγιώτης Ήφαιστος, «Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και το Εξωτερικό. Διαδρομή, αντικείμενο, περιεχόμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο», Αθήνα, Ποιότητα, 2003, σελ 131,136

³⁷ Τζων Ρωλς, «Το Δίκαιο των Λαών», Αθήνα Ποιότητα, 2002, σελ 72-74.

³⁸ Jan Penrose, "Nations, states and homelands: territory and territoriality in nationalists thoughts" Nations and Nationalism, 8(3), 2002

³⁹ Amr G ESabet, «Peace Negotiations and the Dynamics of the Arab-Israeli Conflict», Peace and Conflict Studies vol. 7, no 1, May 2000, www.gmu.edu/academic/pcs 20/10/09

γεννηθεί το φαινόμενο του ισλαμικού εξτρεμισμού που θα αποτελεί τεράστιο κίνδυνο, τα χρόνια που ακολουθούν, για την διεθνή ασφάλεια.

2.5. Η ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1973

Η ήττα της Αιγύπτου στον αραβοϊσραηλινό πόλεμο κλόνησε τη θέση του Νάσερ στον κόσμο και ιδιαίτερα τις σχέσεις του με τις ΗΠΑ και την Βρετανία. Η θέση του σε σχέση με τους άλλους Άραβες ηγέτες είχε αποδυναμωθεί από τη στιγμή που αποκαλύφθηκαν τα όρια της εξουσίας του. Εντούτοις, στο εσωτερικό της Αιγύπτου η θέση του παρέμεινε ισχυρή, κυρίως λόγω της επιρροής που ασκούσε στο λαϊκό αίσθημα.

Παράλληλα, η χώρα του είχε το ρόλο μεσάζοντα στις σχέσεις των Παλαιστινίων με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη. Μετά το 1967, η διόγκωση του παλαιστινιακού εθνικού αισθήματος και η αυξανόμενη ισχύς της Φατάχ, η οποία έλεγχε την PLO από το 1969, οδήγησαν σε μια σειρά βίαιων αντιδράσεων ανταρτών κατά του Ισραήλ και ισραηλινών αντιποίνων κατά των εδαφών όπου οι Παλαιστίνιοι είχαν ελευθερία δράσης. Το 1969, η αιγυπτιακή παρέμβαση εξασφάλισε συμφωνία μεταξύ της κυβέρνησης του Λιβάνου και της PLO, η οποία έθετε τα όρια ελεύθερης δράσης της PLO στο νότιο Λίβανο. Την επόμενη χρονιά, ξέσπασαν άγριες μάχες στην Ιορδανία, ανάμεσα στο στρατό και παλαιστινιακές ομάδες ανταρτών, οι οποίες φάνηκε ότι ίσως θα έφταναν να καταλάβουν την εξουσία. Η κυβέρνηση της Ιορδανίας κατάφερε να επιβάλλει την εξουσία της και να στερήσει από τις παλαιστινιακές ομάδες την ελευθερία δράσης, όποτε για άλλη μια φορά η μεσολάβηση του Νάσερ ήταν καίρια για την επίτευξη μιας ειρηνευτικής συμφωνίας μεταξύ τους.

Ο πρόωρος θάνατος του Νάσερ, τον Σεπτέμβρη του 1970, σήμανε το τέλος μιας πραγματικά εντυπωσιακής εποχής για την ιστορία της Αιγύπτου. Ο κεντρικός του ρόλος στον πολιτικό βίο της χώρας, καθώς και η επιρροή που ασκούσε η χαρισματική του προσωπικότητα πάνω στην συντριπτική πλειοψηφία του αιγυπτιακού λαού, προξένησε σοβαρές αμφιβολίες ως προς την ικανότητα οποιουδήποτε να τον διαδεχθεί σαν αναμφισβήτητος ηγέτης της Αιγύπτου αλλά και όλου του αραβικού κόσμου.

Το Νάσερ διαδέχθηκε ο Ανουάρ αλ-Σαντάτ, ο οποίος είχε προφανώς την πρόθεση να εφαρμόσει πιστά τη γραμμή του Νάσερ στο θέμα της ενδοαραβικής και γενικότερα της εξωτερικής πολιτικής της Αιγύπτου. Ωστόσο, τρεις παράγοντες συντέλεσαν κυρίως στην υιοθέτηση μέτρων που σήμαναν την απαρχή της «απονασεροποίησης» σε όλους σχεδόν τους τομείς της πολιτικής. Η οικονομική

κρίση που συνέχιζε να μαστίζει την χώρα, η επιδείνωση στις αιγυπτοσοβιετικές σχέσεις αλλά κυρίως ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος του Οκτωβρίου 1973.

Από την αρχή της θητείας του, ο Σαντάτ ήταν αποφασισμένος να επιδοθεί στην επίλυση της παρατεταμένης αραβοϊσραηλινής διένεξης. Ήδη από το 1971, προέβει σε ενδελεχείς προετοιμασίες για πόλεμο με το Ισραήλ, αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα μια διπλωματική εκστρατεία που αποσκοπούσε στη διάδοση διεθνώς της πρόθεσης του να αναγνωρίσει το δικαίωμα ύπαρξης του εβραϊκού κράτους και μάλιστα, να υπογράψει συνθήκη ειρήνης μαζί του, υπό τον όρο ότι αυτό θα αποχωρούσε πλήρως από όλα τα κατεχόμενα αραβικά έθνη.

Παράλληλα, τροποποίησε κάπως την πολιτική της χώρας απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, όταν ζήτησε την αποχώρηση των Ρώσων Συμβούλων, αν και ο στρατός παρέμεινε εξοπλισμένος και εκπαιδευμένος από τους Ρώσους. Ο Σαντάτ υποστήριζε ότι η διαιώνιση της επικρατούσας κατάστασης, θα μπορούσε να καταλήξει στη de facto αποδοχή από τη διεθνή κοινότητα της προσάρτησης αραβικών εδαφών από το Ισραήλ. Ο μόνος τρόπος για να αποτρέψει τέτοιο ενδεχόμενο ήταν να επιτεθεί κατά των ισραηλινών στρατευμάτων στη χερσόνησο του Σινά και, με τη διεθνή κρίση που θα προκαλούσε, να κεντρίσει το διεθνές ενδιαφέρον για την εξεύρεση δίκαιας λύσης του Μεσανατολικού προβλήματος.

Έτσι, τον Οκτώβρη του 1973, οι αιγυπτιακές ένοπλες δυνάμεις εξαπέλυσαν αιφνιδιαστική επίθεση κατά της ισραηλινής γραμμής στην ανατολική όχθη της διώρυγας του Σουέζ. Οι απώλειες και των δύο πλευρών ήταν μεγάλες, γεγονός που οδήγησε και τους δύο αντιμαχόμενους να ζητήσουν ενισχύσεις από τους συμμάχους τους. Σοβιετική Ένωση και ΗΠΑ έσπευσαν να μεταφέρουν τον αναγκαίο εξοπλισμό, αλλά ιδιαίτερα τα αμερικανικά μεταγωγικά δεν προσγειώνονταν μόνο σε βάσεις εντός του ίδιου του Ισραήλ, αλλά και σε βάσεις που είχαν εγκαταστήσει οι Ισραηλινοί εντός της χερσονήσου του Σινά.⁴⁰ Υπό αυτές τις συνθήκες, αυτή η ενέργεια των αμερικάνων θεωρήθηκε, σαφώς αντιαραβικού χαρακτήρα και λίγες ημέρες αργότερα αραβικά πετρελαιοπαραγωγικά κράτη επέβαλαν τον πετρελαϊκό αποκλεισμό στις ΗΠΑ και σε εκείνα τα κράτη που τις υποστήριζαν, την Ολλανδία και την Πορτογαλία.

Εν μέρει, ο λόγος για τον οποίο παρενέβησαν οι υπερδυνάμεις ήταν για να αποτρέψουν αυτό το γεγονός, τη χρήση από τα αραβικά κράτη του φαινομενικά ισχυρότερου όπλου τους. Ωστόσο, για πρώτη φορά το όπλο αυτό χρησιμοποιήθηκε με επιτυχία.

Η κατάπαυση του πυρός επιτεύχθηκε υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, ακολούθησε μια σειρά μεσολαβητικών πρωτοβουλιών του Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ Χένρι

⁴⁰ Αλέξανδρος Κούτσης «Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και πολιτική Ανάπτυξη» Τόμος Α' εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1992, σελ 189

Κίσιγκερ, οι οποίες κατέληξαν στην υπογραφή δύο συμφωνιών απαγκίστρωσης των αντιμαχόμενων δυνάμεων⁴¹. Με την πρώτη του 1974, το Κάιρο επάνεκτρησε τις δυτικές περιοχές του Σινά και με την δεύτερη η αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων επέτρεψε στην αιγυπτιακή κυβέρνηση να επαναθέσει σε λειτουργία τη διώρυγα του Σουέζ και να αποκαταστήσει έτσι την εισροή τακτικών εσόδων στο κράτος.

Οι συμφωνίες αυτές είχαν ευδιάκριτα προτερήματα για την Αίγυπτο και ταυτόχρονα, προσέδιναν στην εξωτερική πολιτική της χώρας έναν νέο προσανατολισμό. Ο Σαντάτ ήταν πλέον πεπεισμένος ότι οι ΗΠΑ είναι η μόνη υπερδύναμη που θα μπορούσε να επιβάλει σημαντικές αλλαγές στη ισραηλινή πολιτική και να πετύχει έτσι την επιτεύξη ειρήνης στην περιοχή. Αυτό φάνηκε να γίνεται κατά την διάρκεια των πρώτων μηνών της κυβέρνησης του Τζίμι Κάρτερ που εκδηλώθηκε μια σημαντική διπλωματική δραστηριότητα με στόχο την εξεύρεση μιας διαδικασίας που θα οδηγούσε τελικά στην επίτευξη, ή τουλάχιστον στην σύγκλιση μιας διεθνούς διάσκεψης στη Γενεύη, όπου θα προωθειτο κάποιος διακανονισμός.

Εντούτοις, οι προσπάθειες αυτές έπεσαν στο κενό, λόγω της ισραηλινής αντίδρασης, η οποία έγινε πιο έντονη όταν ενέλαβε την εξουσία μια πιο ένθερμη εθνικιστική κυβέρνηση, με πρωθυπουργό τον Μπεγκίν, αλλά και λόγω της ξαφνικής απόφασης του Σαντάτ να επισκεφθεί την Ιερουσαλήμ ο ίδιος, και να καταθέσει πρόταση ειρήνευσης μέσω απευθείας διαπραγματεύσεων.

Η κίνηση αυτή αποτέλεσε, αναμφισβήτητα, μια ιστορική χειρονομία του Σαντάτ, αν και αυτό που σαφώς είχε στο μυαλό του ο Σαντάτ ήταν να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια, προκειμένου να λήξουν οι διαρκείς συγκρούσεις, στις οποίες γνώριζε πως οι Άραβες δεν θα μπορούσαν να κερδίσουν ποτέ. Παράλληλα, η υπογραφή ειρήνης με το Ισραήλ, εξασφάλιζε την συμμαχία με την Αμερική, με όλα τα επακόλουθα της οικονομικής αρωγής και μιας πιο ευνοϊκής στάσης απέναντι στα αιτήματα των Παλαιστινίων.

Την πρωτοβουλία αυτή διαδέχθηκε εκείνη του Σεπτεμβρίου του 1978 στην οποία συμμετείχε και ο πρόεδρος Κάρτερ και κατά τη λήξη της οποίας υπεγράφησαν οι γνωστές Συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ. Η συμφωνία όριζε, την επιστροφή του Σινά στην Αίγυπτο, τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών και την αναγνώριση των «νομικών δικαιωμάτων» των Παλαιστινίων, στους οποίους προτείνεται ένα καθεστώς διευρυμένης αυτονομίας στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα. Σε μετέπειτα συνομιλίες με θέμα την αυτονομία δεν άργησε να καταστεί σαφές πως οι ισραηλινές απόψεις ήταν πολύ διαφορετικές από αυτές της Αιγύπτου ή των ΗΠΑ και

⁴¹ Y.Marc Ajsenbaum «Ισραήλ- Παλαιστίνη μια γη δύο Έθνη», Συλλογή Άρθρων της εφημερίδας Le Monde, Εκδόσεις Μελάι, Αθήνα 2004,σελ 35

το Ισραήλ αρνήθηκε να καταργήσει την πολιτική της εβραϊκής μετανάστευσης στα κατακτημένα εδάφη. Οι συμφωνίες αυτές καταδικάστηκαν ομόφωνα και από τον αραβικό κόσμο, αλλά απορρίφθηκαν και από τους Παλαιστίνιους, που συνέχισαν τις τρομοκρατικές επιθέσεις κατά του εβραϊκού κράτους από το Νότιο Λίβανο.

2.6. ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

Κατά την άποψη πολλών μουσουλμάνων, το αίσθημα εχθρότητας των δύο κόσμων μεγάλωσε ιδιαίτερα, μετά την ήττα των αραβικών χωρών στους δύο αραβοϊσραηλινούς πολέμους, όπου αποδείχθηκε η ισραηλινή στρατιωτική υπεροχή, διότι το κράτος ήταν επανδρωμένο με εξοπλισμούς της Δύσης, κυρίως των ΗΠΑ, κάτι που πάντα θα αποτελεί πολιτικό στόχο όλων των αμερικανικών κυβερνήσεων.

Η συνεχόμενη διαδικασία πολιτικής και στρατιωτικής μεσολάβησης της Δύσης στη Μέση Ανατολή βοηθάει στη διαιώνιση μιας «παράνοιας»⁴² που έχει επικρατήσει αναφορικά με τον μουσουλμανικό κόσμο. Επιπλέον, η παρουσία του πετρελαίου αύξησε, φυσικά, τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή, ενώ ο άμεσος έλεγχος των πετρελαϊκών πηγών από δυτικές εταιρίες θεωρήθηκε κάτι δεδομένο και μη διαπραγματεύσιμο. Παράλληλα, όλα τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στην περιοχή και που αναφέρθηκαν αποδεικνύουν την αδιάκοπη δυτική παρέμβαση στον αραβικό κόσμο, καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η Ουάσινγκτον, όπως παρατηρήθηκε, υποστήριζε συγκεκριμένα αραβικά καθεστώτα, για να εξασφαλίζει τα συμφέροντά της και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να αποτελούν ενεργό και βασικό παίχτη στη διαμόρφωση των ενδοαραβικών πολιτικών, είτε επίσημα είτε ανεπίσημα.

Όλη αυτή η κατάσταση, είχε μεγάλο αντίκτυπο σε όλο τον μουσουλμανικό κόσμο, δημιουργώντας μια γενικότερη παράνοια και μια αίσθηση ότι οι άνθρωποι της περιοχής δεν είναι οι «αρχηγοί» της ίδιας τους της γης, παρ' όλες τις προσπάθειες των πολιτικών αρχηγών τους να προωθήσουν πολιτικές «παναραβισμού» που ενδυναμώνουν την αραβική ενότητα αλλά και την αραβική στρατιωτική δύναμη. Ακόμα και εκείνοι οι μουσουλμάνοι, οι οποίοι διατείνονται ευνοϊκά σε πολλές πτυχές του δυτικού τρόπου ζωής, αντιδρούν έντονα σε οποιαδήποτε άνευ ορίων επέμβαση των δυτικών, προκειμένου οι τελευταίοι να επιτύχουν τους στρατηγικούς τους στόχους⁴³. Αυτό εξηγεί το γεγονός ότι οι μουσουλμάνοι επιδεικνύουν νοοτροπίες συνωμοσιολογικές, προερχόμενες από την πεποίθησή τους ότι ανέκαθεν αποτελούσαν θύματα εξωτερικών συνομωσιών.

⁴² Graham E. Fuller & Ian O. Lesser «The Geopolitics of Islam and The West» Westview Press/ A Rand Study 1995, σελ38-39

⁴³ Όπως Πριν 42-43

2.7. ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1970-ΙΡΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Στη διάρκεια των επόμενων ετών, οι σχέσεις της Αιγύπτου και των ΗΠΑ έγιναν πιο στενές, και η χώρα έλαβε σημαντική οικονομική και στρατιωτική βοήθεια. Τη συμφωνία με το Ισραήλ, όπως προαναφέρθηκε, απέρριψαν όχι μόνο οι Παλαιστίνιοι αλλά και τα περισσότερα αραβικά κράτη, με μεγαλύτερη ή μικρότερη πειστικότητα και η Αίγυπτος αποπέμφθηκε από την Αραβική Συμμαχία⁴⁴, η οποία μετέφερε την έδρα της από το Κάιρο στην Τυνησία.

Παρατάυτα, τα οφέλη που απέρρεαν από τη στενότερη σχέση με την πολιτική των ΗΠΑ ήταν τόσο σημαντικά και προφανή, που μερικά από τα αραβικά κράτη κινήθηκαν προς την ίδια κατεύθυνση, όπως το Μαρόκο, η Τυνησία και η Ιορδανία, αλλά κυρίως οι πετρελαιοπαραγωγικές χώρες της αραβικής χερσονήσου. Παράλληλα τα κέρδη που προέρχονταν από το πετρέλαιο και η ταυτόχρονη χρήση του εμπόργκο, ανάγκασε τις δυτικές βιομηχανικές χώρες να συνειδητοποιήσουν την εξάρτησή τους από το μαύρο χρυσό της Μέσης Ανατολής. Ενώ όσο κυλούσε η δεκαετία, υπήρχαν ενδείξεις πως μόνο οι ΗΠΑ, ενδεχομένως να παρενέβαιναν δυναμικά αν η παροχή πετρελαίου διακόπτονταν ξανά, είτε λόγω επαναστάσεων στις χώρες παραγωγής, είτε, όπως πίστευαν οι Αμερικάνοι, λόγω του κινδύνου επέκτασης τις σοβιετικής επιρροής στις χώρες του Κόλπου.

Στα τέλη της δεκαετίας του '70, η κατάσταση άλλαξε, εξαιτίας δύο γεγονότων που σημάδεψαν τον ισλαμικό κόσμο και βέβαια τη σχέση του με τη Δύση. Πρώτον η ρωσική κατοχή στο Αφγανιστάν το 1979 αναμόχλευσε φόβους, δικαιολογημένους και μη, πως η ΕΣΣΔ ενδεχομένως απέβλεπε σε διεύρυνση του ελέγχου της πιο βαθιά στην ηπειρωτική χώρα του Ινδικού Ωκεανού. Αλλά και η Ιρανική Επανάσταση του 1978-79 εκθεμελίωσε τη θέση του Σάχη, του ισχυρότερου συμμάχου των ΗΠΑ, και αντικατέστησε την κυβέρνησή του από μια άλλη, επικεντρωμένη στο καθήκον της μετατροπής του Ιράν σε ένα πραγματικά ισλαμικό κράτος⁴⁵.

Η ιρανική επανάσταση, γνωστή και ως ισλαμική επανάσταση, ήταν η επανάσταση που μετέτρεψε το Ιράν από μοναρχία (χαλιφάτο) του Παχλεβί σε ισλαμικό θεοκρατικό καθεστώς υπό τον Αγιοτολάχ Χομεϊνί. Θεωρήθηκε η τρίτη μεγαλύτερη επανάσταση στην ιστορία μετά την γαλλική και αυτή των μπολσεβίκων στη Ρωσία, ενώ μετέτρεψε τον ισλαμικό φονταμενταλισμό σε πολιτική δύναμη από το Μαρόκο μέχρι τη Μαλαισία.

Στη Δύση υπήρχε η αντίληψη ότι η διακυβέρνηση του Παχλεβί διατηρούσε τη

⁴⁴ Η Αραβική Συμμαχία δημιουργήθηκε το 1945 στην Αλεξάνδρεια και σήμερα τα μέλη της είναι 22: Τα ιδρυτικά μέλη Αίγυπτος, Ιράκ, Λίβανος, Σαουδική Αραβία, Συρία, Ιορδανία, Βόρεια Υεμένη και από το 1953 προστέθηκαν η Λιβύη, το Σουδάν, το Μαρόκο, η Τυνησία, το Κουβέιτ, η Αλγερία, η Ν. Υεμένη, το Μπαχρέιν, το Κατάρ, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Ομάν, η Μαυριτανία, η Σομαλία το Τζιμπουτί και οι Κομόρες και το 1976 έγινε δεκτή και ΟΑΠ.

⁴⁵ <http://wikipedia.org/wiki/iranianrevolution> 10/12/08

σταθερότητα στην περιοχή, ενώ ο ίδιος θεωρείτο ένας πεφωτισμένος ηγέτης αλλά και σύμμαχος, όπως ο Σαντάτ της Αιγύπτου, διότι αποτελούσε την κεφαλή ενός σύγχρονου κράτους. Από την εποχή που οι ΗΠΑ είχαν αφοσιωθεί στον πόλεμο του Βιετνάμ, οι πολιτικές και τα συμφέροντα των δύο χωρών εναρμονίζονταν, απορρίπτοντας την πολιτική του Νάσερ, συνάπτοντας καλές σχέσεις με το Ισραήλ και διαθέτοντας τον πετρελαϊκό τους πλούτο στην αμερικανική αγορά. Υπό αυτές τις συνθήκες, ήδη από τη δεκαετία του '60 αμερικανοί και ευρωπαίοι τραπεζίτες, επιχειρηματίες και διπλωμάτες δραστηριοποιούνταν έντονα στο Ιράν, μετατρέποντας τη χώρα σε ένα δυτικού τύπου κράτος.

Οι εσωτερικές διαφωνίες με αυτού του είδους την πολιτική έλαβαν χώρα μετά το 1970, όταν αναδύθηκε μια νέα μορφωμένη τάξη εθνικιστών, οι οποίοι προέρχονταν και από τους μικροαστούς αλλά και από τον κλήρο, προβάλλοντας τις ανησυχίες της για την ιρανική ταυτότητα και ανεξαρτησία, αμφισβητώντας την έντονη ξένη παρουσία. Ταυτόχρονα απαιτούσε κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές εξαιτίας της μεγάλης συγκέντρωσης πλούτου σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού αλλά και εξαιτίας της μεγάλης διαφθοράς της πολιτικής ζωής.

Οι βασικές αιτίες της ιρανικής Επανάστασης του 1979, όπως προαναφέρθηκε, ήταν πολιτικές και πολιτιστικές. Οι οικονομικές διεκδικήσεις αυτής της επανάστασης των πόλεων δεν εξέφραζαν όλους τους κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες, έτσι έπαιξαν μόνο περιθωριακό ρόλο. Την απώλεια νομιμότητας του αυτοκρατορικού καθεστώτος ακολούθησε η μαζική εκστρατεία πολιτικής απείθειας που κατέληξε στην Επανάσταση του '79 και στην ανατροπή μιας πολιτικής τάξης που εκφραζόταν στο πρόσωπο του Σάχη. Παρά το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό της κόστος, η Επανάσταση είχε ως αποτέλεσμα να καταστήσει υπεύθυνους τους Ιρανούς, που σταμάτησαν να θεωρούν τους εαυτούς τους θύματα⁴⁶, όπως γίνεται συχνά στη Μέση Ανατολή.

Παρά τα παραδοσιακά εξωτερικά της στοιχεία, η Επανάσταση ήταν σύγχρονη και αστική και έλαβε χώρα σε μια κοινωνία που είχε γνωρίσει οικονομική ανάπτυξη χωρίς πολιτικό εκσυγχρονισμό. Πράγματι οι πολιτικές δομές παρέμεναν προνεωτερικές, έντονα ιεραρχημένες, αποκλείοντας τον πληθυσμό από κάθε είδους συμμετοχή. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, να επιτρέψει στο Ισλάμ, που αποτελούσε μια από τις βασικές δομικές δυνάμεις του ιρανικού πληθυσμού, να πάρει περισσότερο από ποτέ, κοινωνικό-συμβολική διάσταση προκειμένου να γίνει «φαντασικό» σημείο αναφοράς ικανό να επαναφέρει την ισότητα.

Πρόκειται λοιπόν για μια Επανάσταση που σηματοδοτεί πάνω από όλα την

⁴⁶ A. Memmi «Portrait du décolonise arabo-musulman et de quelques autres» Gallimard, Paris 2004

αποτυχία του αυταρχικού εκσυγχρονισμού. Ήταν έργο πολλών κοινωνικών τάξεων και ομάδων, από τους αγρότες ως τη νέα μεσαία τάξη και από τον κλήρο ως την παραδοσιακή μεσαία τάξη, τους «μπαζάρι», που είχαν κινητοποιηθεί μέσα από την τριμερή συμμαχία των επαναστατών κληρικών, της διανοήσης και των μπαζάρι, η οποία σηματοδότησε τα κοινωνικά κινήματα του σύγχρονου Ιράν.

Ταυτόχρονα, η σύγκυση μεταξύ των ισλαμικών ταυτοτικών φιλοδοξιών και του πολιτικού ισλάμ, επέτρεψε στους τελευταίους να αναλάβουν την ηγεσία της Επανάστασης. Η σύγκυση αυτή ενισχυόταν ακόμη πιο πολύ από την πολιτική ιδεολογία της Επανάστασης, που ήταν σύνθεση σιιτικής παράδοσης και των επεξεργασιών από ριζοσπάστες διανοούμενους. Το μυστικό της επιτυχίας της μπορεί να αναζητηθεί σε αυτό που υποστήριζε, ότι υλοποιεί, δηλαδή διάφορες διεκδικήσεις, ακόμη και τις πιο αντιφατικές, όλων των κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων.⁴⁷

Ο Αγιολάχ Χομεϊνί ήταν ο αρχιτέκτονας και το σύμβολο της Επανάστασης και παρά το γεγονός ότι βρισκόταν χαμηλά στην ιεραρχία του κλήρου, η χαρισματική προσωπικότητά του αλλά και μια σειρά περιστάσεων ήταν καταπέλτης, για να ηγηθεί την Επανάσταση και στην συνέχεια την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν. Ήδη από το 1964, μιλούσε ανοιχτά κατά των πολιτικών του Σάχη, γι' αυτό και φυλακίστηκε αλλά και εξορίστηκε αρχικά στην Τουρκία, στη συνέχεια στο Ιράκ και τέλος στη Γαλλία.

Ο Χομεϊνί μαζί με άλλους ισλαμιστές ιδεολόγους, όπως ο Μαοντούτι, εμπνευστής του Ισλαμικού Συναγερμού αλλά και ο Χασάν Αλ- Μπάνα των Αδελφών Μουσουλμάνων, μοιράζονταν ένα δικό τους τρόπο αντίληψης, του τι είναι Ισλάμ. Θεωρούσαν, λοιπόν, ότι το Ισλάμ διαθέτει ένα σύστημα και ένα πρόγραμμα για όλες τις πτυχές της κοινωνίας: τον τρόπο διακυβέρνησης και διοίκησης, τις σχέσεις του κράτους με τους πολίτες του, τις σχέσεις με τα ξένα κράτη. Και βέβαια το μουσουλμανικό τέμενος θα είναι το κέντρο ανάλυσης, εξέτασης και άσκησης ελέγχου όλων των κοινωνικών προβλημάτων.

Η εγκαθίδρυση της ισλαμικής δημοκρατίας πυροδότησε σημαντικές θεωρητικές συζητήσεις για το κράτος, και στο εσωτερικό μιας σιιτικής κοινωνίας, κάθε επέμβαση των κληρικών στα πολιτικά πράγματα, σήμαινε ταυτόχρονα και την καθυστέρηση της επιστροφής του κρυμμένου ιμάμη⁴⁸ και έτσι την εγκαθίδρυση της ιδανικής σιιτικής κυβέρνησης. Ο Χομεϊνί μπορεί να θεωρηθεί ως ο πρώτος ιρανός νομοδιδάσκαλος που θεωρητικοποίησε την ισλαμική διακυβέρνηση. Έτσι, λοιπόν τόνισε ότι η εφαρμογή ενός σημαντικού τμήματος των ισλαμικών κανόνων δεν είναι

⁴⁷ A. Kian-Thiebaut, « Secularization of Iran: a Doomed Failure? The New Middle Class and the Making of Modern Iran» Peeters & Institute of Iranian Studies, Paris 1998

⁴⁸ Σύμφωνα με τη θρησκεία των δωδεκατικών σιιτών, ο Μαχντί, ο δωδέκατος Ιμάμης, που επίσης ονομάζεται «κρυμμένος Ιμάμης», εξαφανίστηκε για να επιστρέψει στην εξουσία όταν θα έλθει το τέλος του κόσμου, για να εγκαθιδρύσει τη δικαιοσύνη

δυνατή χωρίς τη δημιουργία ενός ισλαμικού κράτους και διακήρυξε ότι το Ισλάμ ήταν θεμελιακά αντίθετο στη μοναρχία. Η θεωρία της ισλαμικής διακυβέρνησης εντάσσεται σε ένα σύστημα διακυβέρνησης όπου η κυριαρχία προέρχεται από το Θεό και εδράζεται σε αυτόν, και η κοινότητα πρέπει να διοικηθεί υπό αυτόν, από έναν ανώτατο φακίχ (έγκριτο νομοδιδάσκαλο), ικανό να ερμηνεύσει τους ισλαμικούς νόμους. Σύμφωνα με το Χομείνι, τα μέλη της κοινότητας είναι ανήλικα και έχουν ανάγκη από έναν προστάτη που θα τηρήσει την ισλαμική τάξη και νόμο⁴⁹.

Το πολιτικό σύστημα της ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν στηρίζεται στο δυϊσμό: είναι και δημοκρατία και ισλαμική, κάτι που αντικατοπτρίζεται τόσο στο Σύνταγμά της, όσο και στη σύνθεση των νόμιμων πολιτικών της δυνάμεων. Αυτός ο δυϊσμός προέρχεται από τη θεϊκή και την ανθρώπινη καταγωγή της κυριαρχίας. Το πολιτικό σύστημα συνδέει τον θρησκευτικό δεσποτισμό, του οποίου η εξουσία πηγάζει από το Θεό και εδράζεται σε αυτόν, με ένα εκλογικό μοντέλο που στηρίζεται στην πολιτική αντιπροσωπευτικότητα, συνδέοντας το ιερό με το κοσμικό. Χαρακτηριστικά, το άρθρο 56 του ιρανικού Συντάγματος ορίζει ότι η «απόλυτη κυριαρχία του κόσμου και ανθρώπου ανήκει στο Θεό και ο Θεός προσέφερε στον άνθρωπο την ελευθερία της αυτοδιάθεσης του.»⁵⁰

Ο πρωταρχικός στόχος της Επανάστασης ήταν η εξαγωγή της και σε άλλες περιοχές της Μέσης Ανατολής, κάτι που αναφέρεται και στο Σύνταγμα της χώρας (στη διαίωση της Επανάστασης τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό). Παράλληλα καλούσε όλες τις μουσουλμανικές χώρες του Κόλπου να αντισταθούν στα καθεστώτα τους, καταγγέλλοντας τις μοναρχίες τους, διότι η μοναρχία είναι μη-ισλαμικός θεσμός αλλά και γιατί οι μοναρχίες πάντα θα έχουν δεσμούς με το μεγαλύτερο εχθρό τους τις ΗΠΑ. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να γεννήσει ένα αίσθημα φόβου για την ιρανική απειλή που προσπαθούσε να εξαπλωθεί. Το αίσθημα της αδιάλλακτης ισλαμοποίησης που προσπαθούσε να διευρυνθεί ολοκληρώθηκε και από το φόβο για εξάπλωση μιας παγκόσμιας τρομοκρατίας, αλλά και γενικότερα για ξέσπασμα και νέων φονταμεταλιστικών προσπαθειών όχι μόνο στο μουσουλμανικό κόσμο αλλά και ευρύτερα στον Τρίτο Κόσμο⁵¹.

Ο κεντρικός ρόλος του σιισμού στην Ιρανική Επανάσταση και οι απόπειρες των ισλαμιστών ηγετών να την εξαγάγουν, είχαν οδηγήσει την κοινή γνώμη και τους δυτικούς ηγέτες στην ταύτιση του σιισμού με τη βία και τον αυτοκαταστροφικό φανατισμό, ενώ ο σουνιζμός και οι διάφορες εκδοχές του στις οποίες περιλαμβάνεται και ο ουαχαμπισμός, εκλαμβάνονταν ως μετριοπαθείς και απολιτικές.

⁴⁹ S. Akhavi «Religion and Politics in Contemporary Iran» Albany New York 1980

⁵⁰ Azadech Kian. Thiebaut «Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν» Κριτική Μάρτιος 2006, σελ 83

⁵¹ John Esposito «The Islamic threat: Myth or Reality?» Oxford University Press, New York, 1999, σελ 118-119

Οι ΗΠΑ έχουν επιλέξει πολιτική αποκλεισμού έναντι του Ιράν. Η αποδυνάμωση και η απομόνωση του Ιράν αποτελούν τα συνθήματα των κυβερνήσεων (τουλάχιστον μέχρι τις προηγούμενες εκλογές) τόσο των Ρεπουμπλικάνων όσο και των Δημοκρατικών. Η αμερικανική εχθρότητα έναντι του ιρανικού καθεστώτος δεν εξηγείται μόνο από τις φανταστικές ή πραγματικές απειλές που μπορεί να συνιστά, για τα συμφέροντα των ΗΠΑ, του Ισραήλ ή των συμμάχων τους στην περιοχή, αλλά ακόμα και από την περιφερειακή πολιτική της Ισλαμικής Δημοκρατίας ή ακόμη την υποστήριξή της σε ομάδες που θεωρούνται τρομοκρατικές.

Οι ρίζες της εχθρότητας αυτής βρίσκονται κυρίως στην ταπείνωση την οποία επέβαλε το ισλαμικό καθεστώς, που ειδικά τότε ήταν διαποτισμένο από έντονο αντι-αμερικανισμό, το Νοέμβριο του 1979 οπότε η πρεσβεία της μεγαλύτερης δύναμης του κόσμου καταλήφθηκε από νεαρούς ριζοσπάστες ισλαμιστές στην Τεχεράνη. Η πρώτη φοιτητική κατοχή της πρεσβείας έγινε αμέσως μετά την επιστροφή του Χομεϊνί στις 14 Φεβρουαρίου του 1979, αλλά ο Χομεϊνί καθώς και ο πρωθυπουργός του Ιράν Μπαζαργκάν κινήθηκαν αμέσως ώστε να εκδιώξουν τους καταληψίες.

Οκτώ μήνες όμως αργότερα η κατάσταση ήταν ριζικά διαφορετική. Όταν η κυβέρνηση των ΗΠΑ υποδεχόταν τον έκπτωτο Σάχη της Περσίας στη Νέα Υόρκη για ιατρική περίθαλψη, ο Χομεϊνί αντέδρασε επικριτικά. Αυτή τη φορά η ιρανική κυβέρνηση θα αντιδρούσε με διαφορετικό τρόπο, μετά την αρχική απελευθέρωση των γυναικών και μαύρων πεζοναυτών, οι εναπομείναντες πενήντα δύο αμερικανοί διπλωμάτες κρατήθηκαν όμηροι από τους φοιτητές της «Γραμμής του Ιμάμη» και κρατήθηκαν επί 444 ημέρες.⁵²

Η ομηρία του 1979 έλαβε αμέσως την έγκριση του Αγιοτολάχ Χομεϊνί. Χαρακτηρίζοντας τις ΗΠΑ ως «Μεγάλο Σατανά», δήλωσε ότι οι φοιτητές κατέλαβαν «το κέντρο κατασκοπείας και συνωμοσίας» των ΗΠΑ στη χώρα. Αυτή η υπόθεση είχε δύο βασικές συνέπειες. Καταρχήν σημάδεψε βαθιά την αμερικανική προεδρική προεκλογική εκστρατεία, συμβάλλοντας στην εκλογή του ρεμπουπλικανού υποψηφίου Ρέιγκαν που υποσχόταν τη χρήση βίας κατά των «βαρβάρων τρομοκρατών», ενώ ο απερχόμενος πρόεδρος Κάρτερ ήταν υπέρ των διαπραγματεύσεων. Στο εσωτερικό του Ιράν η ομηρία συνέβαλε στην περιθωριοποίηση των φιλελεύθερων, μη κληρικών μουσουλμάνων και στην ενίσχυση της εξουσίας του κλήρου. Αναπόφευκτα, η υπόθεση των ομήρων, σε συνδυασμό με την πολιτική εξαγωγής της επανάστασης, οδήγησε σε απομόνωση του Ιράν στη διεθνή σκακιέρα.

Η ιρανική επανάσταση ήταν υπεύθυνη για μια νέα πολιτική εξέλιξη στο

⁵² Μαχμούτ Μαμπάνι «Ο Καλός, ο Κακός Μουσουλμάνος» Μελάνι Αθήνα 2006 σελ224

παγκόσμιο πολιτικό σκηνικό. Έχουμε την εμφάνιση ενός ισλαμικού καθεστώτος που ήταν όχι μόνο ισλαμικό και αντικομμουνιστικό, αλλά την ίδια στιγμή ακραία εθνικιστικό και αποφασισμένο να δράσει ανεξάρτητα από οποιαδήποτε εξωτερική επίδραση, και κυρίως αυτή των ΗΠΑ. Όσο γινόταν περισσότερο εμφανές, τόσο η επίσημη Αμερική ενέτεινε τις προσπάθειές της για την εξεύρεση άλλων συμμάχων ή φίλων στην περιοχή. Σύντομα, μη θρησκευτικά αλλά και ιδιαίτερα βίαια καθεστώτα, όπως αυτά του Σαντάμ Χουσεΐν στο γειτονικό Ιράκ, θα στρατολογούνταν ως σύμμαχοι των Αμερικανών.

Κατά την διάρκεια, λοιπόν, της δεύτερης κατάληψης της πρεσβείας των ΗΠΑ στο Ιράν, οι δυνάμεις του Σαντάμ Χουσεΐν εισέβαλαν, με τις ευλογίες των ΗΠΑ, στο νοτιοδυτικό Ιράν, στις 20 Σεπτεμβρίου του 1980. Προκειμένου, λοιπόν, να αποδυναμώσουν το ισλαμικό καθεστώς, ΗΠΑ και Ευρώπη, υποστήριξαν τον ιρακινό πρόεδρο στον πόλεμο κατά του Ιράν, ο οποίος ναι μεν ήταν δικτάτορας της χώρας του αλλά κοσμικός από την άλλη.

Μεταξύ Ιράν – Ιράκ, υπήρχαν συγκεκριμένα συνοριακά προβλήματα, τα οποία είχαν επιλυθεί υπέρ του Ιράν από το 1975, όταν ο Σάχης ήταν στο απόγειο της εξουσίας. Η ιρακινή επανάσταση, και η περίοδος που επακολούθησε, έδωσε στο Ιράκ την ευκαιρία να αποκαταστήσει την ισορροπία. Εντούτοις, διακυβεύονταν και κάτι άλλο, πιο σημαντικό, το ζήτημα της θρησκείας. Το νέο ιρακικό καθεστώς απευθύνθηκε στους απανταχού μουσουλμάνους, ζητώντας τους να δώσουν στο Ισλάμ τη θέση που του αρμόζει στον κόσμο, κάτι που φαινόταν πως είχε ιδιαίτερη προτίμηση στη шиιτική πλειοψηφία του Ιράκ, το ιρακινό καθεστώς αντιμετώπιζε έτσι μια διπλή πρόκληση, ως κοσμική εθνικιστική κυβέρνηση και ως κυβέρνηση εξουσιαζόμενη από σουνίτες μουσουλμάνους. Έτσι το 1980, ο ιρακινός στρατός εισέβαλε στο Ιράν. Μετά από δύο νίκες, όμως, δεν μπόρεσε να διατηρήσει υπό μόνιμη κατοχή κανένα κομμάτι της χώρας και έτσι το Ιράν πέρασε στην αντεπίθεση και εισέβαλε στο Ιράκ.

Ο πόλεμος δε δίχασε την ιρακινή κοινωνία, διότι οι σιίτες του Ιράκ παρέμειναν αδρανείς αλλά ως ένα βαθμό διχάστηκε ο αραβικός κόσμος. Η Συρία υποστήριζε το Ιράν, εξαιτίας της διαφωνίας της με το Ιράκ, αλλά οι περισσότερες από τις υπόλοιπες αραβικές χώρες προσέφεραν οικονομική ή στρατιωτική αρωγή στο Ιράκ, αφού μια ιρακινή νίκη θα διατάρασσε το πολιτικό σύστημα στον Κόλπο και ενδεχομένως να επηρέαζε και την κοινωνική ευταξία σε χώρες όπου το шиιτικό αίσθημα ήταν ισχυρό.

Οι συγκρούσεις τελικά έληξαν σε συμφωνία κατάπαυσης οκτώ χρόνια μετά, την οποία διαπραγματεύτηκαν οι ΗΠΑ. Καμία πλευρά δεν κέρδισε εδάφη, ενώ και οι δύο πλευρές ζημιώθηκαν σε μεγάλο βαθμό. Κατά μια έννοια, όμως και οι δύο πλευρές είχαν καταφέρει να περισώσουν κάτι: κανένα καθεστώς δεν κατέρρευσε υπό

την πίεση του πολέμου και η ιρανική επανάσταση δεν επεκτάθηκε σε άλλο κράτος του Κόλπου.

Ο πόλεμος Ιράκ- Ιράν έμεινε στην ιστορία για τη χρήση χημικών όπλων μετά τον πόλεμο του Βιετνάμ και οι ΗΠΑ ήταν όχι μόνο προμηθευτές των όπλων αυτών, αλλά και της ειδικής εκπαίδευσης που απαιτεί η χρήση τους. Η κυβέρνηση Ρέιγκαν δεν δίστασε να πουλήσει μυστικά στρατιωτικό εξοπλισμό στους εχθρούς της, αλλά διαπραγματεύτηκε παράλληλα με εκείνους που ο αμερικανός πρόεδρος είχε παλιότερα χαρακτηρίσει ως «βαρβάρους τρομοκράτες». Η υπόθεση του «Ιρανγκεϊτ», που είναι επίσης γνωστή με την ονομασία «Ιράν – Κόντρα» και αποκαλύφθηκε τον Νοέμβριο του 1986, εμπλέκει ορισμένα μέλη του Αμερικανικού Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας⁵³.

Η επανάσταση στο Ιράν αποτέλεσε μια διδακτική εμπειρία για τους Αμερικάνους, φέρνοντας στην επιφάνεια το θέμα του πολιτικού ισλάμ, κάτι που θα ασκήσει παγκόσμια επιρροή αλλά και θα προσδιορίσει τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου στο Αφγανιστάν. Είναι αλήθεια ότι η Αμερική, πριν από το συγκεκριμένο γεγονός, έβλεπε τον κόσμο με έναν σχετικά απλοϊκό τρόπο: από τη μία υπήρχε η ΕΣΣΔ και ο αγωνιστικός εθνικισμός στον Τρίτο Κόσμο, τον οποίο οι ΗΠΑ ανέκαθεν θεωρούσαν ως «πιόνι» των σοβιετικών, και από την άλλη πλευρά υπήρχε το πολιτικό ισλάμ το οποίο οι ΗΠΑ το αντιλαμβάνονταν ως έναν ανεπαρκή σύμμαχο στον αγώνα εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης.

Για αυτόν ακριβώς το λόγο οι ΗΠΑ υποστήριξαν ενεργά οργανώσεις όπως η Σερακάτ-ι- Ισλάμ που εναντιωνόταν στο Σουκάρνο στην Ινδονησία, την Τζαμαάτ- ι – Ισλάμι εναντίον του Ζουλφικάρ Αλί Μπούτο στο Πακιστάν και την Οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων που εναντιώνονταν στο Νάσερ στην Αίγυπτο. Παράλληλα, η προσδοκία ότι το πολιτικό Ισλάμ θα μπορούσε να αποτελέσει ένα τοπικό «μαξιλάρι» που θα απορροφούσε τους κραδασμούς του θρησκευτικού εθνικισμού, έτυχε ευρείας αποδοχής από τους συμμάχους των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή, από το Ισραήλ μέχρι και τα πιο συντηρητικά αραβικά καθεστώτα.

Κλείνοντας πρέπει να επισημανθεί ότι, η ιρανική επανάσταση έφερε στην επιφάνεια τα δύο αντίθετα πρόσωπα του πολιτικού ισλάμ, ένα επαναστατικό και ένα ελιτιστικό. Η επαναστατική πλευρά αντιλαμβανόταν την οργάνωση των ισλαμικών κοινωνικών κινήματων και τη μαζική συμμετοχή ως βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου ισλαμικού κράτους. Αντίθετα, η ελιτιστική πλευρά δεν αντιμετώπιζε θετικά τη μαζική συμμετοχή, και κατά την δική της εκτίμηση, ένα ισλαμικό κράτος έπρεπε να περιορίζει τη μαζική συμμετοχή και όχι να την

⁵³ Azadech Kian Thiebaut «Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν» Κριτική Μάρτιος 2006 σελ 121

υποστηρίζει. Οι ΗΠΑ βάσισαν τη δράση τους σε αυτή τη φόρμουλα, ταυτίζοντας το επαναστατικό Ισλάμ με το Ιράν και το σιιτικό στοιχείο, ενώ το ελιτιστικό πρόσωπο του Ισλάμ συνδέθηκε με το σουνιτικά και ταυτόχρονα φιλοαμερικανικά καθεστώτα, όπως εκείνα της Σαουδικής Αραβίας και του Πακιστάν⁵⁴.

2.8. ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν το 1979, ήταν το δεύτερο γεγονός της περιόδου, λίγο πριν τη λήξη του ψυχρού πολέμου που αποτέλεσε τον πρώτο μοιραίο κρίκο στην αλυσίδα της σκοτεινής μοίρας, που οδήγησε τη Δύση και κυρίως τις ΗΠΑ στη σημερινή σοβαρή τους κρίση στη σχέση τους με το μουσουλμανικό κόσμο.

Η εισβολή αποφασίστηκε από τον Μπρέζνιεφ και το γεγονός αυτό συντάραξε τον αμερικανό πρόεδρο Τζίμι Κάρτερ και την κυβέρνηση του (1977-1981), που τους ανάγκασε να εγκαταλείψουν τη σχετικά αδιάφορη στάση τους για τα τεκταινόμενα στη νότια Ασία, η οποία τότε θεωρείτο δευτερευούσης σημασίας σε σχέση με το κύριο δράμα, της αραβοϊσραηλινής διένεξης, την οποία ο Κάρτερ και οι σύμβουλοί του είχαν καταβάλει μεγάλες προσπάθειες να επιλύσουν, επιτυγχάνοντας τελικά το Ισραήλ και η Αίγυπτος να υπογράψουν συμφωνία ειρήνης την ίδια εκείνη χρονιά, το 1979.

Όταν, λοιπόν τα σοβιετικά στρατεύματα κατέλαβαν την Καμπούλ, τα Χριστούγεννα του 1979, δολοφονώντας τον Αφγανό πρόεδρο Χαφιζουλάχ Αμίν, ορισμένοι από τους συμβούλους του Κάρτερ αποφάσισαν τη λήψη αντιμέτρων. Θα χρησιμοποιούσαν τη στρατηγική και την τακτική του πολέμου δι' αντιπροσώπου, που ήταν δοκιμασμένες σε χώρες όπως η Αγκόλα, η Σομαλία και η Αιθιοπία. Η ομάδα του Κάρτερ με επικεφαλής το Σύμβουλο Εθνικής Ασφάλειας, αλλά και φανατικό αντικομμουνιστή Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι, θεώρησε την παράτολμη σοβιετική εισβολή κάτι περισσότερο από διεθνή απειλή. Υποστήριξε ότι ήταν μια ευκαιρία να υπονομεύσει την ήδη παραπαίουσα σοβιετική αυτοκρατορία, που εκτεινόταν βορείως του Αφγανιστάν, όπου μεγάλοι μουσουλμανικοί πληθυσμοί βρίσκονταν σε ανήσυχη κινητικότητα παρά την κομμουνιστική κυριαρχία.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό πρέπει να ειπωθεί ότι, η αμερικανική προσφορά μυστικής βοήθειας σε όσους αντιμάχονταν το φιλοσοβιετικό καθεστώς στην Καμπούλ, είχε ξεκινήσει πολύ πριν την σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν. Έγγραφα της CIA και του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών⁵⁵ που εκλάπησαν κατά την διάρκεια

⁵⁴ Μαχμούτ Μαμτάνι «Ο Καλός, ο Κακός Μουσουλμάνος» Μελένη Αθήνα 2006 σελ225

⁵⁵ Steve Galster, « Afghanistan: The Making of US Policy, 1973-1990», στο National Security Archives, September 11th Sourcebooks, « Volume 2: Afghanistan: Lessons from the Last War», <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB57/essay.html> 10/12/09

της κατάληψης της αμερικανικής πρεσβείας στην Τεχεράνη αποδεικνύουν, ότι οι ΗΠΑ είχαν ήδη πραγματοποιήσει μυστικές επαφές με εκπροσώπους των Αφγανών επαναστατών, τον Απρίλιο του 1979, οκτώ μήνες πριν τη σοβιετική εισβολή. Αυτό επιβεβαιώθηκε και από τον Μπρεζίνσκι σε μια μετέπειτα συνέντευξη του σε γαλλικό περιοδικό, *Nouvel Observateur* (Ιανουάριος 15-21,1998).

Την ίδια περίοδο γίνεται και μετάβαση εξουσίας στην αμερικανική προεδρεία από τον Κάρτερ στο Ρέιγκαν, κάτι που επέτεινε την περαιτέρω αλλαγή στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Από το δόγμα της αποτροπής περάσαμε σε αυτό της αναχαίτισης. Η προηγούμενη κυβέρνηση είχε προτιμήσει στο Αφγανιστάν μια διπλή προσέγγιση, συνδυάζοντας την πολιτική του «μαστιγίου και του καρότου», υιοθετώντας μετριοπαθείς μεθόδους μυστικής υποστήριξης για τους αντικομμουνιστές συμμάχους της (είτε επρόκειτο για κυβερνήσεις, είτε για οργανώσεις), παράλληλα με την προσπάθεια εξεύρεσης μιας πολιτικής διευθέτησης. Η αποτροπή υπό αυτή την έννοια, καθοδηγείτο από την προσπάθεια συνύπαρξης.

Αντίθετα, η κυβέρνηση Ρέιγκαν δεν επέδειξε καμία διάθεση ή ενδιαφέρον για αναζήτηση κάποιου είδους πολιτικής διευθέτησης. Αντί για την συνύπαρξη, αυτό που χαρακτήριζε την πολιτική Ρέιγκαν ήταν η ανταπόδοση. Για τον Ρέιγκαν, ο πόλεμος στο Αφγανιστάν έπρεπε να μετατραπεί στο Βιετνάμ της Σοβιετικής Ένωσης, με κάθε τρόπο και γι' αυτό εν συνεχεία, μετέτρεψε τη συγκεκριμένη επιδίωξη σε στρατηγικό στόχο των ΗΠΑ, με αποτέλεσμα να προσεγγίσει το Αφγανιστάν με μία παγκόσμια, παρά μια περιφερειακή ματιά. Ο πόλεμος στο Αφγανιστάν όπως θα φανεί, θα αποτελέσει την πιο αιματηρή τοπική σύρραξη, αλλά και την μεγαλύτερη παραστρατιωτική επιχείρηση της CIA από την εποχή του πολέμου στο Βιετνάμ, που συνέπεσε βέβαια και με το μακροβιότερο πόλεμο στην σοβιετική ιστορία.

Έτσι, οι σχέσεις της Αμερικής και του ισλαμικού κόσμου άρχισαν να είναι τεταμένες και να έχουν μπει σε μια νέα τροχιά. Η κατάσταση αυτή επισφραγίστηκε και μια νέα συμμαχία των ΗΠΑ με το στρατηγό Ζία ουλ-Χακ, τον ισλαμιστή στρατιωτικό δικτάτορα του Πακιστάν. Για τους δικούς του λόγους ο Ζία επιθυμούσε να απαλλάξει το Αφγανιστάν από τους Σοβιετικούς και το καθεστώς των Αφγανών δορυφόρων της Καμπούλ και, ει δυνατόν, να προωθήσει τη στρατηγική και εμπορική επιρροή του Πακιστάν στα βορειότερα στη Νότια Ασία. Ταυτόχρονα, οι πακιστανοί θεωρητικοί υποστήριζαν ότι η αμερικανική κυβέρνηση θα ενίσχυε τη θέση του Πακιστάν στο Κασμίρ και γενικά απέναντι στην Ινδία, το μεγάλο αντίπαλο που είχε ήδη νικήσει στο Πακιστάν στο πεδίο της μάχης το 1947, το 1965 και το 1971.

Παράλληλα κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης Ρέιγκαν, υπήρξε σταθερή συνεργασία ανάμεσα στη CIA και την Πακιστανική Υπηρεσία Εσωτερικών Πληροφοριών (ISI), χωρίς να υπάρχει από κανένα μέρος ενδιαφέρον για

διαπραγμάτευση συμφωνίας με συγκεκριμένους όρους. Και οι δύο υπηρεσίες ασπάζονταν την ίδια διπλή επιδίωξη: στρατιωτικά, να παρέχουν τη μεγαλύτερη δύναμη πυρός στους Μουτζαχεντίν και πολιτικά να στρατολογήσουν τους πλέον ριζοσπάστες αντικομμουνιστές ισλαμιστές για να αντιμετωπίσουν τις σοβιετικές δυνάμεις. Το συνδυασμένο αποτέλεσμα των δύο επιδιώξεων ήταν να κατακλυστεί η περιοχή όχι μόνο από παντός είδους όπλα αλλά και από ακραιφνείς ριζοσπάστες ισλαμιστές, οι οποίοι συνέρεαν σε κέντρα εκπαίδευσης της ISI στο Πακιστάν, όπου φορτίζονταν ιδεολογικά με τη σπίθα του ιερού πολέμου παρακολουθώντας παράλληλα μαθήματα ανταρτοπόλεμου, δολιοφθοράς και τοποθέτησης βομβών.

Αυτό είναι το σκηνικό μέσα στο οποίο οι ΗΠΑ οργάνωσαν το αφγανικό τζιχάντ και κύριος στόχος τους ήταν: να ενώσουν ένα δισεκατομμύριο μουσουλμάνους παγκοσμίως σε έναν ιερό πόλεμο, μια σταυροφορία, εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης, στο έδαφος του Αφγανιστάν. Η έννοια της σταυροφορίας, αντί γι' αυτή του τζιχάντ, αντικατοπτρίζει καλύτερα τον τρόπο σκέψης σύμφωνα με τον οποίο λήφθηκε η απόφαση για τη συγκεκριμένη πρωτοβουλία⁵⁶. Μια δευτερεύουσα επιδίωξη ήταν να μετατραπεί η δογματική διαφορά ανάμεσα στα δύο τμήματα του Ισλάμ, τη μειονότητα των σιιτών και την πλειοψηφία των σουνιτών, σε πολιτικό διαχωρισμό με απώτερο σκοπό την περιθωριοποίηση και προοδευτικά καταστολή της επιρροής της ιρανικής επανάστασης ως σιιτικής υπόθεσης.

Το αφγανικό τζιχάντ ήταν στην πραγματικότητα ένα αμερικάνικο τζιχάντ⁵⁷, το οποίο ξεδιπλώθηκε πλήρως κατά τη διάρκεια της δεύτερης τετραετίας του Ρέιγκαν. Τον Μάρτιο του 1985, ο Ρέιγκαν υπέγραψε την Απόφαση 166 για την οδηγία Εθνικής Ασφάλειας, η οποία ενέκρινε « την επίσπευση της επίδοσης μυστικής βοήθειας στους Μουτζαχεντίν και ξεκαθάρισε ότι ο μυστικός αφγανικός πόλεμος είχε νέο στόχο, να κατατροπώσει τα σοβιετικά στρατεύματα, μέσω μυστικής δράσης και την επιτάχυνση της σοβιετικής υποχώρησης»⁵⁸.

Τη διεξαγωγή του πολέμου με την έννοια του νέου αντικειμενικού σκοπού του, ανέλαβε ο διοικητής της CIA Γουίλιαμ Κέισυ, ο οποίος προχώρησε στη λήψη τριών σημαντικών αποφάσεων το 1986. Η πρώτη αφορούσε την άσκηση πίεσης στο Κογκρέσο με σκοπό να εντείνει την αμερικανική συμμετοχή, παρέχοντας στους Μουτζαχεντίν τις υπηρεσίες των Αμερικανών Συμβούλων. Η δεύτερη αφορούσε την επέκταση του ισλαμικού ανταρτοπόλεμου από το Αφγανιστάν στις σοβιετικές δημοκρατίες του Τατζικιστάν και του Ουζμπεκιστάν, μια απόφαση που ακυρώθηκε όταν η ΕΣΣΔ απείλησε να επιτεθεί στο Πακιστάν. Η τρίτη σχετιζόταν με την ενίσχυση

⁵⁶ Μαχμούτ Μαιτάνι «Ο Καλός, ο Κακός Μουσουλμάνος» Μελάι Αθήνα 2006, σελ 235

⁵⁷ Όπως πριν

⁵⁸ <http://global.research.ca/articles/CHO109C.html> 11/12/09

της στρατολόγησης ριζοσπαστών ισλαμιστών από όλο τον κόσμο, την εκπαίδευση τους στο Πακιστάν και τη συμμετοχή τους στο πλευρό των Μουτζαχεντίν.

Πιο συγκεκριμένα για την δεύτερη και τρίτη απόφαση, ήταν αυτές που φόρτισαν ιδεολογικά τον πόλεμο, επιτείνοντας τον χαρακτηρισμό του ως θρησκευτικού πολέμου εναντίον των απίστων, όπου και αν βρίσκονται. Το Αφγανιστάν επρόκειτο να εξελιχθεί σε ένα πεδίο ιδεολογικής διαμάχης, γι' αυτό ο συγκεκριμένος πόλεμος θεωρήθηκε ισλαμικός για τρεις λόγους. Πρώτα απ' όλα, η πολεμική κινητοποίηση σκόπευε σε ένα παγκόσμιο ισλαμικό κοινό, από κάθε άποψη, οικονομική, υλική και ανθρωπινή. Δεύτερον, η κινητοποίηση πραγματοποιήθηκε, στο βαθμό που ήταν εφικτό, μέσω ισλαμικών ιδρυμάτων, που ποίκιλλαν από τράπεζες και κοινωφελείς οργανώσεις, μέχρι τζαμιά και ευαγγελικές οργανώσεις. Τρίτον, ο πόλεμος, τουλάχιστον θεωρητικά, επρόκειτο να επεκταθεί μέχρι τη σοβιετική Ασία, το τμήμα της Σοβιετικής Ένωσης με ιστορικά μουσουλμανικούς πληθυσμούς.

Το προσχέδιο για το αφγανικό τζιχάντ εκπονήθηκε από τη CIA, σε συνεργασία με την ISI του Πακιστάν. Για την επί του εδάφους διεξαγωγή του πολέμου, η CIA προέβη στην εξεύρεση όπλων και ατόμων που ειδικεύονταν σε ανταρτοπόλεμο από διαφορετικές χώρες, και τους παρέδωσε μαζί με πληροφοριακό υλικό στην Πακιστανική ISI. Η ISI ήταν υπεύθυνη για την μεταφορά των όπλων στα σύνορα, την επίβλεψη της εκπαίδευσης των Αφγανών μαχητών στο Πακιστάν και το συντονισμό των επιχειρήσεων στο Αφγανιστάν.

Εκτός από την ISI, η οποία αποτελούσε τον σημαντικότερο τοπικό αντιπρόσωπο της όλης επιχείρησης, η δεύτερη γραμμή συμπεριλάμβανε τις υπηρεσίες πληροφοριών της Σαουδικής Αραβίας και της Αιγύπτου, με μυστικές υπηρεσίες της Βρετανίας, της Κίνας, των Φιλιππίνων και ακόμα και του Ισραήλ να έχουν μερίδιο εμπλοκής. Επρόκειτο δηλαδή για μια επιχείρηση στην οποία η CIA, δεν θα είχε άμεση εμπλοκή. Θα ήταν ένας πόλεμος που θα διεξάγονταν μέσω αντιπροσώπων και μέσω τρίτων και τέταρτων μερών.

Πιο συγκεκριμένα για την Αίγυπτο⁵⁹, μετά την επίσκεψη του Μπρεζίνσκι, τον Ιανουάριο του 1980, ο Σαντάτ έδωσε άδεια σε μεταγωγικά αεροσκάφη των ΗΠΑ να πετάξουν από βάσεις στην Αίγυπτο, για να παραδώσουν όπλα και εφόδια στους Μουτζαχεντίν του Πακιστάν. Αυτό που ουσιαστικά είχε στο νου του ο Σαντάτ, ήταν πως μια ευδοκιμούσα συμμαχία του με τους Αμερικάνους στο Αφγανιστάν θα μείωνε την έχθρα που οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι και διάφορες άλλες ισλαμικές ομάδες που αναφύονταν, έδειχναν προς το πρόσωπο του, εξαιτίας της ειρηνευτικής συνθήκης με το Ισραήλ και της αυξανόμενης φιλίας του με τους Αμερικανούς σε άλλα μέτωπα,

⁵⁹ John K. Cooley «Τρομοκρατία-Ανίεροι Πόλεμοι) Ελληνικά Γράμματα 2001, σελ 54-56, (μετάφραση Κ. Κολιόπουλος)

εκτός από το Αφγανιστάν. Ο πολιτικός ρόλος των ΗΠΑ στη Αίγυπτο πολύ γρήγορα έγινε καθοριστικός, ενώ η θέση του Σαντάτ προχωρούσε βαθμιαία προς την καταστροφή και θα οδηγούσε στην σοβαρότερη ισλαμική εξέγερση που γνώριζε η Αίγυπτος στην ιστορία της.

Η αντισοβιετική σταυροφορία είχε αρχικά κατεύθυνση για εθελοντές αφγανικής καταγωγής για να την αναλάβουν. Ωστόσο, με τον πόλεμο να αναδιαμορφώνεται στη βάση διεθνούς ιερού πολέμου, η CIA αναζητούσε εθελοντές από τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς σε όλο τον κόσμο.

Εκτός από το Πακιστάν, την κύρια πηγή εθελοντών την προσέφεραν οι αραβικές χώρες. Δημιουργήθηκε, λοιπόν, ένα δίκτυο κέντρων στρατολόγησης, το οποίο συνέδεε σημαντικά σημεία του αραβικού κόσμου, την Αίγυπτο και τη Σαουδική Αραβία, με το Πακιστάν. Τελικά το δίκτυο επεκτάθηκε μέχρι το Σουδάν στο νότο, την Ινδονησία στην ανατολή, το Κόσοβο στη δύση και την Τσετσενία στο βορρά. Στη Σαουδική Αραβία το κατεστημένο της χώρας δέχονταν σκληρή κριτική από τη θρησκευτική δεξιά για το γεγονός ότι είχαν αποτύχει να υποστηρίξουν τον παλαιστινιακό αγώνα, ενθάρρυναν ντόπιους διαφωνούντες να συνταχθούν με το αφγανικό τζιχάντ. Μια τρίτη πηγή στρατολόγησης αποτέλεσε και η Αλγερία.

Η CIA αναζητούσε έναν Σαουδάραβα πρίγκιπα για να ηγηθεί του πολέμου. Έτσι συμβιβάστηκε με την προσφορότερη λύση, η οποία ήταν επιλογή του γόνου μιας επιφανούς οικογένειας, του Οσάμα Μπιν Λάντεν. Πρέπει να αναφερθεί ότι η οικογένεια του Λάντεν δεν ήταν οπισθοδρομική, αλλά μια κοσμοπολίτικη οικογένεια, που χρηματοδοτούσε προγράμματα σε πανεπιστήμια όπως το Χάρβαρντ και το Γέιλ. Ο Οσάμα Μπιν Λάντεν ταξίδεψε πρώτα στην Πεσαβάρ το 1980 και συνάντησε τους εκεί ηγέτες των Μουτζαχεντίν και για τα δύο επόμενα χρόνια επέστρεφε συχνά εκεί με δωρεές από την πλευρά της Σαουδικής Αραβίας για την ενίσχυση του αγώνα τους.

Έχοντας ως βάση το Καράσι και στη συνέχεια τα προπύργιά του στο Αφγανιστάν, η οικονομική και κατασκευαστική αυτοκρατορία του Μπιν Λάντεν άρχισε να κατασκευάζει τις στρατιωτικές βάσεις, τα στρατόπεδα εκπαίδευσης και τους διαδρόμους προσγειώσεως αεροσκαφών στο Αφγανιστάν, τους οποίους χρησιμοποιούσαν τα ιδιωτικά τζετ των πολέμαρχων του αντισοβιετικού τζιχάντ και επίσημοι μουσουλμάνοι Άραβες επισκέπτες. Το 1986 ο Μπιν Λάντεν ήταν ο κύριος εργολάβος για την κατασκευή ενός σχεδίου που είχε χρηματοδοτήσει η CIA: την κατασκευή του υπογείου συμπλέγματος σηράγγων Κόστ κάτω από τα βουνά κοντά στα σύνορα με το Πακιστάν. Το σύμπλεγμα Κόστ επρόκειτο να στεγάσει μια κεντρική αποθήκη, μια μονάδα εκπαίδευσης και ένα ιατρικό κέντρο για τους Μουτζαχεντίν. Ήταν ακριβώς εκείνο που αποφάσισε ο πρόεδρος Κλίντον να βομβαρδίσει το 1998, αλλά και αυτό το σύμπλεγμα, στις περίφημες υπόγειες σπηλιές, όπου οι ΗΠΑ

αργότερα θα πολεμούσαν εναντίον της Αλ- Κάιντα στον δικό τους αφγανικό πόλεμο.

Δεν υπάρχουν πολλές δημοσιευμένες πληροφορίες σχετικά με τη δομή, τους σκοπούς και τις μεθόδους που χρησιμοποιούσε η CIA στη διεθνή στρατολόγηση για το τζιχάντ, που ουσιαστικά, αυτή αργάνωνε. Οι λιγοστές διαθέσιμες πληροφορίες μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η στρατολόγηση των ξένων εθελοντών αυτονομήθηκε και έγινε μέσω ισλαμικών και θρησκευτικών και φιλανθρωπικών οργανώσεων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει ένας μεγάλος ισλαμικός ιεραποστολικός οργανισμός, ο οποίος έχει την έδρα του στο Πακιστάν, αλλά διαθέτει τμήματα και παρακλάδια σε διάφορα μέρη του κόσμου, συμπεριλαμβανομένης και της Βόρειας Αμερικής. Πρόκειται για το Ταμπλίγκ Τζαμάατ, το οποίο είναι γνωστό ότι έχει στρατολογήσει πολλούς εθελοντές από τη Βόρεια Αφρική και πολύ πιθανόν και από άλλες ηπείρους. Κατά την διάρκεια του τελευταίου έτους του πολέμου, είχε κατορθώσει να προσελκύσει πάνω από 6000 μουσουλμάνους σε όλο τον κόσμο.

Το Ταμπλίγκ⁶⁰ ιδρύθηκε το 1926 από το μουσουλμάνο διανοητή, Μαουλάνα Ιλίās, με σκοπό να εξαγνίσει τους μουσουλμάνους των συνόρων «οι οποίοι είχαν διατηρήσει πολλά από τα έθιμα και τις θρησκευτικές πρακτικές του ινδουιστικού τους παρελθόντος».

Ο οργανισμός αυτός ούτε δημιουργήθηκε ούτε λειτούργησε ως τρομοκρατική οργάνωση. Η βασική θρησκευτική ομάδα ήταν, που χρησιμοποιούσε η CIA ως μέσο στρατολόγησης. Ωστόσο είναι δύσκολο να εκτιμηθεί πόσοι από αυτούς που στρατολογήθηκαν ήταν μισθοφόροι και απασχολούσαν μόνο σε οικονομικά οφέλη, πόσοι ήταν τυχοδιώκτες, και πόσοι κατατάχθηκαν εξαιτίας των πεπειθήσεών τους, σε απάντηση στο κάλεσμα, να δώσουν μια μάχη για την ανεξαρτησία των ισλαμιστών από «μια άπιστη σατανική αυτοκρατορία» που ήταν έτοιμη να τους επιβάλει κοσμικούς κανόνες.

Η πραγματική ζημιά που έκανε η CIA δεν ήταν η προμήθεια όπλων και χρημάτων, αλλά η ιδιωτικοποίηση της πληροφορίας σχετικά με το πώς να παράγει και να διασπείρει τη βία, τη δημιουργία ιδιωτικών στρατών, με δυνατότητες να καλλιεργούν την τρομοκρατία.

Οι φονικές δεξιότητες τις οποίες μεταβίβασαν οι εκπαιδευτές των ιερών πολεμιστών του Αφγανιστάν, ήταν πάνω από εξήντα. Περιλάμβαναν τη χρήση εξελιγμένων φιλίων, ωρολογιακών μηχανισμών, εκρηκτικών, αυτόματων όπλων με διατρητικά πυρομαχικά, καθώς και τηλεκατευθυνόμενους μηχανισμούς πυροδότησης ναρκών και βομβών (που αργότερα χρησιμοποιήθηκαν στις πατρίδες των εθελοντών, και εναντίον των Ισραηλινών σε κατεχόμενα αραβικά εδάφη, όπως ο Νότιος

⁶⁰ John K. Cooley «Unholy Wars (Afghanistan, America and International Terrorism)» Pluto Press, London 1999, σελ 83-86

Λίβανος)⁶¹. Στους πιο επιτυχημένους από τους επίδοξους αντάρτες εμφυσηθήκε η αρχή του Ψυχρού Πολέμου «η δύναμη του μυαλού αντικαθιστά τη δύναμη πυρός» ως το κύριο εργαλείο μάχης. Τους μάθαιναν επίσης την αρχή του Σουν Τσου, του κλασικού θεωρητικού της τέχνης του πολέμου: «Ο πραγματικός θρίαμβος είναι να υποτάσσεις τον εχθρό χωρίς μάχη». Με άλλα λόγια, προσπάθησε να νικήσεις χρησιμοποιώντας όσο το δυνατό περισσότερο την παραπλάνηση και το στρατήγημα αντί για το συμβατικό κατά μέτωπο πόλεμο.

Τόσο οι Μουτζαχεντίν όσο και οι μέντορές τους, δυτικοί και Πακιστανοί, φάνηκε να ξεχνούν την παραπάνω αρχή στα κατοπινά στάδια του πολέμου, όταν υιοθέτησαν τακτικές συμβατικού πολέμου. Αν και τότε οι Σοβιετικοί ήδη οπισθοχωρούσαν, ανώτεροι διοικητές των Μουτζαχεντίν πείστηκαν από τους Αμερικάνους και τους Πακιστανούς να πολιορκήσουν σταθερές, οχυρωμένες θέσεις όπως αυτές στη Χεράτ. Οι εν λόγω πολιορκίες είχαν μεγάλο κόστος, καθώς οι δυνάμεις των Ρώσων και των Αφγανών κομμουνιστών υπερασπίστηκαν με επιτυχία τις συγκεκριμένες θέσεις, ενώ συχνά ήταν περιττές, αφού οι Μουτζαχεντίν θα είχαν ούτως ή άλλως καταλάβει τις επίμαχες θέσεις χωρίς μάχη, όταν θα εκδηλωνόταν η γενική υποχώρηση των Ρώσων.

Η υποστήριξη της πολεμικής προσπάθειας επί μια δεκαετία, η παροχή εκπαίδευσης όπλων, καυσίμων πυρομαχικών και άλλων βασικών υλικών του πολέμου καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου, ήταν μερικές φορές πιο περίπλοκο πρόγραμμα από ότι η διαδικασία εκπαίδευσης των ανταρτών. Το πρόβλημα της χρηματοδότησης του πολέμου βρήκε λύσεις ακόμη πιο περίπλοκες, από το πρόβλημα της στρατολόγησης και εκπαίδευσης των ανταρτών. Οι λύσεις αυτές περιελάμβαναν έναν αλλόκοτο, και συχνά εκ των ενόντων, μίγμα «μαύρων» προϋπολογισμών, για τους οποίους φυσικά δεν δινόταν αναφορά πουθενά.

Τέτοιες ήταν οι «φιλανθρωπικές» δωρεές στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη, οι τεράστιες σπατάλες των Σαουδαράβων και άλλων Αράβων στα πλούσια σε πετρέλαιο κράτη, στην προσπάθεια τους να υποστήρξουν το Ισλάμ στη Νότια και την Κεντρική Ασία εναντίον του άθεου κομμουνισμού, τα τεράστια κέρδη από τη διακίνηση ναρκωτικών, κάτι που θα εξεταστεί στη συνέχεια αναλυτικά, και τέλος η συνήθως αφεγάδιαστη γενναιοδωρία των μελών του αμερικανικού Κογκρέσου με τα χρήματα των αμερικανών φορολογούμενων.

2.8.α. Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΤΖΙΧΑΝΤ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

⁶¹ John K. Cooley «Τρομοκρατία-Ανιεροί Πόλεμοι» Ελληνικά Γράμματα 2001, σελ 130, (μετάφραση Κ. Κολιόπουλος)

Στα τέλη του 20^{ου} και στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, το διεθνές εμπόριο παράνομων ουσιών έχει αυξηθεί σε όγκο και σε καταστρεπτικές επιπτώσεις στη ζωή του πληθυσμού του πλανήτη ταχύτερα ακόμη και από το εμπόριο όπλων. Έχει εξελιχθεί στην πιο κερδοφόρα μορφή εμπορίου.

Φυσικά, η μεγάλη αύξηση στη διακίνηση ναρκωτικών, δεν οφείλεται αποκλειστικά στους πολέμους, συμπεριλαμβανομένου και του τζιχάντ της CIA στο Αφγανιστάν. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν συντριπτικά στοιχεία ότι ο πόλεμος του Αφγανιστάν, στον οποίο όλες οι πλευρές χρησιμοποιούσαν τα ναρκωτικά ως όπλο και ως πηγή χρηματοδότησης, έδωσε αποφασιστική ώθηση σε αυτή την τερατώδη και προσοδοφόρα διεθνή επιχείρηση.

Η χρήση ναρκωτικών για να αποδυναμώσουμε τον εχθρό ή να κάνουμε το στρατό να πολεμήσει με ζήλο, εμφανίζεται συχνά στην ιστορία. Η CIA και οι σύμμαχοί της, προκειμένου να βοηθήσουν τη χρηματοδότηση του πολέμου δι' αντιπροσώπου εναντίον των Σοβιετικών, ανέχθηκαν την άνοδο των μεγαλύτερων αυτοκρατοριών ναρκωτικών που εμφανίστηκαν ποτέ στην περιοχή της «Χρυσής Ημισελήνου» (Αφγανιστάν, Πακιστάν, Ιράν), ανατολικά των γιγαντιαίων καρτέλ κοκαΐνης της Κολομβίας.

Η CIA, λοιπόν από την αρχή του πολέμου υπολόγιζε στους βαρόνους διακίνησης, διότι αυτοί είχαν ανοίξει μέτωπο εναντίον του νέου, υποστηριζόμενου από τη Σοβιετική Ένωση καθεστώτος, καθώς ήταν άμεσα διαθέσιμοι και αξιόπιστοι σύμμαχοι. Παράλληλα, όπως γνώριζε πολύ καλά η CIA από προηγούμενη εμπειρία της, τίποτα δεν μπορούσε να συγκριθεί με το εμπόριο ναρκωτικών, αφού αποτελούσε δοκιμασμένη μέθοδο για τη χρηματοδότηση μυστικών επιχειρήσεων.

Έτσι μόλις ο πρόεδρος Ρέιγκαν εξέδωσε την οδηγία 166, τον Μάρτη του 1985, το αφγανικό τζιχάντ μετατράπηκε στη μεγαλύτερη μυστική επιχείρηση στην ιστορία της CIA. Ας σημειωθεί ότι τελικά το Κογκρέσο παρείχε σχεδόν 3 δισεκατομμύρια δολάρια σε μυστική βοήθεια για τους Μουτζαχεντίν, περισσότερα από όλες τις άλλες μυστικές επιχειρήσεις της δεκαετίας του 1980 οπουδήποτε στον κόσμο⁶².

Το λαθρεμπόριο, λοιπόν ναρκωτικών, κάτω από τον έλεγχο της CIA, συνδύαζε τη λαϊκή σοφία των χωρικών και τις «επιχειρηματικές ικανότητες» των Μουτζαχεντίν. Έτσι καθώς οι αντάρτες Μουτζαχεντίν προχωρούσαν στην κατάληψη εδαφών στο εσωτερικό της χώρας, διέταζαν τους αγρότες να καλλιεργούν όπιο, ως μέσο φορολόγησης για την επανάσταση. Χωρίς αμφιβολία, βοήθησε και το γεγονός ότι για τον καλλιεργητή η τιμή που θα έπαιρνε από το όπιο ήταν πέντε φορές υψηλότερη από αυτή του σιταριού. Επίσης, υπήρχε και πληθώρα εγκαταστάσεων

⁶² Μαχμούτ Μαμτάνι «Ο Καλός, ο Κακός Μουσουλμάνος» Μελάνα Αθήνα 2006, σελ 259

επεξεργασίας, κατά μήκος των συνόρων με το Πακιστάν, όπου οι Αφγανοί ηγέτες και οι τοπικές κοινοπραξίες, υπό την προστασία των πακιστανικών μυστικών υπηρεσιών είχαν αναλάβει τη λειτουργία εκατοντάδων εργαστηρίων επεξεργασίας ηρωίνης.

Ο επόμενος κρίκος στην αλυσίδα ήταν η μεταφορά, η οποία γινόταν με φορτηγά που παρείχε ο Πυρήνας Εθνικής Διοικητικής Μέριμνας του πακιστανικού στρατού. Τέλος, η CIA παρείχε τη νομική κάλυψη χωρίς την οποία το παράνομο εμπόριο δεν θα μπορούσε να είχε λάβει αυτές τις μνημειώδεις διαστάσεις. Πιο συγκεκριμένα, η αμερικανική Υπηρεσία Δίωξης Ναρκωτικών στο Ισλαμαμπάντ απέφευγε να ερευνά καταγγελίες για δόσοληψίες φορτίων ηρωίνης από τους Αφγανούς συμμάχους, διότι η αμερικανική πολιτική για τα ναρκωτικά στο Αφγανιστάν ήταν δευτερεύουσας σημασίας σε σχέση με τον πόλεμο εναντίον της σοβιετικής επιρροής εκεί.

Η οικονομία της ηρωίνης κυριολεκτικά δηλητηρίασε την αφγανική και την πακιστανική ζωή. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποδέκτη του μεγαλύτερου μέρους των μυστικών κονδυλίων της CIA, ύψους 2 δισεκατομμυρίων δολαρίων για τα δέκα χρόνια του πολέμου, αποτελεί ο Γκουλμπουντίν Χεκματιάρ, και ο οποίος τάχιστα κυριάρχησε ανάμεσα στους Αφγανούς Μουτζαχεντίν. Οι συστάσεις έγιναν από την πακιστανική ISI, στην CIA, και τότε ο Χεκματιάρ ηγήτο μιας ένοπλης ομάδας ανταρτοπόλεμου με την ονομασία Χιζμπ-ι-Ισλάμι (το Κόμμα του Ισλάμ), το οποίο δεν τύγχανε μεγάλης υποστήριξης εντός του Αφγανιστάν. Κατά την διάρκεια, λοιπόν, του πολέμου η ομάδα του έγινε αποδέκτης περισσοτέρων από τα μισά όπλα που προμήθευε η CIA. Με εξασφαλισμένη την επιχορήγησή του το Χιζμπ-ι-Ισλάμι γιγαντώθηκε και αποτέλεσε τον μεγαλύτερο αντάρτικο στρατό, των Μουτζαχεντίν και ταυτόχρονα, αυτόν χρησιμοποίησε ο αρχηγός του για να γίνει ο κύριος μεγαλέμπορος ναρκωτικών.

Η σχέση, λοιπόν, του Χεκματιάρ με τη CIA αλλά και την ISI διήρκεσε δέκα χρόνια και αυτό εξαιτίας ενός διπλού στόχου: καμία από τις δύο υπηρεσίες δεν ενδιαφερόταν για μια συμβιβαστική λύση και στην ουσία και οι δύο πλευρές επέλεγγαν αντικομμουνιστές ισλαμιστές ριζοσπάστες οι οποίοι εμπνέονταν από την επιθυμία να «σκοτώσουν Ρώσους» και να κυριαρχήσουν στη Σοβιετική Ένωση.

Ο τρόπος με τον οποίο η διυλισμένη ηρωίνη φτάνει στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ, είχε και εξακολουθεί να έχει, με περίτεχνη παραπλάνηση, δίκτυα μεταφορών, τεχνάσματα και εναλλακτικά δρομολόγια, μεταφορείς και πληρωμές. Την εποχή που οι Αφγανοί μαχητές εισήλθαν στην επιχείρηση, μερικές φορές με τους ήδη καθιερωμένους Πακιστανούς εμπόρους, ορισμένα από τα συνηθισμένα δρομολόγια περνούσαν μέσω γυμνών ερήμων του Βελουχιστάν στο Ιράν, την Τουρκία, τη Συρία,

την Αίγυπτο, την Ελλάδα, τη Νιγηρία, την Ιταλία και κατευθύνονταν προς τη Βόρεια Ευρώπη και την Σκαδιναβία. Από την εποχή που τα κέρδη του αφγανικού πολέμου και της περιόδου μετά από αυτόν, άρχισαν να ρέουν στις τσέπες των βαρώνων ναρκωτικών της Νότιας Ασίας και της μαφίας της Δύσης που συνεργάζονταν μαζί τους, οι νέοι δρόμοι διακίνησης προστέθηκαν στους ήδη παλιούς.

Φυσικά οι συνέπειες αυτών των νέων και παλιών εργαστηρίων, οδών λαθρεμπορίου και κέντρων διακίνησης είναι δραματικές και τραγικές για τη Δύση. Μετά το 1979 το Αφγανιστάν και το Πακιστάν, έχουν εξελιχθεί στο μεγαλύτερο παγκόσμιο κέντρο παραγωγής ηρωίνης, η οποία καταναλώνεται κυρίως στον υπόλοιπο κόσμο, αλλά και στην περιοχή παραγωγής.

Πιο συγκεκριμένα οι θάνατοι από ηρωίνη στη Βόρεια Αμερική αυξήθηκαν κατά 100% την περίοδο που ακολούθησε τη λήξη του πολέμου στο Αφγανιστάν. Αντίστοιχα συμβαίνουν και στο Πακιστάν, στη χώρα οικοδεσπότη του τζιχάντ: οι ναρκομανείς το 1997 υπολογίζονται σε 1,7 εκατομμύρια, τη στιγμή που δεν υπήρχε σχεδόν κανείς πριν το πόλεμο του 1979-89. Το πρόγραμμα Ελέγχου Ναρκωτικών των Ηνωμένων Εθνών (UNDCP)⁶³, σύμφωνα με το ανακοινωθέν του στις 30 Δεκεμβρίου 1999, διαπίστωσε ότι το Αφγανιστάν είχε εξελιχθεί στον μεγαλύτερο παραγωγό οπίου στον κόσμο. Αν και η παραγωγή οπίου προς εξαγωγή στο Πακιστάν είχε πέσει από 800 τόνους το 1979 σε 25 τόνους το 1998, οι ναρκομανείς στο Πακιστάν, κατά το έτος 2000, κατανάλωναν 130 τόνους ναρκωτικών, κυρίως εισαγόμενων από το Αφγανιστάν. Τον Ιανουάριο του 2000, περισσότεροι από ένα εκατομμύριο ναρκομανείς, συμπεριλαμβανομένων και 80000 παιδιών, ζούσαν μόνο στο Καράτσι.

2.8.β. ΟΙ ΤΑΛΙΜΠΑΝ

Το τζιχάντ της CIA δεν κατέβαλε καμία προσπάθεια να συνενώσει τις μυριάδες των αφγανικών οργανώσεων και να δημιουργήσει μία και μοναδική οργάνωση. Αυτό ήταν απόρροια, αφενός, του εξαιρετικά διασπασμένου χαρακτήρα της ισλαμικής ιδεολογίας που κυριάρχησε στο αφγανικό τζιχάντ και αφετέρου, των πολιτικών επιδιώξεων που κατεύθυναν την επίσημη αμερικανική πολιτική.

Υπήρχαν συνολικά επτά ομάδες Μουτζαχεντίν. Αντικατόπτριζαν κάθε είδους ρήγμα, εσωτερικό ή εξωτερικό, που σχετιζόταν με την αφγανική αντίσταση. Οι εσωτερικές διαφορές του αφγανικού τζιχάντ ήταν δύο διαφορετικών ειδών. Η πρώτη εμπειρείχε περιφερειακές (βόρειοι εναντίον νότιων), η δεύτερη γλωσσικές (Φαρσί

⁶³ Η Αναφορά του Προγράμματος Παγκοσμίου Ελέγχου Ναρκωτικών των Ηνωμένων Εθνών (τμήματος του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα) παρατίθεται στο «Drug Prohibition and Political Violence: Making the Connection», διαθέσιμο στο <http://stopthedrugwar.org/chronicle/203/politicalviolence.shtml>.

εναντίον Παστούν) και οι τρίτη εθνικές (Παστούν εναντίον μη-Παστούν), διαφορές. Παράλληλα, αναδύθηκε και ένα νέο, εσωτερικό ρήγμα που προέκυψε από τις δογματικές διαφορές σουνιτών – σιιτών.

Στο Αφγανιστάν οι διαφοροποιήσεις αυτές, σε επίπεδο πολιτισμού αλλά και δόγματος, μεταφράστηκαν σε ιδεολογικές και πολιτικές διαφοροποιήσεις. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη φύση της πολιτικής ιδεολογίας που κυριάρχησε στην αφγανική πολιτική σκηνή και στο ίδιο το κράτος. Η προεξέχουσα ιδεολογική διαφορά ανάμεσα στις επτά ομάδες Μουτζαχεντίν ήταν αυτή που διαχώριζε τις δύο πολιτικές οπτικές: παραδοσιακοί εθνικιστές και ισλαμιστές ιδεολόγοι. Οι παραδοσιακοί, γενικά προέρχονται από τη θρησκευτική ηγεσία, ενώ οι ιδεολόγοι προέρχονταν κυρίως από τις τάξεις της πολιτικής διάνοησης. Οι παραδοσιακοί επεδείκνυαν την τάση να χειρίζονται τις όποιες δογματικές διαφοροποιήσεις, όπως αυτή ανάμεσα σε σουνίτες και σιίτες, ως μη πολιτικές. Αντίθετα, η τάση στους ιδεολόγους ήταν να μετατρέπουν τις δογματικές και πολιτισμικές διαφορές σε πολιτική διχοτόμηση.

Σε αυτό το πλαίσιο, στο οποίο η Αμερική υποστήριζε ομάδες χωρίς εσωτερική υποστήριξη ή τη δυνατότητα τέτοιας δημιουργίας, οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους έπρεπε να υποστηρίξουν δεκάδες ομάδων, μόνο και μόνο, για να εξασφαλίσουν ότι το τζιχάντ θα συνέχιζε να έχει πιθανότητες επιτυχίας. Η υποστήριξη διαφορετικών ομάδων εξελίχθηκε σε υποστήριξη διαφορετικών πολέμων από αντίπαλες ομάδες. Για το λόγο αυτό, μόλις αποσύρθηκε ο σοβιετικός στρατός από το Αφγανιστάν και η νίκη θεωρούνταν δεδομένη, το υποστηριζόμενο από τη CIA τζιχάντ μεταλλάχθηκε σε εμφύλιο πόλεμο.

Οι παραδοσιακοί –εθνικιστές περιθωριοποιήθηκαν και η σοβιετική απόσυρση του 1989 οδήγησε σε φονικές μάχες ανάμεσα στις ισλαμικές ομάδες, θέτοντας σε αντιπαράθεση τους εξτρεμιστές Χεκματιάρ και Χιζμπ, εναντίον των μετριοπαθών των Μπουρχανεντίν και του εξαιρετικά πετυχημένου διοικητή Μασούντ.

Ενώσω αυτές οι δύο κύριες ομάδες πολεμούσαν για την Καμπούλ, η ενδοχώρα του Αφγανιστάν βρισκόταν κατά μεγάλο μέρος υπό τον έλεγχό τους και εν μέρει υπό τον έλεγχο τρίτων: πολέμαρχων και βαρόνων ναρκωτικών, οι οποίοι δεν ανήκαν σε κανένα από τα επτά αρχικά κόμματα που είχαν διεξαγάγει τον τζιχάντ της CIA εναντίον των Ρώσων. Παρά ταύτα, ο τοπικός έλεγχος βρισκόταν κατά κύριο λόγο στα χέρια τοπικών διοικητών που επέβαλλαν τους δικούς τους κανόνες.

Καθώς λοιπόν ο φονικός πόλεμος κατέληξε στην αμφίροπη μάχη για τη Καμπούλ και οι δυνάμεις του Χεκματιάρ έχαναν έδαφος, ο πακιστανικός στρατός άλλαξε στάση και υποστήριξε τους Ταλιμπάν μια ομάδα από φοιτητές που είχαν εκπαιδευτεί κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '80 σε μαντράσας της Βόρειο-Δυτικής Επαρχίας των Συνόρων και φάνηκε ότι θα έφερναν κάποια τάξη και

σταθερότητα στη χώρα. Η ISI θεώρησε ότι οι Ταλιμπάν θα ήταν δεκτικοί σε αυστηρό έλεγχο και συνεπώς θα αποτελούσαν ένα είδος χειραγωγίσιμου υποκατάστατου του ισλαμικού συνασπισμού του Χεκματιάρ, ο οποίος είχε περιέλθει σε πλήρη ανυποληψία.

Στο τέλος του καλοκαιριού του 1996, οι Ταλιμπάν κινήθηκαν αποφασιστικά εναντίον της Καμπούλ, καταλαμβάνοντας το Τζαλαλαμπάντ στις 12 Σεπτεμβρίου. Στις 26 Σεπτεμβρίου κυριεύσαν την πρωτεύουσα και άλλαξαν το πολιτικό σκηνικό στο Αφγανιστάν και στην ευρύτερη περιοχή. Οι καταπιεστικές, ακόμη και σαδιστικές πολιτικές τους έχουν γίνει διαβόητες παγκοσμίως: απαγόρευση του δικαιώματος των γυναικών να εργάζονται, να πηγαίνουν σχολείο ή ακόμη και να βγαίνουν από τα σπίτια τους ακάλυπτες ή χωρίς τη συνοδεία ενός άρρενα συγγενή, απαγόρευση της τηλεόρασης και της μουσικής, επιβολή δημόσιας προσευχής.

Οι πολιτικές αυτές είχαν ήδη προκαλέσει την αντίθεση μεγάλου μέρους του πληθυσμού των περιοχών που είχαν υπό τον έλεγχο τους, καθώς άρχισε να γίνεται αντιληπτό το τίμημα που έπρεπε να καταβληθεί για την ειρήνη και την τάξη που αρχικά, φάνηκε ότι θα φέρουν οι Ταλιμπάν. Αυτό όμως που προκάλεσε τη μεγαλύτερη αποστροφή στη διεθνή κοινότητα και δυσκόλεψε τους Ταλιμπάν να επιτύχουν διεθνή αναγνώριση, με εξαίρεση τους μέντορες τους στο Πακιστάν, τη Σαουδική Αραβία και αργότερα τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, ήταν ο δημόσιος ευνουχισμός και η εκτέλεση του πρώην προέδρου Νατζιμπουλάχ, του τελευταίου κομμουνιστή προέδρου του Αφγανιστάν.

Όπως προαναφέρθηκε, η πακιστανική ISI και η Σαουδική Αραβία υποστήριζαν την προέλαση των Ταλιμπάν, η πρώτη με όπλα και επιμελητειακή υποστήριξη, η δεύτερη με την κατά τα φαινόμενα ανεξάντλητη χρηματική της βοήθεια, η οποία έρεε ήδη από την εποχή του τζιχάντ της CIA εναντίον της Ρωσίας. Όσο για το Ιράν⁶⁴ τότε όσο και αργότερα, φοβόταν τους Ταλιμπάν αφενός ως σουνιτική δύναμη, η οποία θα απέκλειε τους σιίτες από την εξουσία και αφετέρου ως ένα τμήμα της αμερικανικής στρατηγικής για την αναχαίτιση και περικύκλωση του Ιράν. Η Τεχεράνη, αλλά και το Δελχί των Ινδίων, πίστευαν μέχρι πρότινος τουλάχιστον, ότι οι ΗΠΑ συνειδητά συμμαχούσαν με τους Ταλιμπάν κατά τον ίδιο τρόπο που είχαν συμμαχήσει και με τους Μουτζαχεντίν στο αφγανικό τζιχάντ του 1979-89 εναντίον των Σοβιετικών.

Με τον Ψυχρό Πόλεμο να έχει ήδη τερματιστεί, η προσοχή της επίσημης Αμερικής στράφηκε σε μια πιο περιορισμένη και οικονομική διάσταση: το πετρέλαιο. Οι ΗΠΑ πλέον θεωρούσαν, ότι αφότου οι Ταλιμπάν αναλάμβαναν τον έλεγχο του

⁶⁴ B. R. Rubin «Women and Pipelines: Afghanistan's proxy wars» International Affairs, 73,2 1997, σελ283-6

Αφγανιστάν, θα εξασφάλιζαν την τάξη για τη χώρα. Θα ήταν σε θέση να διατηρήσουν την ασφάλεια των αυτοκινητόδρομων και αργότερα των αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου, τους οποίους τόσο πολύ επιθυμούσε η UNOCAL, η πετρελαϊκή εταιρία κολοσσός, αλλά και άλλοι διεθνείς όμιλοι. Η συγκεκριμένη αμερικανική εταιρία ήλπιζε να κατασκευάσει έναν αγωγό δια μέσου του Αφγανιστάν από την Κεντρική Ασία μέχρι τον Ινδικό Ωκεανό, ως εναλλακτικής λύσης του αγωγού δια μέσου του Ιράν. Οι Ταλιμπάν, λοιπόν αποτελούσαν την ομάδα που ήταν σε θέση να προσφέρει ασφάλεια στο Αφγανιστάν, και ήταν αυτομάτως η κατάλληλη για τους Αμερικανούς.

Ένα άλλο ενθαρρυντικό στοιχείο για την πακιστανική ISI και την αμερικανική εταιρεία πετρελαίου, ήταν ότι οι Ταλιμπάν κατάφεραν να ανοίξουν μια νέα δίοδο προς το βορρά, διότι η παλιά δίοδος ήταν κλειστή λόγω συγκρούσεων στην Καμπούλ. Αυτός ο νέος δρόμος κατέληγε στο πλούσιο σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο Τουρκμενιστάν⁶⁵. Το 1993, το Πακιστάν και το Τουρκμενιστάν είχαν υπογράψει μια συμφωνία για από κοινού ανάπτυξη των ενεργειακών πόρων τους και κατασκευή ενός αγωγού μεταξύ των δύο χωρών. Η εταιρεία UNOCAL, υπέγραψε ένα πρωτόκολλο με την τότε κυβέρνηση του Τουρκμενιστάν για να εξετάσει την βιωσιμότητα της κατασκευής ενός αγωγού προς το Πακιστάν, μέσω αφγανικού εδάφους. Το έργο μεταφοράς του τουρκμενικού πετρελαίου και φυσικού αερίου θα κατευθυνόταν από τον Ινδικό Ωκεανό και θα κόστιζε 18 εκατομμύρια δολάρια. Αυτό θα παρέκαμπτε τις προσδοκίες του Ιράν να κατευθύνει τους ενεργειακούς του πόρους στο Τουρκμενιστάν. Με τη μείωση όμως της υποστήριξης των Ταλιμπάν από τη Δύση, συμπεριλαμβανομένης και της UNOCAL, το πρόγραμμα φαινόταν ότι είχε παγώσει, το 1998 περίπου, και έτσι το Ιράν και το Τουρκμενιστάν κατέληξαν σε συμφωνία για την κατασκευή ενός μικρού αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου από το Τουρκμενιστάν στο Ιράν.

Εν κατακλείδι, γίνεται αντιληπτό ότι το τμήμα του Ψυχρού Πολέμου για τη Δύση και πιο συγκεκριμένα για τις ΗΠΑ, ήταν να εκκολάψουν ένα τέρας ισλαμικού εξτρεμισμού, το κίνημα των Ταλιμπάν, το οποίο η κυβέρνηση του Τζορτζ Μπους του νεότερου, λίγα χρόνια αργότερα το 2001 θα πολεμήσει, στον πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας. Εάν, λοιπόν, το ανομοιογενές σύνολο των ομάδων των Μουτζαχεντίν, αποτελούσε το ιδεολογικό προϊόν του Ψυχρού Πολέμου, τότε οι Ταλιμπάν προέκυψαν από την αγωνία και τις στάχτες του πολέμου εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης. Οι Ταλιμπάν, όπως είπαμε, ήταν ένα κίνημα που γεννήθηκε στα σύνορα με το Πακιστάν, σε μια εποχή που ολόκληρος ο πληθυσμός του Αφγανιστάν είχε εκτοπιστεί. Έτσι οι Ταλιμπάν στην αρχή, εμφανίστηκαν ως οι προστάτες του

⁶⁵ Όπως Πριν σελ 286

υπόλοιπου πληθυσμού, που θα τους έσωζε από τις λεηλασίες των Μουτζαχεντίν. Ωστόσο η τραγική ειρωνεία είναι ότι οι Ταλιμπάν, το απότοκο μιας αποκτηνωμένης κοινωνίας, επρόκειτο να την αποκτηνώσουν περαιτέρω.

Αξιοσημείωτο είναι⁶⁶ το γεγονός ότι οι Ταλιμπάν δεν αντιπροσωπεύουν καμία από τις κυρίαρχες αντιλήψεις που ορίζουν το Ισλάμ στην κεντρική Ασία και στον περιβάλλοντα χώρο. Δεν ακολουθούν καμία από τις παραδοσιακές γραμμές της κεντρικής Ασίας, το μυστικιστικό Ισλάμ των σούφι ή το ακαδημαϊκό Ισλάμ των ουλεμάδων. Παράλληλα δεν εμπνέονταν από τον κοινωνικό και πολιτικό ριζοσπαστισμό της πολιτικής ισλαμικής οργάνωσης των αρχών του 20^{ου} αιώνα, των Αδελφών Μουσουλμάνων.

Οι επιδιώξεις των Ταλιμπάν σε διεθνές επίπεδο αποτελούσαν μια προσαρμογή καθώς και μια πρόχειρη αναπαραγωγή της εμπειρίας που είχαν με τη συμμαχία με τον Οσάμα Μπιν Λάντεν και την Αλ-Κάιντα. Στην ουσία οι Ταλιμπάν μαζί με τους χιλιάδες των μουσουλμάνων μαχητών από την Ασία, την Αφρική και όλο τον αραβικό κόσμο, που πολέμησαν στο πλευρό των Ταλιμπάν, μετέφεραν μαζί τους μια δικιά τους διάσταση του ισλαμικού ριζοσπαστισμού.

Η ανάπτυξη της τρομοκρατίας είναι αλληλένδετη με τη διάβρωση του κράτους δικαίου (το θέμα αυτό αναλύεται παρακάτω διεξοδικά), κάτι που συνέβη και στο Αφγανιστάν, όπου μετά τη νίκη της επί της Σοβιετικής Ένωσης, η τρομοκρατία αφέθηκε ελεύθερη και στράφηκε εναντίον του ίδιου του πληθυσμού, στο όνομα της απελευθέρωσης. Έτσι η σύνδεση των Ταλιμπάν με την Αλ-Κάιντα, που τα μέλη τους είχαν στρατολογηθεί από πολλά μέρη του κόσμου, αντιλήφθηκαν στο τέλος του πολέμου ότι δεν είχαν πατρίδα, ήταν επιρρεπείς σε ένα πολιτικό μηδενισμό. Γι' αυτό αποτέλεσαν τη δύναμη πυρός εναντίον της αυτοκρατορίας την οποία αντιλαμβάνονταν με τον ίδιο όρο που είχε χρησιμοποιήσει ο Ρέιγκαν, ως δηλαδή «η αυτοκρατορία του κακού». Εν ολίγοις⁶⁷ η πηγή της μεμονωμένης και παγκοσμιοποιημένης τρομοκρατίας στο σημερινό κόσμο, τα διεθνή όργανα του τζιχάντ, αποτελούν τα πραγματικά ιδεολογικά τέκνα της σταυροφορίας του Ρέιγκαν εναντίον της «αυτοκρατορίας του κακού».

2.9. ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Το πρόβλημα με την Παλαιστίνη πέρασε σε νέα φάση το 1988. Στο τέλος της προηγούμενης χρονιάς, ο πληθυσμός των εδαφών υπό ισραηλινή κατοχή στη Δυτική

⁶⁶ Rashid Ahned, «Jihad», New Haven Yale University Press 2001, σελ 210-11

⁶⁷ John. K.Cooly «Unholy Wars (Afghanistan, America and International Terrorism)» Pluto Press, London 1999, σελ 86

Όχθη και στη Γάζα είχε ξεσηκωθεί σε ένα κίνημα αντίστασης, σχεδόν παγκόσμιο, πότε ειρηνικό και πότε βίαιο.

Το κίνημα αυτό, η ιντιφάντα, συνέχισε καθ' όλο το 1988, αλλάζοντας τη σχέση των Παλαιστινίων μεταξύ τους και με τον κόσμο που ζούσε εκτός των κατεχόμενων εδαφών. Αποκάλυπτε την ύπαρξη ενός ενωμένου παλαιστινιακού λαού, και επανεδραίωνε το διαχωρισμό ανάμεσα στα εδάφη που βρίσκονταν υπό την κατοχή του Ισραήλ και τα αντίστοιχα του Ισραήλ. Η ισραηλινή κυβέρνηση δεν μπόρεσε να καταπνίξει το κίνημα, επιδεικνύοντας μία αυξανόμενα αμυντική στάση έναντι της εξωτερικής κριτικής και αντιμετωπίζοντας ένα βαθιά διχασμένο κοινό.

Το Παλαιστινιακό Εθνικό Συμβούλιο, το αντιπροσωπευτικό σώμα των Παλαιστινίων, συνήλθε στο Αλγέρι και συνέταξε ένα καταστατικό χάρτη, όπου διακήρυσσε την προθυμία να αποδεχθεί την ύπαρξη του Ισραήλ και να διαπραγματευτεί μια οριστική συμφωνία μαζί του. Οι εξελίξεις αυτές έλαβαν χώρα εντός νέου πλαισίου που διαμόρφωνε η επαναδιακδίκηση της αραβικής ενότητας στη βάση του συγκεκριμένου ζητήματος, η επιστροφή της Αιγύπτου στην ενεργό δράση της περιοχής με τη συμμετοχή της στις αραβικές υποθέσεις, και μια αλλαγή στις σχέσεις των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης. Η πρώτη δήλωσε την πρόθεσή της να συνομιλήσει απευθείας με την PLO για πρώτη φορά, και η δεύτερη ξεκίνησε να παρεμβαίνει πιο ενεργά στις υποθέσεις της Μέσης Ανατολής.

Τον Οκτώβριο του 1991, ο κόσμος εκστατικός παρακολουθούσε κάτι που έμοιαζε με θαύμα: Άραβες και Ισραηλινοί είχαν καθίσει γύρω από το ίδιο τραπέζι στο βασιλικό παλάτι της Μαδρίτης για να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις που θα οδηγούσαν, όπως πίστευε ο περισσότερος κόσμος, σε μια συνθήκη που θα έφερνε επιτέλους την ειρήνη σε μια από τις πιο βασανισμένες περιοχές του πλανήτη και σε μια σύγκρουση που διαρκούσε ήδη, σχεδόν πενήντα χρόνια.

Όταν στις αρχές του 1991, την επαύριον της απελευθέρωσης του Κουβέιτ από έναν εκπληκτικό συνασπισμό υπό αμερικανική ηγεσία, ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών, Τζέιμς Μπίκερ, αφοσιωνόταν στην αναζήτηση λύσης για την αραβοϊσραηλινή σύγκρουση, δεν ξεκινούσε υπό το μηδέν. Δύο χρόνια νωρίτερα, είχε ήδη χαράξει τις βασικές γραμμές της πολιτικής για τη Μέση Ανατολή του προέδρου Τζωρτζ Μπους (πατέρα). Τον Μάη του 1989, μιλώντας στους εκπροσώπους του πιο ισχυρού φιλο-ισραηλινού λόμπι, την AIPAC, ο Μπίκερ κάλεσε το Ισραήλ να παραμερίσει για πάντα το όραμα του Μεγάλου Ισραήλ, να παραιτηθεί από την προσάρτηση των παλαιστινιακών εδαφών που κατέλαβε το 1967 και να θέσει τέρμα στους εποικισμούς. Ήταν η πρώτη φορά που η αμερικανική κυβέρνηση έπαιρνε αποστάσεις από τις ισραηλινές θέσεις, χωρίς αυτό να σημαίνει την αναθεώρηση της στρατηγικής σημασίας μεταξύ των δύο χωρών.

Χάρη στη νίκη επί του Ιράκ τον Φεβρουάριο του 1991, στο πολιτικό χρέος του συνόλου της περιοχής προς τις ΗΠΑ, στην απομόνωση της PLO η οποία είχε κατηγορηθεί ότι υποστήριζε τη Βαγδάτη στη σύγκρουση με το Κουβέιτ και στην κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η Ουάσινγκτον βρισκόταν σε προνομιακή θέση προκειμένου να προτείνει ένα σχέδιο ειρήνευσης για μια περιοχή, τη Μέση Ανατολή, όπου ορισμένα από τα στρατηγικά συμφέροντά της απειλούνταν ή μπορούσαν να απειληθούν. Μετά λοιπόν από πολλά ταξίδια, ο Μπίκερ κατάφερε να θέσει τις βάσεις για μια διαδικασία που θα σφράγιζε την περιφερειακή ειρήνη.

Όλα, λοιπόν, τα μέρη που εμπλέκονταν άμεσα στη σύγκρουση (Ισραήλ, Συρία, Ιορδανία, Λίβανος και Παλαιστίνιοι) προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν στην ισπανική πρωτεύουσα σε μια συνδιάσκεψη που θα σήμανε την έναρξη της ειρηνευτικής διαδικασίας. Πολύ γρήγορα, οι διμερείς συνομιλίες που είχαν αρχίσει στις 3 Νοέμβρη από τη Μαδρίτη μεταφέρθηκαν στην Ουάσινγκτον, με τους Αμερικάνους διπλωμάτες να προσφέρουν τις «διευκολύνσεις» τους. Επί εβδομάδες οι διαπραγματεύσεις σε όλα τα θέματα σκόνταφταν στις θέσεις αρχής μέχρι τον Αύγουστο του 1993, όταν ανακοινώθηκε η ενδιάμεση συμφωνία Ισραήλ – Παλαιστίνη που είχε συναφθεί με τη μεγαλύτερη μυστικότητα στο Όσλο. Πρόκειται για τη διάσημη Διακήρυξη Αρχών που υπογράφηκε με μεγάλη επισημότητα στις 13 Σεπτέμβρη 1993 στον κήπο του Λευκού Οίκου.

Ο ακρογωνιαίος λίθος της Διακήρυξης Αρχών, που έγινε γνωστός ως «συμφωνίες του Όσλο», έγκειται στην αναγνώριση από δύο μέρη των «αμοιβαίων νόμιμων και πολιτικών δικαιωμάτων» τους καθώς και στην αμοιβαία αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ και της PLO. Σύμφωνα με τους βασικούς κανόνες της ειρηνευτικής διαδικασίας, αυτές οι συμφωνίες προσδιόριζαν τη μεθόδευση και το χρονοδιάγραμμα της σταδιακής εφαρμογής μιας μεταβατικής περιόδου αυτονομίας των παλαιστινιακών εδαφών που περιελάμβανε τη σταδιακή αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων, ξεκινώντας από τη Λωρίδα της Γάζας και στη συνέχεια από την Ιεριχώ στη Δυτική Όχθη, την παράλληλη μεταφορά της διοίκησης και της αστυνομίας στους Παλαιστίνιους και την εκλογή ενός παλαιστινιακού νομοθετικού συμβουλίου.

Οι εν λόγω συμφωνίες όριζαν ως προθεσμία για την έναρξη των διαπραγματεύσεων σχετικά με το τελικό καθεστώς των κατεχόμενων εδαφών «το ταχύτερο δυνατό και οπωσδήποτε πριν τις 4 Μάη του 1996». Τα βασικά ζητήματα των διαπραγματεύσεων ήταν αυτό της Ιερουσαλήμ, των προσφύγων, των εποικισμών, των διακανονισμών ασφαλείας, των συνόρων και της συνεργασίας με τις γείτονες χώρες. Στη μεταβατική περίοδο των πέντε ετών για την τελική συμφωνία, καμία πλευρά δεν θα έπρεπε να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια που θα μπορούσε

να επηρεάσει τις διαπραγματεύσεις.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες ξεκίνησε η τρίτη πράξη, των διαδικασιών ειρήνευσης στην περιοχή, η συνάντηση κορυφής Ισραήλ- Παλαιστινίων στο Καμπ-Ντέιβιντ υπό την αιγίδα του Μπιλ Κλίντον. Ο Εχούντ Μπαράκ που εκλέχτηκε πρωθυπουργός του Ισραήλ το 1999 θέλησε να κλείσει τις συνομιλίες όσο το δυνατό πιο σύντομα και να φθάσει σε μια τελική συμφωνία χωρίς να έχουν προηγουμένως εκπληρωθεί οι δεσμεύσεις των ενδιάμεσων συμφωνιών. Αυτή η στάση έβρισκε σύμφωνο τον Μπιλ Κλίντον που επιθυμούσε να τελειώσει ένδοξα τη δεύτερη θητεία του, που έληγε λίγους μήνες αργότερα. Από την άλλη πλευρά, οι παλαιστινιακές προειδοποιήσεις ότι τα πράγματα δεν ήταν ώριμα για μια καταλυτική συνάντηση δεν ελήφθησαν υπ' όψιν. Έτσι η συνάντηση ορίστηκε για τις 11 Ιουλίου του 2000.

Τη στιγμή που οι δύο πλευρές δεν είχαν ακόμα συζητήσει τα ακανθώδη ζητήματα του προβλήματος, σχετικά με το τελικό καθεστώς των κατεχόμενων εδαφών, την ανατολική Ιερουσαλήμ, τους πρόσφυγες ή τους εποικισμούς, οι Κλίντον και Μπαράκ πίστευαν ότι θα κατάφερναν να κλείσουν το φάκελο σε μερικές μέρες, με μια μαραθώνια διαπραγμάτευση κλεισμένων των θυρών. Οι «παράμετροι» που πρότεινε ο Κλίντον στα δύο μέρη ήταν «όλα ή τίποτα». Η συνάντηση έληξε χωρίς αποτέλεσμα. Το Ισραήλ διαβεβαίωνε ότι έριξε μια «χρυσή γέφυρα» προς τους Παλαιστινίους και αυτοί αρνήθηκαν. Αυτή η εκδοχή αμφισβητήθηκε αμέσως από τους Παλαιστινίους, διότι θεώρησαν ότι έκαναν υποχωρήσεις αλλά οι προτάσεις του Ισραήλ ήταν κατώτερες των προσδοκιών τους.

Έκτοτε το πρόβλημα εξετάζεται αποκλειστικά και μόνο υπό το πρίσμα της αποκατάστασης της ασφάλειας. Ο πρόεδρος Τζωρτζ Μπους ο νεώτερος και το περιβάλλον του απεμπλόκαραν σχεδόν ολοκληρωτικά από την ειρηνευτική διαδικασία και αντιμετώπιζαν συστηματικά τις ισραηλινές στρατιωτικές ενέργειες εναντίον των Παλαιστινίων ως νόμιμες επιχειρήσεις ασφάλειας.

Η ειρηνευτική διαδικασία μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων που ξεκίνησε το 1993 στο Όσλο και κυρίως η προβλεπόμενη, ενδιάμεση, μεταβατική περίοδος είχε σκοπό να δημιουργήσει μια νέα πραγματικότητα στις σχέσεις των δύο πλευρών που ξεπερνούσε κατά πολύ τα απλά μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Τα νέα δεδομένα που θα δημιουργούνταν από την υλοποίηση των ενδιάμεσων συμφωνιών στον οικονομικό, κοινωνικό, διοικητικό τομέα αλλά και στον τομέα της ασφάλειας, θα αποτελούσαν τη στέρεα βάση για τη συμφωνία στα βασικά ζητήματα τελικού καθεστώτος (παλαιστινιακό κράτος, σύνορα, εποικισμοί, υδατικοί πόροι, Ιερουσαλήμ και πρόσφυγες).

Συνήθως υπάρχει μια τάση να διαχωρίζεται η εθνική ταυτότητα και η πολιτιστική ιδιοσυστασία από τα μέσα με τα οποία αυτές πορεύονται. Θεωρείται ότι

αν η εθνική ταυτότητα και η πολιτιστική ετερότητα δεν μπορούν να τεθούν υπό διαπραγμάτευση, αντίθετα τα μέσα με τα οποία αυτές προστατεύονται είναι δυνατό να αποτελέσουν αντικείμενα ενός συμβιβασμού⁶⁸. Στην περίπτωση, όμως, του Ισραήλ και των Παλαιστινίων το διακύβευμα της διαμάχης ή των διαπραγματεύσεων συνιστούν ταυτόχρονα και τα βασικά χαρακτηριστικά της εθνικής ταυτότητας: ο χώρος, δηλαδή το ζήτημα των εποικισμών και των συνόρων, και τα σύμβολα, όπως το ζήτημα της Ιερουσαλήμ.

Γι' αυτόν το λόγο η προβληματική για τη Διαδικασία του Όσλο εστιάστηκε αφενός στον τρόπο, με τον οποίο δομείται ιστορικά η ταυτότητα των δύο πλευρών σε μια προσπάθεια να της «αφαιρέσει» τα συγκρουσιακά της στοιχεία και αφετέρου στον μετασχηματισμό της σύγκρουσης μέσα από μια λογική αμοιβαίων κερδών – επιβραβεύσεων των δύο πλευρών για τη συμμετοχή τους στη διαδικασία.

Η δεύτερη παλαιστινιακή Ιντιφάντα (Σεπτέμβριος 2000) καταδεικνύει αυτήν ακριβώς την πλευρά της σκληρής σύγκρουσης δύο εθνικισμών. Παράλληλα, η παλαιστινιακή οικονομία και κατά συνέπεια το παλαιστινιακό εισόδημα, συρρικνώθηκαν δραματικά εξαιτίας της κρίσης⁶⁹. Η ανεργία αυξήθηκε συνολικά από το 12% στο 40%, και δύο στους τρεις Παλαιστίνιους ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας⁷⁰. Η εξάρτηση επιδεινώνεται ραγδαία λόγω της εξάρτησης της παλαιστινιακής οικονομίας από την ισραηλινή. Ο αποκλεισμός που έχουν επιβάλει οι Ισραηλινοί έχει σταματήσει την παραγωγική δραστηριότητα σε βιοτεχνίες, βιομηχανίες, στη γεωργία και στο εμπόριο. Η παρατεταμένη παλαιστινιακή κρίση οδηγεί σε βαθιά οικονομική ύφεση και την ισραηλινή οικονομία. Η παλαιστινιακή εξέγερση σε συνδυασμό βεβαίως και με την παγκόσμια ύφεση, οδήγησε σε μείωση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ από 6,2% το 2000 σε 2% το 2002⁷¹.

Ταυτόχρονα, ήδη από το 1999, πριν την αποτυχία του Καμπ Ντέιβιντ (Ιούλιος 2000) και παρά την αισιοδοξία που θα αναμενόταν να δημιουργηθεί από την εκλογική επικράτηση του Μπαράκ και του πολιτικού σχηματισμού που υποστήριζε την διαδικασία του Όσλο, οι δημοσκοπήσεις, τόσο στο Ισραήλ όσο και στα παλαιστινιακά εδάφη, κατέγραφαν μια σαφή αύξηση της ανασφάλειας και του φόβου για το μέλλον.

Ωστόσο, λόγω του υψηλού κόστους που συνεπάγεται η καταφυγή στη βία, οι αντιμαχόμενες πλευρές προσπαθούν να επενδύσουν στην απόκτηση πληροφοριών σχετικά με τις επιλογές αλλά και τις δυνατότητες του αντίπαλου, έτσι ώστε αυτή

⁶⁸ Ted Robert «Peoples against States: Ethnopolitical Conflict and the Changing World System» International Studies Quarterly, vol 38, no 3, 1994

⁶⁹ Leila Farsakh, «Under siege: Closure, separation and the Palestinian economy», Middle East Report 217, Winter 2000

⁷⁰ Speech by Chris Patten, External Relation Commissioner, «Situation in the Middle East» Strasbourg, 2001, <http://www.europa.eu.int/comm/external-relations/>

⁷¹ Economist Intelligence Unit, Israel-Palestinian Territories, October 2001

γνώση να χρησιμοποιηθεί κατά την διάρκεια της διαπραγμάτευσης. Λόγοι όπως, οι εσωτερικοί, πολιτικοί και κοινωνικοί σχηματισμοί της κάθε πλευράς, η προσπάθεια της μιας πλευράς να παραπλανήσει την άλλη ώστε να πετύχει μεγαλύτερα κέρδη στη διαπραγμάτευση ή να δημιουργήσει καλή εικόνα στη διεθνή κοινότητα, είναι δυνατό να οδηγήσουν σε προβλήματα πληροφόρησης. Όταν μάλιστα η διαπραγμάτευση πραγματοποιείται ενόσω η βίαιη αντιπαράθεση είναι σε εξέλιξη (όπως στην περίπτωση αυτή), τότε τα δύο μέρη δεν αποκαλύπτουν την στρατηγική τους ούτε και την πραγματική πρόβλεψή τους για την έκβαση της σύγκρουσης.

Στην περίπτωση του Ισραήλ, λόγω της εσωτερικής πολιτικής συγκρότησης, η ηγεσία δεν είναι δυνατόν να υιοθετήσει ούτε μια απόλυτα συγκρουσιακή λογική αλλά ούτε μια συνεπή στρατηγική ειρήνης προς τους Παλαιστίνιους. Αυτό φαίνεται και από τα λόγια του τότε Υπουργού Εξωτερικών Σιμόν Πέρες, ο οποίος κατά την διάρκεια της συζήτησης για την υπογραφή των συμφωνιών του Όσλο, απέκλειε αρχικά τη δημιουργία παλαιστινιακού κράτους, ενώ μερικά χρόνια αργότερα υποστήριζε ότι το παλαιστινιακό κράτος αποτελούσε στρατηγικό συμφέρον του Ισραήλ⁷².

Το πραγματικό χάσμα στην πληροφόρηση των δύο πλευρών αναδείχθηκε στις συνομιλίες του Καμπ Ντέιβιντ, όταν οι μεν Ισραηλινοί θεωρούσαν ότι μεταξύ των αντικειμένων διαπραγμάτευσης βρισκόταν και η εδαφική έκταση ενός μελλοντικού κράτους, ενώ αντίθετα οι Παλαιστίνιοι θεωρούσαν ότι ο συμβιβασμός ως προς το εδαφικό είχε ήδη γίνει περιορίζοντας την παλαιστινιακή κυριαρχία μόνο στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα, στο 22% δηλαδή της ιστορικής Παλαιστίνης⁷³. Σημειώνεται δε ότι οι Ισραηλινοί προσέρχονταν στο Καμπ Ντέιβιντ με την πεποίθηση ότι η συμφωνία ήταν προ των πυλών, αφού πρότειναν το πιο προωθημένο σχέδιο παραχωρήσεων που είχε προσφέρει ποτέ ισραηλινή κυβέρνηση. Από την άλλη πλευρά, οι Παλαιστίνιοι είχαν την πεποίθηση ότι πρέπει να διανυθεί μεγάλη απόσταση και να υπερπηδηθούν πολλά εμπόδια για μια τέτοια συμφωνία, η οποία σε καμία περίπτωση δεν ήταν άμεση.

Πολλές φορές το χάσμα πληροφόρησης δημιουργείται από την τάση της μιας πλευράς να υπερτιμά ή να υποτιμά ορισμένα χαρακτηριστικά της άλλης για να διευκολύνει τη διαπραγματευτική της θέση και να αποφύγει παραχωρήσεις. Στην ισραηλινή πλευρά υπήρχε πάντα η τάση να υποτιμά τη δυσφορία της παλαιστινιακής ηγεσίας από τους τους συνεχιζόμενους εποικισμούς, την αναγκαστική απαλλοτρίωση παλαιστινιακής γης και τους καθημερινούς, πολλές φορές ταπεινωτικούς, ελέγχους στα σημεία εξόδου-εισόδου στα Παλαιστινιακά Εδάφη.

Αντιθέτως, οι πληροφορίες παρουσίαζαν μια υπερτιμημένη εικόνα του

⁷² Amiel Ungar, «Watch Out: They're Coming Us Again», The Jerusalem Report, September 6, 2000

⁷³ Deborah Sontag, «Quest for Mideast Peace: How and Why it Failed», New York Times, July 26, 2001

Προέδρου Αραφάτ, ως του μόνου υπεύθυνου για την κρίση, και εμφάνιζε την εξέγερση ως αποτέλεσμα των διαταγών του. Παρά τις σοβαρές ευθύνες του Γιάσερ Αραφάτ για την κατάσταση, είναι σαφές ότι η υπερτίμηση του ρόλου του, βοηθά την ισραηλινή πλευρά να αποφύγει αποφάσεις που αφορούν τον τερματισμό των εποικισμών και της κατασκευής παρακαμπτήριων δρόμων.

Από την πλευρά των Παλαιστινίων, ο Αραφάτ προτίμησε να εφαρμόσει παλαιότερες τακτικές του, ώστε να εκμεταλλευτεί μια κρίση ή δραματικά γεγονότα που δεν είχε σχεδιάσει ο ίδιος προκειμένου να συσκοτίσει ή να παρακάμψει δυσχέρειες στρατηγικού χαρακτήρα. Επιπλέον ήταν εμφανής η πρόθεση του να χρησιμοποιήσει την Ιντιφάντα για να ελέγξει τη νεώτερη γενιά της Φατάχ και κυρίως των οργανώσεων βάσης (Τανζίμ), που είχαν ανδρωθεί πολιτικά στην πρώτη Ιντιφάντα (1987) και ζητούσαν ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ενώ είναι αποδεδειγμένο ότι το ξέσπασμα της Ιντιφάντα είχε επηρεαστεί από τη στρατηγική της Χεζμπολάχ και η στρατηγική αυτή συνίστατο στην επιδίωξη του τερματισμού της κατοχής μέσω συνεχούς και επίπονου ανταρτοπόλεμου για το Ισραήλ.

Η βασικότερη ασυμμετρία μεταξύ των δύο πλευρών ήταν ότι η Παλαιστινιακή Αρχή είχε πολιτική εξουσία στους ανθρώπους και όχι εδαφική κυριαρχία, στην ουσία είχε πολίτες και όχι γη. Και το συμπέρασμα που εξάγεται από την ανάλυση της παλαιστινιακής κρίσης επιβεβαιώνει τη βασική υπόθεση για τον πρωτεύοντα ρόλο της ανασφάλειας και του φόβου για τις μελλοντικές εξελίξεις ως παράγοντα έκρηξης εθνοτικών συγκρούσεων.

Τόσο κατά την διάρκεια των πρώτων ενδιάμεσων συμφωνιών της ειρηνευτικής διαδικασίας, όσο και στις διαπραγματεύσεις του Καμπ Ντέιβιντ δημιουργήθηκε ένα ολοένα διευρυνόμενο χάσμα πληροφόρησης. Τα χάσματα αυτά επέτειναν το αίσθημα ανασφάλειας που ήδη υπήρχε από την μη εκπλήρωση των δεσμεύσεων που είχαν αναλάβει οι δύο πλευρές υπογράφοντας τις ενδιάμεσες συμφωνίες. Η ισραηλινή πλευρά δεν σταμάτησε τους εποικισμούς και συνέχισε, έστω σε μικρότερο βαθμό, την πολιτική των αποκλεισμών των παλαιστινιακών αστικών κέντρων. Από την άλλη πλευρά, η παλαιστινιακή ηγεσία δεν φρόντισε για τον αφοπλισμό της Τανζίμ ούτε κατάφερε να περιορίσει τη δράση των ισλαμιστικών οργανώσεων.

Ο φόβος κάθε πλευράς ότι ένας συμβιβασμός ήταν δυνατό να αποβεί μοιραίος για το μέλλον τους, τις οδήγησε στην χρήση βίας, είτε για να προκαταλάβουν το τελικό αποτέλεσμα, είτε για να μη χάσουν το στρατηγικό πλεονέκτημα. Ο φαύλος κύκλος ανασφάλειας και βίας ήταν δυνατό να σπάσει από θετικές πολιτικές εξελίξεις στην παλαιστινιακή και την ισραηλινή κοινωνία. Κατέστη

τότε αναγκαία η διεθνής παρέμβαση, η οποία εμφανίστηκε με τη μορφή του Οδικού Χάρτη⁷⁴, που υιοθέτησαν οι ΗΠΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ρωσία και ο ΟΗΕ και προώθησαν την αποδοχή του από τα δύο μέρη. Ο Οδικός Χάρτης όμως δεν παρείχε τις εγγυήσεις που θα μείωναν την ανασφάλεια της κάθε πλευράς. Δεν προέβλεπε ούτε σαφή κίνητρα για τη συνεργασία των δύο πλευρών αλλά ούτε και σαφείς επιπτώσεις σε περίπτωση άρνησής τους να εφαρμόσουν το σχέδιο αυτό. Η αμερικανική κυβέρνηση εμφάνιζε μια μάλλον αντιφατική πολιτική απέναντι στην παλαιστινιακή ηγεσία, πράγμα που υπονόμει ακόμη περισσότερο την βιωσιμότητα αυτού του σχεδίου⁷⁵.

Υπό αυτές τις συνθήκες η επίλυση μιας σύγκρουσης, όπως αυτή μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων, είναι εξαιρετικά δύσκολη και θα απαιτήσει χρόνο. Άλλοι παράγοντες, και κυρίως η δημογραφική ισορροπία μεταξύ Εβραίων και Αράβων στην περιοχή, που απλώνεται από τον Ιορδάνη εως τη Μεσόγειο θα είναι αυτοί που κατά πάσα πιθανότητα θα διαμορφώσουν τα νέα στρατηγικά διλήμματα τόσο των Ισραηλινών όσο και των Παλαιστινίων.

⁷⁴ Ο Οδικός Χάρτης ουσιαστικά τερμάτιζε την διαδικασία του Όσλο, προσπαθούσε όμως εκ νέου να οικοδομήσει κλίμα εμπιστοσύνης. Χαράχτηκε μέσω διαβουλεύσεων Της ΕΕ, των ΗΠΑ, της Ρωσίας και του ΟΗΕ (ΚΟΥΑΡΤΕΤΟ). Οι δύο πλευρές ισραηλινή και παλαιστινιακή, δεν συμμετείχαν στις διαβουλεύσεις και κλήθηκαν να εκθέσουν τις απόψεις τους αφού είχε διαμορφωθεί το σχέδιο επιφέροντας μερική μόνο διαφοροποίηση. Ο Οδικός Χάρτης μπορεί έτσι να χαρακτηριστεί ως εξωτερική επέμβαση στη σύγκρουση.

⁷⁵ Βλέπε το επίμετρο του Σωτήρη Ρούσσου στο «Ισραήλ- Παλαιστίνη μια γη δύο Έθνη», Συλλογή Άρθρων της εφημερίδας Le Monde, Εκδόσεις Μελάρι, Αθήνα 2004, σελ165

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΙΣΛΑΜ & ΙΣΛΑΜΙΚΟΣ ΕΞΤΡΕΜΙΣΜΟΣ

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έφερε στην επιφάνεια το ζήτημα του πολιτικού Ισλάμ και όλα εκείνα τα κινήματα, τα οποία είναι πεπεισμένα για το γεγονός ότι καμία ουσιαστική κοινωνική μεταρρυθμιστική προσπάθεια δεν είναι δυνατή χωρίς την κατάκτηση της κρατικής εξουσίας. Συνεπώς, τίθεται το τζιχάντ ως κεντρικό θέμα στη ριζοσπαστική ισλαμική ατζέντα και στη σχέση του με τη Δύση.

Η αλλαγή από μια μεταρρυθμιστική σε μια πιο ριζοσπαστική ημερήσια διάταξη στο πολιτικό Ισλάμ γίνεται καλύτερα αντιληπτή, αν την ορίσουμε χρονικά στη μετάβαση από την αποικιακή στη μετααποικιακή περίοδο ενώ αναδεικνύεται καλύτερα μέσα από την ιστορία της οργάνωσης των Αδελφών Μουσουλμάνων στην Αίγυπτο.

Η ήττα των Αράβων το 1948 και εν συνεχεία η δημιουργία του κράτους του Ισραήλ λειτούργησαν καταλυτικά, ώστε να πειστεί η οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων να διευρύνει τις δραστηριότητες της πέρα από το κράτος πρόνοιας, και τις ιδέες του Αλ-Αφγάνι, από τον οποίο είχαν επηρεαστεί, και να συμμετέχουν στη μάχιμη πολιτική, γι' αυτό ο Χασάν αλ-Μπάννα απαιτούσε τη δημιουργία ενός τάγματος για να πολεμήσει στην Παλαιστίνη. Αποτελώντας κράτος εν κράτει, με το δικό της «στρατό, νοσοκομεία, σχολεία, εργοστάσια και επιχειρήσεις», η οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων τέθηκε υπό καθεστώς απαγόρευσης στις 6 Δεκεμβρίου του 1948, και επανήλθε πάλι σε νομιμότητα το 1951. Όταν οι νεαροί αξιωματικοί του στρατού, με αρχηγό το Νάσερ, κατέλαβαν την εξουσία, η οργάνωση του έδωσε την πλήρη υποστήριξη. Σύντομα, όμως ήρθαν σε ρήξη με την κυβέρνηση, πολλά από τα μέλη φυλακίστηκαν και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το όραμα για μεταρρυθμίσεις και τότε άρχισε να δημιουργείται μια νέα και δυνητικά πιο βίαιη εκδοχή του πολιτικού Ισλάμ. Εάν το όραμα για μεταρρύθμιση ταυιζόταν με τη σκέψη του Χασάν αλ-Μπάννα στην περίοδο της αρχικής μορφοποίησης της οργάνωσης, η εξτρεμιστική στροφή οφείλεται καθαρά στην πένα του Σαγίντ Κουτμπ, που έγραφε από τη φυλακή.

Ο αιγύπτιος Σαγίντ Κουτμπ, ο σπουδαιότερος σουνίτης θεωρητικός του ριζοσπαστικού ισλαμισμού, ο οποίος εκτελέστηκε από το καθεστώς Νάσερ το 1966, καταφερόταν με ιδιαίτερο μένος ενάντια στον Κεμάλ Ατατούρκ, «ο οποίος τερμάτισε το ισλαμικό χαλιφάτο, διαχώρισε τη θρησκεία από το κράτος⁷⁶». Ο Κουτμπ είχε διαγνώσει «μια προσπάθεια εξόντωσης της θρησκείας» του Ισλάμ, την οποία επεδίωκαν «ο παγκόσμιος σιωνισμός και οι σταυροφόρες εκκλησίες καθώς και ο

⁷⁶ Τα Αποσπάσματα από τα κείμενα του Κουτμπ είναι από το Berman, *Terror and Liberalism*, σελ 90.

παγκόσμιος κομμουνισμός». Ωστόσο θεωρούσε ότι «η αναμέτρηση αυτή δεν είναι για έλεγχο εδαφών ή οικονομικών πόρων, ή για στρατιωτική κυριαρχία». Αντίθετα, αφορούσε τον αφανισμό του Ισλάμ μέσω φιλελεύθερων και εκσυγχρονιστικών ιδεών, που άρχισε να εισάγει στον μουσουλμανικό κόσμο ο εκσυγχρονιστής Κεμάλ Ατατούρκ. Καθότι ο Κουτμπ έβλεπε αναληθείς μουσουλμάνους σαν το Κεμάλ να κατέχουν την εξουσία σε όλο τον μουσουλμανικό κόσμο, επεδίωκε αιματηρό αγώνα ενάντια σε αυτούς τους εσωτερικούς εχθρούς⁷⁷.

Αναμφισβήτητα, λοιπόν, οι ρίζες της ισλαμιστικής τρομοκρατίας βρίσκονται στην ιδεολογία του Κουτμπ. Ο Κουτμπ εκτελέστηκε το 1966 από το καθεστώς Νάσερ, οι ιδέες του, ωστόσο άρχισαν να διαδίδονται μετά την αποτυχία του αραβικού εθνικισμού να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της νεωτερικότητας. Παράλληλα, το όραμα του παναραβικού εθνικισμού για μια νέα άνθηση μετά την απελευθέρωσή του από την ευρωπαϊκή αποικιοκρατία, δέχθηκε ισχυρό πλήγμα με την ήττα του 1967, στον Αραβοϊσραηλινό πόλεμο. Αντί, λοιπόν, της οραματισμένης άνθησης και της ενοποίησης ο αραβικός κόσμος κατέληξε να εξουσιάζεται από αυταρχικά καθεστώτα που στάθηκαν ανίκανα να επενδύσουν στην ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό των κοινωνιών τους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι, ενώ η Άπω Ανατολή είχε κάνει μεγάλα άλματα εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης του βιοτικού επιπέδου, πλησιάζοντας τα αναπτυξιακά επίπεδα της Δύσης, η Μέση Ανατολή είχε μείνει πίσω.

Τα προβλήματα του αραβικού κόσμου ανέλυσε η έκθεση «Arab Human Development Report» του 2002, που συντάχθηκε από ομάδα διανοούμενων Αράβων και δημοσιεύτηκε από τα Ηνωμένα Έθνη, σε συνεργασία με το Αραβικό Ταμείο για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η έκθεση διαπιστώνει ότι «το κύμα εκδημοκρατισμού που άλλαξε τον τρόπο διακυβέρνησης στη Λατινική Αμερική και στην Άπω Ανατολή κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές του 1990 δεν έφτασε στα αραβικά κράτη». Όσον αφορά την παιδεία, επί συνολικού αραβικού πληθυσμού 280 εκατομμυρίων, 65 εκατομμύρια ενήλικες είναι αναλφάβητοι (περίπου 40% των ενήλικων Αράβων, τα δύο τρίτα γυναίκες). Σύμφωνα με την έκθεση, πέντε φορές περισσότερα βιβλία μεταφράζονται στα ελληνικά από ότι στα αραβικά, ενώ ο αραβικός κόσμος έχει χαμηλότερη ικανότητα σύνδεσης στο ίντερνετ από ότι η υποσαχάρια Αφρική, η φτωχότερη περιοχή της υφελίου. Η υπανάπτυξη του αραβικού κόσμου φαίνεται και από το γεγονός ότι τα 22 αραβικά κράτη παράγουν χαμηλότερο συνολικό ΑΕΠ από την Ισπανία⁷⁸. Αισθήματα λοιπόν, αποτυχίας, οργής και ταπείνωσης στον αραβικό κόσμο σε συνδυασμό με το «υποανάπτυκτο» επίπεδο στο οποίο καθηλώθηκαν οι λαοί αυτοί, αποτέλεσαν πρόσφορο έδαφος για την

⁷⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα 2008, σελ 20

⁷⁸ Όπως πριν σελ179

γέννηση του ισλαμικού φονταμεταλισμού, ο οποίος προσέδωσε πολιτική χροιά στην θρησκεία.

Οι κύριες θέσεις της τάσης αυτής είναι, πρώτον, άρνηση συνεργασίας με τις κυβερνήσεις της Δύσης ή τους συνοδοιπόρους τους, γι' αυτό και αρνούνται το δυτικό τρόπο ζωής και τον δυτικό πολιτισμό. Δεύτερον, κύριος στόχος είναι να εκδιώξουν τα ξένα πολιτικά στοιχεία από τον οίκο του Ισλάμ. Η ευρωπαϊκή αποικιοκρατία μπορεί να έχει τελειώσει, παραμένει όμως το Ισραήλ, που οι φονταμεταλιστές θεωρούν ότι πρέπει να καταλυθεί σύντομα. Τρίτον, ο σημαντικότερος στόχος είναι η ανατροπή των διεφθαρμένων κυβερνήσεων, που οι ισλαμιστές θεωρούν καθεστώτα «αποστατών» και νομιμοποιημένους στόχους βίαιων επιθέσεων. Για τους ισλαμιστές που ακολουθούν την ιδεολογία του Κουμπ την ευθύνη για όλα τα δεινά του μουσουλμανικού κόσμου φέρουν όσοι παραστράτησαν από το δρόμο του αυθεντικού Ισλάμ και υπέκυψαν στο κάλεσμα των σειρήνων του εκσυγχρονισμού.

Μια ιδέα του πώς είναι η ισλαμιστική εκδοχή του αυθεντικού Ισλάμ, ίσως φάνηκε με το καθεστώς των Ταλιμπάν, όπως αναλύθηκε παραπάνω, όπου απαγόρευαν στα κορίτσια να πηγαίνουν σχολείο, επέβαλε τη θανατική ποινή δια λιθοβολισμού σε γυναίκες που έδειχναν δημόσια τον αγκώνα τους και απαγόρευσε κάθε μουσική, πλην των τζαμιών. Βίαια ισλαμιστικά κινήματα έχουν προκαλέσει αναταραχές σε πολλές μουσουλμανικές χώρες από την Αλγερία και το Τατζικιστάν με αιματηρούς εμφυλίους πολέμους τους, μέχρι την Αίγυπτο, τη Νιγηρία, την Ινδονησία, το Σουδάν, το Μαρόκο, τα αραβικά κράτη του Περσικού Κόλπου και το Πακιστάν μεταξύ άλλων. Απώτερος σκοπός των ισλαμιστών είναι να καταλυθούν όλα αυτά τα κράτη και να αντικατασταθούν από ένα ενιαίο μουσουλμανικό χαλιφάτο.

Η ιδεολογία, λοιπόν του ισλαμικού φονταμεταλισμού που είχε σαν πηγή έμπνευσης τη θρησκεία, ένωσε κοινωνικά σύνολα τα οποία πολύ πρόσφατα είχαν συνειδητοποιήσει την έννοια της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Γι' αυτό, ήταν πολύ εύκολο γι' αυτά να προσχωρήσουν στην ιδεολογία που είχε σαν στόχο τη δικαιοσύνη και την ισότητα μεταξύ των λαών της Μέσης Ανατολής και σαν κύριο μέσο για να τα πετύχει όλα αυτά ήταν η «επιστροφή στο Ισλάμ», έχοντας για βασικό σύνθημα «το Ισλάμ είναι η λύση». Η θρησκευτική αυτή τάση, η οποία στρέφεται εναντίον ενός «αθεϊστή» και «υλιστή» εχθρού, γενικεύει και ενοποιεί τα αισθήματα νομιμοφροσύνης. Παράλληλα, η παραδοσιολατρεία δεν αποτελεί απλώς μια υπεράσπιση των απειλούμενων επιτόπιων ηθών και εθίμων, παρά προβάλλει επιθετικά ως μια κοσμοθεωρητικά θεμελιωμένη κήρυξη πολέμου ενάντια στη δυτική κοινωνία, τον τρόπο ζωής και τις αξίες της. Η παρατήρηση αυτή του Κονδύλη αντανακλά

επακριβώς την ατμόσφαιρα μέσα στην οποία γεννήθηκε και εξαπλώθηκε η ιδεολογία αυτή στον μουσουλμανικό κόσμο⁷⁹.

Ουσιαστικά, λοιπόν η ανάπτυξη του πολιτικού Ισλάμ δεν συγκροτεί ένα αποκλειστικά θρησκευτικό φαινόμενο. Κυρίως αποτελεί ένα φαινόμενο ανασυγκρότησης συλλογικών ταυτοτήτων τόσο στη Μέση Ανατολή όσο και αργότερα στη νεολαία των μουσουλμανικών κοινοτήτων της Ευρώπης⁸⁰. Ίσως η πιο βίαιη μορφή παρουσιάζεται σε μέρη και κοινωνίες, τα οποία, από τη μία πλευρά, αντιμετωπίζουν ιδιαίτερη οικονομική και κοινωνική παράλυση, χωρίς αυτό να σημαίνει αναγκαστικά φτώχεια, και, από την άλλη είναι διαποτισμένα με ισχυρά και διαρκή παραδοσιακά και θρησκευτικά χαρακτηριστικά. Αν και οι δύο αυτές συνθήκες συμπέσουν με μία χαρισματική «προφητική» ικανότητα να συνδέει στοιχεία θρησκευτικής παράδοσης με νεωτερικό λόγο, τότε έχουμε ριζοσπαστικά κινήματα, όπως το πολιτικό Ισλάμ, τα οποία προοδευτικά, μπορούν να στραφούν στη βία.

Η φτώχεια αποτελεί στρατολόγο του πολιτικού Ισλάμ, αλλά όχι τον πρωταρχικό. Είναι μάλλον η κρίση της νομιμοποίησης του ηγέτη μέσω της θρησκείας και της παράδοσης που ισχυροποιεί τα ισλαμιστικά μέτωπα. Ο δεύτερος καλύτερος στρατολόγος του κινήματος είναι η συνεχιζόμενη περιθωριοποίηση, η αποξένωση, η πικρία και η ριζοσπαστικοποίηση της νεολαίας της κατώτερης μεσαίας τάξης. Αυτοί οι άνθρωποι στερούνται από την άρχουσα ελίτ μεριδίου εξουσίας και εισοδήματος που να αντιστοιχεί στις ικανότητές τους.

Αλλά ίσως το πιο ενδιαφέρον χαρακτηριστικό του ισλαμικού πολιτικού κινήματος είναι η οικονομική του βάση στο σύγχρονο αραβικό κόσμο. Με τη βοήθεια των πετροδολαρίων το πετρο-Ισλάμ επιχείρησε να κατασκευάσει όχι μόνο μια νεωτερική ισλαμική ηθική τάξη, αλλά και μια οικονομική τάξη, η οποία προοδευτικά θα αμφισβητούσε έντονα τη δυτική υπεροχή και το μονοπώλιο των αρχουσών ελίτ. Η ταχεία χρηματοδότηση των νέων δικτύων, σε συνδυασμό με την παγκοσμιοποίηση, κατέστησαν τις ισλαμιστικές οργανώσεις ικανές να εγκαθιδρύσουν ένα ευρύ δίκτυο κοινωνικού ακτιβισμού και «περίθαλψης» των κοινωνιών τους.

Την ίδια περίοδο η εγκαθίδρυση του πρώτου απόλυτα ισλαμικού θεοκρατικού καθεστώτος στο Ιράν το 1979, το οποίο είχε και μεγάλη αποδοχή από το σύνολο του μουσουλμανικού κόσμου, θέτει το φαινόμενο του ισλαμισμού και εν συνεχεία του πολιτικού Ισλάμ σε ένα νέο επίπεδο, διότι η χρήση της βίας αυξάνεται απειλητικά, μετατρέποντας το φαινόμενο σε ζήτημα διεθνούς ασφάλειας.

Ο ισλαμικός φονταμεταλισμός που εξελίχθηκε τελικά σε εξτρεμισμό, εξαιτίας των κρουσμάτων βίας που λάμβαναν χώρα, αποτελεί ένα φαινόμενο που δεν μπορεί

⁷⁹ Παναγιώτης Κονδύλης «Πλανητική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο» Θεμέλιο Αθήνα 1992, σελ 80-81

⁸⁰ Βλέπε το επίμετρο του Σωτήρη Ρούσσο στο «Ο Καλός, ο Κακός Μουσουλμάνος» Μελάνι Αθήνα 2006 σελ 460

να προβλεφθεί και που πολύ γρήγορα εξαπλώνεται. Η αύξηση της τρομοκρατίας που προέρχεται από θρησκευτικά αίτια δεν αποτελεί ένα νέο φαινόμενο, αφού η βία συνυπάρχει με όλες τις θρησκείες, όπου αφθονούν τα σύμβολα καταστροφής και οι θυσίες θεωρούνται πράξεις απόλυτα ιερές⁸¹.

Ωστόσο, η ισλαμική θρησκεία δεν είναι η μόνη που εμπεριέχει τη χρήση βίας. Τέτοια στοιχεία εμπεριέχουν τόσο η χριστιανική όσο και η εβραϊκή θρησκεία και όπως αποδεικνύεται ιστορικά, όλες οι θρησκείες την έχουν χρησιμοποιήσει για την επίτευξη των σκοπών τους. Ταυτόχρονα, έχουμε να κάνουμε και με μια εκ των πραγμάτων επεκτατική θρησκεία, όπως είναι το Ισλάμ, συνεπώς η νίκη επί των άπιστων πρέπει να γίνεται με κάθε μέσο, και το ρόλο των άπιστων έχουν οι πρώην αποικιοκράτες ηγέτες τους.

Η ισλαμική βία ασκείται από ομάδες νέων που έχουν στρατολογηθεί από κατώτερα κοινωνικά στρώματα, αν και αυτό δεν ισχύει πλέον στις μέρες μας, διότι η στρατολόγηση γίνεται και από ανώτερα και μορφωμένα στρώματα, οι οποίοι εκπαιδεύονται για να πράξουν τρομοκρατικές ενέργειες. Για τον ισλαμιστή τρομοκράτη η βία είναι πάνω από όλα, διότι πηγάζει από ένα ιερό καθήκον, που τη νομιμοποιεί και ταυτόχρονα αγιοποιεί και τον τρομοκράτη. Έχει αποδειχθεί ότι η βία που εκπορεύεται από θρησκευτικά ελατήρια προκαλεί μεγαλύτερες απώλειες ανθρωπίνων ζώων από τη βία που ασκείται από πολιτικές οργανώσεις βίας. Πιο συγκεκριμένα, αυτού του είδους η βία είναι υπεύθυνη για το 8% των ενεργειών βίας μεταξύ των ετών 1982-1989, αλλά ταυτόχρονα είναι υπεύθυνη για το 30% των θανάτων.⁸²

Η σκοπιά του βομβιστή αυτοκτονίας, όπως ονομάζεται, έχει αναδειχθεί πολύ καλά σε ένα άρθρο των Times του Λονδίνου⁸³, με τίτλο «Στον κόσμο του Παλαιστίνιου αυτόχειρα βομβιστή». Ο αναγνώστης γνωρίζει στο άρθρο αυτό, τον Γιούνις, έναν εικοσιεπτάχρονο απόφοιτο σχολής καλών τεχνών, ο οποίος προετοιμάζεται για μέρες ή εβδομάδες για μια αποστολή αυτοκτονίας. Ο Γιούνις εξηγεί την απόφασή του, κυρίως ως αντίδραση σε μια τρέχουσα πολιτική πραγματικότητα, την κατοχή. Ο στόχος του βομβιστή είναι να εμποδίσει τους εποίκους στη Δυτική Όχθη να ευχαριστηθούν τη ζωή τους και έχει σαν σκοπό να υποχρεώσει τα ισραηλινά μπλόκα να αποχωρήσουν από την πατρίδα του. Υποστηρίζει ότι αν φύγουν ειρηνικά, δεν σκοπεύει να τους ακολουθήσει στα δικά τους εδάφη, αλλά αν παραμείνουν, θα χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα προκειμένου να τους υποχρεώσει να φύγουν. Η απόφασή του απορρέει επίσης από την αναγνώριση

⁸¹ Μαίρη Μπόση «Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων», Παπαζήση Αθήνα 1999, σελ100

⁸² όπως πριν σελ 105

⁸³ Hala Jaber, «Inside the World of the Palestinian Suicide Bomber» The Times Λονδίνο, 24 Μαρτίου 2002

μιας άλλης όψης της πραγματικότητας, δηλαδή της αντικειμενικής ανισότητας των τεχνολογικών μέσων που έχει στη διάθεσή του το ισραηλινό κράτος, από τη μία, και οι Παλαιστίνιοι κάτοικοι από την άλλη. Θεωρεί λοιπόν, ότι η μόνη λύση σωτηρίας γι' αυτόν είναι να χρησιμοποιήσει τον εαυτό του ως όπλο. Αυτή η πράξη μπορεί για τους δυτικούς να αποκαλείται τρομοκρατία, γι αυτόν ονομάζεται αυτοάμυνα. Η ζωή, διακηρύσσει, είναι πολύτιμη, γι' αυτό δεν υπάρχει άλλη επιλογή παρά ο «πόλεμος». Υποστηρίζοντας ότι οι καμικάζι είναι μορφωμένοι αγωνιστές και όχι τρομοκράτες, στέλνει το τελευταίο του μήνυμα: «τη στιγμή που θα εκτελώ την αποστολή μου, στόχος μου δεν θα είναι να σκοτώσω». Η δολοφονία δεν αποτελεί, λοιπόν, τον υπέρτατο σκοπό, αν και είναι απαραίτητο μέρος της εξίσωσης. Η βίαιη αυτή πράξη θα στείλει ένα μήνυμα στους υπεύθυνους και γενικά προς τον κόσμο, ότι δεν υπάρχει χειρότερο πράγμα για τον άνθρωπο από το να υποχρεώνεται να ζήσει χωρίς ελευθερία.

Παρατηρείται ότι η ένταξη νεαρών πολεμιστών σε εξτρεμιστικές οργανώσεις συνεπάγεται την απόφαση του νέου ανθρώπου να πεθάνει στο όνομα του Αλλάχ, παίρνοντας μαζί του και άλλα αθώα θύματα χωρίς να αντιλαμβάνεται απόλυτα την ύπαρξη ενός τόσο εκδικητικού θεού. Ίσως ο τίτλος «βομβιστής αυτοκτονίας» να μην αποτυπώνει με ακρίβεια την πράξη ή τα κίνητρα που βρίσκονται πίσω της. Προφανώς, ο κύριος στόχος του βομβιστή αυτοκτονίας δεν είναι να βάλει τέλος στη δική του ζωή αλλά στη ζωή όσων ορίζει ως εχθρούς του, και υπό αυτή την έννοια ο βομβιστής αυτοκτονίας είναι πάνω από όλα ένα είδος στρατιώτη. Ο αυτόχειρας βομβιστής συμμετέχει και στους δύο πόλους της ανθρώπινης φύσης, κυρίως όπως έχει διαμορφωθεί από την πολιτική νεωτερικότητα, αφού πρόθυμα επιλέγει να βάλει σε δεύτερη μοίρα τη ζωή, τόσο τη δική του, όσο και των άλλων, εν όψει στόχων που θεωρούνται σημαντικότεροι και από τον ίδιο του τον εαυτό.

Οι οργανώσεις στις οποίες ενσωματώνεται το άτομο που πρόκειται να αποτελέσει βομβιστή αυτοκτονίας, διέπονται από συγκεκριμένη ιδεολογία, η οποία μετουσιώνεται στα εξής⁸⁴: Μίσος για οτιδήποτε έχει σχέση με το δυτικό πολιτισμό, κατηγορίες κατά ανίκανων και διεφθαρμένων κυβερνήσεων, στο σύνθημα το «Ισλάμ είναι η λύση και στον ισχυρισμό ότι μόνο η ιδεολογία αυτή έχει τη λύση για τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αδικίες που συσσωρεύτηκαν σε όλα τα χρόνια που κυβερνήσεις με αντι-ισλαμικό χαρακτήρα ή με «προδοτικό» για το Ισλάμ χαρακτήρα κυβερνούσαν ή κυβερνούν τις χώρες τους.

Η εντυπωσιακή επέκταση των ισραηλινών οικισμών στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα μετά τον Πόλεμο των έξι ημερών του 1967 και ιδιαίτερα μετά τις

⁸⁴ όπως πριν σελ 109

διαπραγματεύσεις του Όσλο το 1993, που προβλεπόταν η δημιουργία παλαιστινιακού κράτους στα κατεχόμενα στη Γάζα και στη Δυτική Όχθη, μετατρέποντας τον Αραφάτ από ήρωα σε προδότη, μπορεί να εξηγήσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκε ο βομβιστής αυτοκτονίας. Αλλά και στο Λίβανο, η Χεζμπολάχ (το κόμμα του Θεού), η οποία αρχικά συμμετείχε στον εμφύλιο πόλεμο της χώρας, εξαπέλυσε αργότερα και τρομοκρατικές επιθέσεις εναντίον Αμερικανών και Γάλλων με την καινοτομία των βομβιστών αυτοκτονίας⁸⁵.

Οι οργανώσεις του ισλαμικού εξτρεμισμού έχουν ανάγκη, φυσικά από χρηματοδότηση αλλά και από εκπαίδευση των μελών τους για τη χρήση των όπλων. Η εκπαίδευση των τρομοκρατών γίνεται σε ειδικά στρατόπεδα που τα προσφέρουν συγκεκριμένες χώρες παρέχοντας το έδαφος τους αλλά και τις γνώσεις των ειδικά εκπαιδευμένων ομάδων τους. Τα κράτη που τα προσφέρουν όλα αυτά είναι το Ιράν, η Σαουδική Αραβία, το Σουδάν και άλλα, όπου το καθένα από αυτό στηρίζει την οργάνωση των εξτρεμιστικών ομάδων με διαφορετικό τρόπο και για διαφορετικό λόγο.

Το καθεστώς των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, που κατέλαβαν την εξουσία στη χώρα αμέσως μετά τη λήξη του πολέμου με τους Σοβιετικούς, παρείχαν προστασία στην εξτρεμιστική ομάδα ισλαμιστών, την Αλ Κάιντα του Οσάμα Μπιν Λάντεν. Από τη γη του Αφγανιστάν, η Αλ-Κάιντα κατόρθωσε να δημιουργήσει ένα διεθνές τρομοκρατικό δίκτυο εντυπωσιακής γεωγραφικής ευρύτητας, σε συνεργασία πάντα με κατά τόπους συνεργαζόμενες ισλαμιστικές τρομοκρατικές οργανώσεις, και να θέσει το πρόβλημα της διεθνούς τρομοκρατίας στο προσκήνιο της διεθνούς πολιτικής στην αρχή του 21^{ου} αιώνα με την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001.

Το Ιράν είναι ένα άλλο κράτος που συχνά έχει κατηγορηθεί ότι προωθεί τον ισλαμικό εξτρεμισμό. Η στήριξη προέρχεται κυρίως στο Σουδάν ή σε ομάδες της Αλγερίας, της Αιγύπτου και στους Παλαιστίνιους. Χαρακτηριστικό γεγονός, για τη στήριξη που παρέχει στο ιρανικό κράτος στους ισλαμιστές, είναι η ενεργή συμμετοχή 300 ιρανών πολεμιστών στον πόλεμο της Βοσνίας.

Η Σαουδική Αραβία είναι η χώρα που καθοδηγεί το παγκόσμιο ισλαμικό κίνημα από το 1920, εξαιτίας της εσωτερικής αντιπολίτευσης που πιστεύουν σε ένα «παρακλάδι» του Ισλάμ, τον ουαχαμπισμό, μια μορφή ισλαμισμού που απεχθάνεται την επιδεικτική πνευματικότητα, είναι βίαιος, μη ανεκτικός και φανατικός πέρα από κάθε μέτρο. Με λίγα λόγια το δόγμα συσχετίζεται με τη μαζική εξολόθρευση όσων του εναντιώνονταν. Οι ουαχαμπιστές κατόρθωσαν να καθορίσουν τον τρόπο ζωής στη Σαουδική Αραβία και να είναι ο κρίκος που ενώνει τον κοινωνικό ιστό της χώρας. Το

⁸⁵ David Rapoport, «The four waves of rebel terror and September 11» *Anthropoetics-The Journal of Generative Anthropology* Vol. V n.1, Spring/Summer 2002

πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα στήριξης του ισλαμικού εξτρεμισμού από τη Σαουδική Αραβία, είναι φυσικά η χρηματοδότηση που εξασφάλισε στον Οσάμα Μπιν Λάντεν δεσμεύοντας μη κρατικές πηγές χρηματοδότησης για την εκπαίδευση των πολεμιστών του.

Υπάρχουν και άλλες μουσουλμανικές χώρες που έχει αποδειχθεί ότι στηρίζουν οικονομικά τις εξτρεμιστικές ομάδες, αλλά ένας άλλος τρόπος οικονομικής βοήθειας και στήριξης είναι οι ισλαμικές κοινότητες της Δύσης, οι οποίες παρέχουν μεγάλα ποσά, ενώ γεγονός είναι ότι ο ισλαμιστής που ζει σε χώρα της Δύσης και προσφέρει χρήματα δε γνωρίζει αν αυτά θα δοθούν για ευεργετικούς σκοπούς ή για να χρηματοδοτηθεί μια τρομοκρατική ενέργεια⁸⁶.

3.1. ΝΕΑ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι εξελίξεις αυτές προκάλεσαν την ανάδειξη μιας «νέας μορφής τρομοκρατίας» που στηρίζεται περισσότερο στα θρησκευτικά χαρακτηριστικά παρά στα ιδεολογικά, εθνικιστικά των προηγούμενων δεκαετιών. Το Ισλάμ ήταν αυτό που κατάφερε να πετύχει την ενσωμάτωση αυστηρά θρησκευτικών θεμάτων και πολιτικών ζητημάτων σε μια ενιαία δομή.⁸⁷ Το κίνητρο, δηλαδή πίσω από κάθε επίθεση των τρομοκρατών είναι κυρίως θρησκευτικό. Ενώ η «παλιά» τρομοκρατία είχε περισσότερο κοσμικά και ιδεολογικά στοιχεία, η νέα έχει περισσότερο θρησκευτικά και είναι σε άνοδο⁸⁸.

Η άνοδος αυτής της νέας θρησκευτικής τρομοκρατίας προκύπτει, όπως προαναφέρθηκε από την Ιρανική Επανάσταση και μετά. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι όσο αυξανόταν ο αριθμός των θρησκευτικών τρομοκρατικών ομάδων, ο αριθμός των εθνικιστικών, αποσχιστικών ομάδων μειωνόταν σημαντικά⁸⁹. Το 2004, για παράδειγμα, σχεδόν οι μισές των ενεργών τρομοκρατικών οργανώσεων εκείνης της χρονιάς ήταν θρησκευτικές, ενώ οι 32 ήταν αριστερές οργανώσεις και 24 ήταν εθνικιστικές –αποσχιστικές.⁹⁰

Το κοινό σημείο όλων των θρησκευτικών ομάδων που χρησιμοποιούν την τρομοκρατική βία είναι ότι εμφανίστηκαν ως αντίδραση στις κοσμικές τάσεις του δυτικού κόσμου. Βασίζουν τις θρησκευτικές απόψεις τους σε επιλεγμένα σημεία των ιερών τους κειμένων, που συνήθως παρέχουν τη δικαιολόγηση της χρήσης βίας

⁸⁶ όπως πριν σελ 114

⁸⁷ Gerard Chaliand and Arnaud Blin, «The History of Terrorism, from Antiquity to Al Qaeda» University of California Press, 2007, σελ 59

⁸⁸ Alexander Spencer, « Questioning the Concept of New Terrorism» στο Peace Conflict and Development, Issue 8, January 2006, σελ 9

⁸⁹ Bruce Hoffman, «Inside Terrorism» Columbia University Press, New York, 2006, σελ 85

⁹⁰ Όπως Πριν σελ 86

εναντίον «άλλων», που τους θεωρούν εχθρούς τους⁹¹. Είναι μανιχαϊκές καθώς χωρίζουν τον κόσμο σε καλούς και κακούς, σε δυνάμεις του φωτός εναντίον των δυνάμεων του σκότους⁹². Τα ιερά κείμενα είναι το παν για αυτές και δεν υπόκεινται σε διαπραγμάτευση, άλλωστε όποιος μπει σε αυτήν την διαδικασία είναι εχθρός. Έχουν προσδοκίες για την άφιξη ενός Μεσσία, και ταυτόχρονα έχουν απολυταρχικό χαρακτήρα, συχνά υπό την ηγεσία ενός «χαρισματικού ηγέτη» που πιστεύεται ότι έχει ιδιαίτερες δυνάμεις⁹³.

Για τον θρησκευτικό τρομοκράτη, η βία είναι ο πρωταρχικός σκοπός του, ένα ιερό καθήκον που εκτελείται για να απαντήσει σε μια θεολογική απαίτηση-υποχρέωση⁹⁴. Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό, λοιπόν, της νέας τρομοκρατίας, είναι η επιθυμία των τρομοκρατών για υπερβολική βία, με αποτέλεσμα την αύξηση των θανάτων. Αυτό το χαρακτηριστικό απορρέει επακριβώς από τη δράση της Αλ Κάιντα, η οποία έχοντας διαπράξει μόλις το 0.1% των τρομοκρατικών επιθέσεων μεταξύ του 1998 και το 2004, ήταν υπεύθυνη για σχεδόν το 19% των θανάτων κατά την ίδια περίοδο⁹⁵. Εν ολίγοις, οι τρομοκράτες βλέπουν τον αγώνα τους με όρους καλού και κακού, θεωρώντας τα άτομα εκτός των ομάδων τους ως απίστευτους και έτσι η αδιάκριτη βία μετατρέπεται σε ηθικώς αποδεκτή και τελείως απαραίτητη για την επίτευξη του θρησκευτικού σκοπού τους⁹⁶. Αυτό είναι αντίθετο με ό,τι συνέβαινε στο παρελθόν, όταν οι τρομοκράτες δεν δολοφονούσαν αδιακρίτως αθώους, καθώς κάτι τέτοιο θα ήταν αντιπαραγωγικό για τους σκοπούς τους και θα τους αποξένωνε από την κοινωνία, αλλά διαλέγαν τα θύματά τους μελετημένα και προσεκτικά.

Επιπλέον, οι «νέες» τρομοκρατικές οργανώσεις δεν αναπτύσσονται με την πυραμιδική μορφή των οργανώσεων του παρελθόντος αλλά με τη μορφή του δικτύου⁹⁷. Αυτή η νέα δομή οργάνωσης διευκολύνεται από τις ανεπτυγμένες τεχνολογίες στις τηλεπικοινωνίες, καθώς μειώνει το κόστος στις επικοινωνίες επιτρέποντας έτσι στους τρομοκράτες να αναπτυχθούν δικτυακά. Οργανώνονται σε μικρές ομάδες ή πυρήνες (από τρία έως δέκα άτομα), που δρουν ανεξάρτητα η μία από την άλλη και τα μέλη τους δεν γνωρίζονται μεταξύ τους και δεν γνωρίζουν τον τρόπο και τόπο δράσης τους⁹⁸. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα η διάλυση ενός πυρήνα δεν σημαίνει και ένα αποφασιστικό πλήγμα κατά του δικτύου⁹⁹. Τα μέλη επικοινωνούν

⁹¹ Leonard Weinberg, « Global Terrorism, a beginner's guide» Oneworld Publications, Oxford England, 2005, σελ 47

⁹² Όπως πριν

⁹³ Το ίδιο

⁹⁴ Λουίζ Ρισαρντσόν, «Τι Θέλουν οι τρομοκράτες» Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2006, σελ 238

⁹⁵ Bruce Hoffman, «Inside Terrorism» Columbia University Press, New York, 2006, σελ 88

⁹⁶ Alexander Spencer, « Questioning the Concept of New Terrorism» στο Peace Conflict and Development, Issue 8, January 2006, σελ 10

⁹⁷ Isabelle Duyvesteyn, «How many is the new terrorism? », Studies in Conflict and Terrorism, Vol .27, Issue 5, April 2004, σελ 439-454

⁹⁸ A Military Guide to Terrorism in the Twenty First Century», US Army Training and Doctrine Command (Tradoc G2) Hand book No 1, 15 August 2007

⁹⁹ Leonard Weinberg, « Global Terrorism, a beginner's guide» Oneworld Publications, Oxford England, 2005, σελ 50

με την ηγεσία, αλλά μπορούν και να δρουν ανεξάρτητα. Πρόκειται δηλαδή για τα άτομα που ωθούνται, εμπνέονται και δραστηριοποιούνται από ένα κίνημα ή έναν ηγέτη, αλλά που δεν ανήκουν επίσημα σε μια συγκεκριμένη τρομοκρατική ομάδα ούτε ακολουθούν εντολές που εκδίδονται από την ηγεσία και κατ' αυτόν τον τρόπο είναι έξω από οποιαδήποτε αλυσίδα ιεραρχίας¹⁰⁰. Το βασικότερο, λοιπόν, χαρακτηριστικό των δικτύων είναι η απουσία κεντρικής αρχής ή ελέγχου, και χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της δομής είχαν τα δίκτυα που οργάνωσαν και εκτέλεσαν τις επιθέσεις σε Μαδρίτη και Λονδίνο το 2004 και το 2005 αντίστοιχα.

Τα μέλη των δικτύων κάνουν μεγάλη χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών στις επικοινωνίες και έτσι οι νέοι τρομοκράτες μπορούν να επικοινωνούν μυστικά, με δορυφορικά συστήματα, με e-mails, ιστοσελίδες στο διαδίκτυο και καταφέρνουν να καλύπτουν αποστάσεις ταχύτατα, κυρίως με τη χρήση διηπειρωτικών πτήσεων.

Κάτι που χαρακτηρίζει τη νέα τρομοκρατία είναι ότι δεν υπάρχουν κράτη που να υποστηρίζουν τις ομάδες αυτές. Όπως προειπώθηκε δρουν ανεξάρτητα και ασκούν βία αδιάκριτα, διότι δεν λογοδοτούν σε κράτος ή οργανισμό. Συνεπώς, η χρηματοδότησή τους γίνεται από παράνομες πηγές, όπως διακίνηση ναρκωτικών, πειρατεία, παράνομη χρήση πιστωτικών καρτών, αλλά και από «νόμιμες» πηγές όπως οι φιλανθρωπίες¹⁰¹.

Όπως προαναφέρθηκε, χαρακτηριστικό της νέας τρομοκρατίας θεωρείται η εμφάνιση της αυτοκτονικής τρομοκρατίας και γενικότερα των επιθέσεων τρομοκρατίας. Η θρησκεία είχε τον σημαντικότερο αντίκτυπο μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, διότι από το 2001 μέχρι το 2005 έχουμε το 78% όλων των επιθέσεων αυτοκτονίας από το 1968 και μετά¹⁰². Το 2005, ερευνήθηκε ότι από τις 35 τρομοκρατικές οργανώσεις που χρησιμοποιούν την τακτική της αυτοκτονικής τρομοκρατίας, οι 31 από αυτές ήταν Ισλαμικές¹⁰³.

Η λογική της νέας τρομοκρατίας είναι να πραγματοποιεί μεγάλες και ακραίες επιθέσεις, έτσι ώστε να έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο. Σε αυτό βοηθά η άμεση σχέση που έχουν αναπτύξει οι τρομοκράτες με τα Μ.Μ.Ε. και η κάλυψη που αυτά τους παρέχουν. Όσο και αν οι τρομοκράτες που ωθούνται από την θρησκεία θεωρούν ότι έχουν να απολογηθούν μόνο στο Θεό για τις πράξεις τους, από την άλλη όμως ο κύριος στόχος τους είναι η πολιτική εξουσία και άρα διεθέτουν μια πολιτική ατζέντα, η οποία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την κοινή γνώμη και τους περιορισμούς που αυτή θέτει, προκειμένου να έχουν τη δυνατότητα για οικονομική στήριξη και

¹⁰⁰ Bruce Hoffman, «Inside Terrorism» Columbia University Press, New York, 2006, σελ 38

¹⁰¹ Nimrod Raphaelli, « Financing of Terrorism: Sources, methods and channels», Terrorism and Political Violence, Vol.15 No4, 2003, σελ 59-82

¹⁰² Bruce Hoffman, «Inside Terrorism» Columbia University Press, New York, 2006, σελ 131

¹⁰³ Όπως Πριν

στρατολόγηση¹⁰⁴. Οι τρομοκράτες θέλουν ακόμα πολλούς ανθρώπους να παρακολουθούν και θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι όσο πιο μεγάλη, συντονισμένη και δραματική είναι μια επίθεση, τόσο πιο ευρύ θα είναι το κοινό που παρακολουθεί και έτσι ο αριθμός των θανάτων θα αυξάνεται, κάτι που μπορεί να γίνεται αντιληπτό σαν κάτι φυσικό και επόμενο και όχι σαν ένα στοιχείο νεωτερικότητας¹⁰⁵.

Κλείνοντας, θα πρέπει να αναφερθούμε στο πιο επικίνδυνο χαρακτηριστικό της «νέας» τρομοκρατίας, που είναι η ολοένα και πιθανότερη χρήση όπλων μαζικής καταστροφής, ήτοι χημικών, βιολογικών και πυρηνικών όπλων. Το θετικό για τους τρομοκράτες, στη χρήση των χημικών όπλων, είναι το γεγονός ότι η αγορά τους είναι φτηνή και εύκολη, ενώ δεν απαιτείται ιδιαίτερη εκπαίδευση στη χρήση τους. Ταυτόχρονα, η παραγωγή των ακατέργαστων παραγόντων είναι εντελώς νόμιμη¹⁰⁶. Το κομμάτι που δυσκολεύει τους τρομοκράτες είναι η σωστή διασπορά των όπλων, καθώς και ο χειρισμός και ο έλεγχός τους¹⁰⁷.

Τα βιολογικά όπλα, μολονότι είναι σχετικά εύκολο να αποκτηθούν, είναι εξαιρετικά δύσκολο να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικά¹⁰⁸. Αυτό αποδείχθηκε και στο χτύπημα στο Τόκιο, όπου σκοπός των τρομοκρατών ήταν να προκαλέσουν χιλιάδες θύματα, αλλά λόγω τεχνικών προβλημάτων κατάφεραν να σκοτώσουν μόνο 12, κάτι που δείχνει πως η ανάπτυξη αυτών των όπλων απαιτεί επιστημονική κατάρτηση, σημαντικά κεφάλαια και ασφαλή εργαστήρια. Ενώ για την διατήρηση και φύλαξή τους χρειάζονται ειδικοί χώροι προστασίας, ειδικά μέσα μεταφοράς και τρόποι χειρισμού τους¹⁰⁹. Ένα πιο πρόσφατο παράδειγμα επίθεσης με βιολογικά όπλα είναι οι επιστολές άνθρακα που εστάλησαν στις ΗΠΑ μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, πέθαναν πέντε άνθρωποι όμως σε κανέναν ύποπτο δεν έχει ακόμα απαγγελθεί κατηγορία.

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος, όμως, για την διεθνή ασφάλεια, σε σχέση με τα όπλα μαζικής καταστροφής είναι η πιθανότητα χρησιμοποίησης πυρηνικών όπλων. Το ζήτημα της πυρηνικής τρομοκρατίας αναδύθηκε αμέσως μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, που άφησε πίσω της μια αδύναμη συνομοσπονδία ανεξάρτητων κρατών στην Ανατολική Ευρώπη (Ουκρανία, Λευκορωσία), στον Καύκασο (Γεωργία) και στην Κεντρική Ασία (Ουζμπεκιστάν, Καζακστάν), και φυσικά την ίδια την Ρωσία με πυρηνική υποδομή, αυξάνοντας την πιθανότητα διακίνησης πυρηνικού υλικού προς άγνωστες κατευθύνσεις¹¹⁰. Ο φόβος που υπάρχει για τα πυρηνικά της Ρωσίας

¹⁰⁴ Alexander Spencer, « Questioning the Concept of New Terrorism» στο Peace Conflict and Development, Issue 8, January 2006, σελ 18

¹⁰⁵ Όπως Πριν

¹⁰⁶ Λουίζ Ρίσαρντσόν, «Τι θέλουν οι τρομοκράτες» Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2006, σελ 253

¹⁰⁷ Όπως Πριν

¹⁰⁸ Λουίζ Ρίσαρντσόν, «Τι θέλουν οι τρομοκράτες» Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2006, σελ 261

¹⁰⁹ Μαίρη Μπόση «Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων», Παπαζήση Αθήνα 1999, σελ188-189

¹¹⁰ Όπως Πριν σελ171,175

είχε να κάνει με το ποιος τα ελέγχει στην πραγματικότητα και ο κίνδυνος αυτός αναφέρεται στα λεγόμενα «αδέσποτα πυρηνικά» που αποτελούν τη μόνιμη έγνοια των αμερικανικών κυβερνήσεων, αμέσως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου¹¹¹.

Η πιθανή χρήση πυρηνικών όπλων θα σήμαινε τεράστια καταστροφή τόσο σε ανθρώπινες ζωές όσο και στο φυσικό περιβάλλον της γης για εκατοντάδες χρόνια, ενώ η πιθανότητα χρήσης τους μπορεί να εκλάβει διαφορετικές μορφές, από την ουσιαστική χρήση πυρηνικών όπλων έως την τοποθέτηση ραδιενεργών υλικών με σκοπό την μόλυνση υδάτων σε υδραγωγεία, λίμνες, ποτάμια και γενικότερα υδάτινους πόρους¹¹². Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πυρηνική τρομοκρατία είναι μια εξτρεμιστική μορφή βίας που δεν αναγνωρίζει ομάδα στόχο, προκαλώντας έτσι τεράστιο αριθμό θυμάτων, κάτι που συνάδει με την ιδεολογία των θρησκευτικώς ωθούμενων τρομοκρατών¹¹³.

Ένα πολύ πιο πιθανό σενάριο από τη χρήση πυρηνικών όπλων είναι η πυροδότηση της λεγόμενης «βρώμικης βόμβας» ή «τα πυρηνικά του φτωχού». Παρόλο που συχνά συγχέεται με τα πυρηνικά όπλα, η βρώμικη βόμβα, χρησιμοποιεί συμβατικά εκρηκτικά για να διασπείρει ραδιενεργά υλικά. Ακόμα και μια μικρή ποσότητα ραδιενεργού υλικού, αν χωριστεί σε λεπτά μόρια και διασπαρθεί μέσω ενός συμβατικού εκρηκτικού, μπορεί να διασκορπίσει ραδιενεργά μόρια σε μια περιοχή αρκετών τετραγώνων¹¹⁴.

Ωστόσο, η πιθανότητα χρήσης όπλων μαζικής καταστροφής και ο κίνδυνος που απαορρεί από αυτό είναι κάτι συζητήσιμο, καθώς όπως παρατηρήθηκε δύο έως σήμερα ήταν οι περιπτώσεις που χρησιμοποιήθηκαν, στο μετρό του Τόκυο και αμέσως μετά τις επιθέσεις στη Νέα Υόρκη το 2001 με τις ταχυδρομήσεις επιστολών άνθρακα. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτό δεν αποτελεί, τελικά τάση, διότι δεν έλαβαν χώρα μια σειρά από γεγονότα σε τακτά χρονικά διαστήματα, που αυτό θα προκαλούσε μεγαλύτερη ανησυχία. Από την άλλη, οι κυβερνήσεις διογκώνουν τους φόβους σε βαθμό υστερίας σπαταλώντας σημαντικούς πόρους¹¹⁵, από τον κίνδυνο για πιθανή χρήση πυρηνικών όπλων.

Γίνεται, λοιπόν κατανοήτο, ότι όσο περνούν τα χρόνια οι τρομοκράτες προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες ενός συνεχώς εξελισσόμενου κόσμου, αυξάνοντας την ανασφάλεια σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία. Η δομή των ομάδων είναι αποκεντρωμένη, δεν έχουν μια παγκόσμια κοινή στρατηγική ή όραμα για το μέλλον, ενώ το κοινό αίσθημά τους είναι ο φόβος για κατάληψη του

¹¹¹ Λουίζ Ρίτσαρντσόν, «Τι Θέλουν οι τρομοκράτες» Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2006, σελ 265

¹¹² Μαίρη Μπόση «Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων», Παπαζήση Αθήνα 1999, σελ178

¹¹³ Όπως πριν

¹¹⁴ Λουίζ Ρίτσαρντσόν, «Τι Θέλουν οι τρομοκράτες» Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2006, σελ 269

μουσουλμανικού κόσμου από τους Δυτικούς, μίσος για τις διεφθαρμένες και αυταρχικές κυβερνήσεις που έχουν κυριαρχήσει στην πλειοψηφία των μουσουλμανικών κρατών και αντιτίθεται στις πολιτικές των ΗΠΑ, που πάντα θα υποστηρίζουν το Ισραήλ.

3.2. Αλ-Κάιντα

Η Αλ-Κάιντα είναι η διασημότερη τρομοκρατική οργάνωση της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα, η οποία δρα έχοντας έναν συνδυασμό θρησκευτικών και πολιτικών κινήτρων. Όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η Αλ-Κάιντα αποτελεί τον απότοκο της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν της δεκαετίας 1979-1989.

Μετά το τέλος του πολέμου και την ήττα της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ., όλοι οι βετεράνοι πολεμιστές, οι «αφγανοί», όπως ονομάστηκαν, επέστρεψαν πίσω στις πατρίδες τους, προσχώρησαν σε ριζοσπαστικές ισλαμιστικές οργάνωσεις και συμμετείχαν σε ένοπλες ομάδες και γενικότερα σε βίαιες ενέργειες¹¹⁶, με χαρακτηριστικότερες τις περιπτώσεις της Αλγερίας και της Βοσνίας¹¹⁷. Ένας από τους στρατολογημένους νέους ήταν και ο Σαουδάραβας Οσάμα Μπιν Λάντεν, γιος ενός μεγιστάνα ιδιοκτήτη κατασκευαστικών εταιρειών από την Υεμένη, που διατηρούσε στενούς δεσμούς με την βασιλική οικογένεια της Σαουδικής Αραβίας.

Αρχικά, ο Λάντεν πήγε στο Αφγανιστάν το 1984, με σκοπό να στρατολογή νέους Μουσουλμάνους, συμμετέχοντας στο Αφγανικό Γραφείο Υπηρεσιών. Η βάση της οργάνωσης ήταν στο Πεσαβάρ και ο κεντρικός στόχος της ήταν φυσικά η ήττα των Σοβιετικών και η παροχή βοήθειας στους Μουσουλμάνους που βρίσκονται υπό καταπίεση οπουδήποτε και αν ήταν¹¹⁸.

Για την εξυπηρέτηση του σκοπού αυτού δημιουργήθηκε η Αλ –Κάιντα(Βάση) το 1988 και η τακτική που θα ακολουθούσαν, σύμφωνα με τον Λάντεν, ήταν τα τυχαία τρομοκρατικά χτυπήματα σε άμαχους πολίτες, κάτι που συμμερίζονταν και οι Αιγύπτιοι πολεμιστές που συμμετείχαν στην οργάνωση.

Η κατάσταση άλλαξε όμως μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ το 1990. Η Σαουδική Αραβία ήρθε σε ρήξη με τον Λάντεν, όταν απέρριψε τις προτάσεις του να χρησιμοποιήσει τους Μουτζαχεντίν για προστασία από τον Σαντάμ Χουσεΐν και στράφηκε στις ΗΠΑ¹¹⁹. Αυτό που εξαγρίωσε τον Λάντεν, ήταν, όταν μετά την ήττα του Ιράκ, η Σαουδική Αραβία επέτρεψε την επ' αόριστον παραμονή «απίστων» στα ιερά

¹¹⁶ Μαίρη Μπόση «Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων», Παπαζήση Αθήνα 1999, σελ120

¹¹⁷ Όπως Πριν

¹¹⁸ Leonard Weinberg, « Global Terrorism, a beginner's guide» Oneworld Publications, Oxford England, 2005, σελ 55

¹¹⁹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα 2008, σελ 183

εδάφη του Ισλάμ. Πρέπει να σημειωθεί ότι σε αυτά τα μέρη, που πάτησαν οι «άπιστοι», είναι τα ιερά εδάφη της ισλαμικής θρησκείας, η Μέκκα και η Μεδίνα, ενώ το τρίτο ιερό έδαφος η Ιερουσαλήμ, βρίσκεται υπό την κατοχή του Ισραήλ¹²⁰. Ο Μπίν Λάντεν θεωρούσε ότι η αμερικανική παρουσία στην Σαουδική Αραβία ήταν μια πρόφαση να μπορούν οι ΗΠΑ να ελέγχουν τον πλούτο της χώρας.

Όταν επέστρεψε στο Αφγανιστάν, οι Ταλιμπάν είχαν υπό τον έλεγχό τους τα 2/3 της χώρας¹²¹. Έχοντας συνάψει φιλία με τον ηγέτη των Ταλιμπάν, Μουλά Ομάρ, τέθηκε υπό την προστασία τους¹²². Εκεί ανέπτυξε μια σειρά βάσεων και εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων, ώστε να προετοιμάσουν τους χιλιάδες μουσουλμάνους που έρχονταν για να διεξάγουν τον Τζιχάντ. Επίσης, οργάνωσε από τη γη του Αφγανιστάν ένα μεγάλο δίκτυο ετερογενών ισλαμικών οργανώσεων ανά τον κόσμο σε ένα είδος «ισλαμικής διεθνούς» και παρέχοντάς τους εκπαίδευση και εθελοντές¹²³.

Μεγάλη επιρροή στην εξέλιξη της Αλ-Κάιντα είχαν οι αιγυπτιακές οργανώσεις, Ισλαμική Τζιχάντ και Γκαλμά-αλ Ισλαμίγια, που η πλειοψηφία των μελών τους ενσωματώθηκαν στην Αλ-Κάιντα. Επιπλέον, η Αλ-Κάιντα άνθισε σε αδύναμα κράτη με διαβρωμένες κυβερνήσεις, όπου όπως έχει γίνει νωρίτερα αναφορά, αυτά τα κράτη είναι φιλόξενα για τους τρομοκράτες, αλλά ταυτόχρονα ελκύουν και διεθνείς εγκληματικές οργανώσεις, εμπόρους ναρκωτικών και όπλων, καθώς και πειρατές¹²⁴.

Οι στόχοι της Αλ-Κάιντα και των οργανώσεων που συνδέονται με αυτήν είναι: Πρώτον, η επανίδρυση του Χαλιφάτου που θα λειτουργεί σύμφωνα με τη Σαρία (Ισλαμικό Νόμο)¹²⁵. Δεύτερον, η κατάλυση των «ψευδών» Μουσουλμανικών καθεστώτων, τα οποία στην ουσία αντιπροσωπεύουν τα μέσα με τα οποία οι Αμερικανοί επεκτείνουν την επιρροή τους στη Μέση Ανατολή. Και τρίτον, η εκδίωξη των ξένων πολιτικών- πολιτιστικών στοιχείων (δυτικών κυρίως), από τον Οίκο του Ισλάμ.

Βασικό χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης οργάνωσης είναι ότι παρά την αμερικανική επίθεση στο Αφγανιστάν, συνεχίζει να συγκεντρώνει οικονομικούς πόρους και να διαθέτει υποδομές οργάνωσης. Αυτό, διότι ο Λάντεν είχε συγκεντρώσει δισεκατομμύρια δολάρια και είχε υπό τον έλεγχό του πάνω από 80 εταιρείες παγκοσμίως¹²⁶. Στο Σουδάν, για παράδειγμα, είχε στην ιδιοκτησία του τις περισσότερες επικερδείς επιχειρήσεις της χώρας, εταιρίες κατασκευών, εισαγωγών-

¹²⁰ Leonard Weinberg, « Global Terrorism, a beginner's guide» Oneworld Publications, Oxford England, 2005, σελ 56

¹²¹ Όπως Πριν σελ 57

¹²² Όπως Πριν

¹²³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα 2008, σελ 184

¹²⁴ Gerard Chaliand and Arnaud Blin, «The History of Terrorism, from Antiquity to Al Qaeda» University of California Press, 2007, σελ 320

¹²⁵ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα 2008, σελ 185

¹²⁶ Bruce Hoffman, «The changing face of Al-Qaeda», «Studies in Conflict and Terrorism» Vol 27, No 2004, σελ 549-560

εξαγωγών, εταιρίες ανταλλαγής συναλλάγματος και αγροτικές επιχειρήσεις¹²⁷.

Τα περισσότερα μέλη της Αλ-Κάιντα ανήκουν σε μικρούς μυστικούς πυρήνες και δεν γνωρίζουν την ταυτότητα των μελών άλλων ενεργών πυρήνων στην ίδια χώρα ή ακόμα και στην ίδια περιοχή¹²⁸. Αν, λοιπόν, οι αρχές κατάφεραν να συλλάβουν έναν πυρήνα, δεν θα ήταν σε θέση να διαλύσουν ολόκληρη την ομάδα, μια οργάνωση που χρησιμοποιούσαν και οι κομμουνιστές κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου¹²⁹.

Παράλληλα, η Αλ-Κάιντα συνδέεται με ένα παγκόσμιο δίκτυο οργανώσεων, οι οποίες λαμβάνουν οικονομική βοήθεια, συμβουλές και εκπαίδευση για τρομοκρατικά χτυπήματα από την ίδια την Αλ-Κάιντα. Παραδείγματα τέτοιων οργανώσεων είναι το Ισλαμικό Κίνημα του Ουζμπεκιστάν, αλλά και στο Κασμίρ, η Αλ-Κάιντα θεωρήθηκε υπεύθυνη πως βοήθησε στην στρατολόγηση και στον εξοπλισμό των οργανώσεων όπως η Lashkar e Tayba και η Harakat ul Mujahidin για να πραγματοποιήσουν επιθέσεις σε ινδικούς στόχους, ενώ η μεγαλύτερη απειλή στην Νοτιοανατολική Ασία παρουσιάζεται στην Ινδονησία από την οργάνωση Τζεμά Ισλαμίγια¹³⁰.

Ο Μπίν Λάντεν και η Αλ-Κάιντα έγιναν ευρέως γνωστοί μετά τις επιθέσεις στις αμερικανικές πρεσβείες στην Κένυα και την Τανζανία το 1998, την επίθεση αυτοκτονίας στο πολεμικό πλοίο USS στο λιμάνι του Άντεν το 2000 και φυσικά την επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου στη Νέα Υόρκη και στο Πεντάγωνο των ΗΠΑ τον Σεπτέμβρη του 2001, αφήνοντας πίσω 3000 νεκρούς. Οι Αμερικάνοι θεώρησαν τον Λάντεν υπεύθυνο για τις επιθέσεις αυτές αν και ποτέ δεν ανέλαβε επισήμως την ευθύνη.

Η Αλ-Κάιντα σήμερα έχει γίνει περισσότερο μια ιδέα ή μια αφηρημένη σύλληψη παρά μια οργάνωση με ισχυρό κέντρο οργάνωσης, ένα άμορφο κίνημα που συγκρατείται ισχνά από ένα χαλαρό δίκτυο διεθνικών συνιστωσών παρά μια μονολιθική, διεθνής τρομοκρατική οργάνωση με ισχυρό κέντρο διοίκησης και ελέγχου¹³¹. Ουσιαστικά, έχει μεταμορφωθεί από μια γραφειοκρατική οργάνωση ή έναν ιδιόμορφο στρατό που μπορούσε να καταστραφεί στο πεδίο της μάχης, σε μια πιο «αόρατη» έννοια. Αποτελεί, δηλαδή, μια τεράστια επιχείρηση, που διαθέτει παγκοσμίως, τοπικούς αντιπροσώπους, οι οποίοι προωθούν τον κοινό σκοπό τους ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλον¹³².

Εν ολίγοις, η απειλή της τρομοκρατίας προέρχεται τώρα από μια διάχυτη και διάσπαρτη ομάδα μικρο-πυρήνων που τοποθετούνται σε χώρες όπου οι

¹²⁷ Όπως Πρίν

¹²⁸ Leonard Weinberg, « Global Terrorism, a beginner's guide» Oneworld Publications, Oxford England, 2005, σελ 60

¹²⁹ Όπως Πρίν

¹³⁰ Όπως Πρίν

¹³¹ Bruce Hoffman, «Inside Terrorism» Columbia University Press, New York, 2006, σελ 285-288

¹³² Όπως Πρίν

Μουσουλμάνοι είναι μειοψηφία (Βρετανία, Ισπανία), είτε σε χώρες που οι Μουσουλμάνοι είναι πλειοψηφία (Ιράκ, Τυνησία, Ινδονησία, Μαρόκο, Αίγυπτο, Σαουδική Αραβία). Παρά το γεγονός ότι μιλάμε για μικρές ομάδες, καταφέρνουν να οργανώνουν επιχειρήσεις που προκαλούν το θάνατο, καθώς και επιθέσεις αυτοκτονίας, μέσω «μαλακών» στόχων, όπως Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, ξενοδοχεία και εστιατόρια¹³³. Κάνουν τα πάντα για να εξαλείψουν το δυτικό «εκσυγχρονιστικό» στοιχείο από το έδαφός τους αλλά και παγκοσμίως, απειλώντας συνεχώς την «περιβόητη» ασφάλεια της Δύσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

4.1. ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Η ιστορική συγκυρία μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η εποχή που διανύουμε, είναι γνωστή ως η εποχή της παγκοσμιοποίησης και χαρακτηρίζεται από την άνοδο και τη ραγδαία πολιτικοποίηση του πολιτισμικού στοιχείου των κρατών.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου¹³⁴ επικεντρωνόμασταν στις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις των κρατών, όπως είναι η φτώχεια και ο πλούτος, η δημοκρατία και η δικτατορία, φαινόμενα τα οποία αντιμετωπίζονταν σαν τοπικού χαρακτήρα και εμβέλειας.

Στις μέρες μας η έννοια του πολιτισμού έχει πλέον λάβει περισσότερο πολιτική διάσταση και λιγότερο κοινωνική, αφού δεν αναφέρεται πια στην εσωτερική κατάσταση των κρατών αλλά στο πώς επηρεάζονται τα φαινόμενα αυτά, από γεγονότα παγκόσμιας κλίμακας, όπως για παράδειγμα η πτώση του Τείχους του Βερολίνου ή τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου.

Ο «λόγος για τον πολιτισμό¹³⁵» που έχει αναπτυχθεί, προϋποθέτει το γεγονός ότι κάθε πολιτισμός χαρακτηρίζεται από μια συγκεκριμένη τάση και μια συγκεκριμένη ποιότητα. Για παράδειγμα, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου ο λόγος για τον πολιτισμό προσδιόρισε την πρακτική της τρομοκρατίας ως “ισλαμική” και συνεπώς, η ισλαμική τρομοκρατία μπορεί να ερμηνεύσει τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε εκείνους που είναι υπέρ μιας ειρηνικής πολιτικής πρακτικής και σε εκείνους που έχουν τάση προς την τρομοκρατία, δεν εντοπίζεται πια στο οικονομικό σύστημα του κράτους (καπιταλισμός), ούτε στο ίδιο το κράτος (δημοκρατία), αλλά στον πολιτισμό του (νεωτερικότητα). Ταυτόχρονα, κυριαρχεί και η ιδέα ότι ο κόσμος μας είναι χωρισμένος σε εκείνους που βρίσκονται και βιώνουν το νεωτερισμό και σε εκείνους που βρίσκονται ακόμα σε προνεωτερική φάση. Όσοι ανήκουν στον κόσμο της νεωτερικότητας θεωρούνται «παραγωγικοί» πολιτισμού, τον οποίον και ορίζουν με δικά τους κριτήρια. Οι προνεωτερικοί, από την άλλη, απλώς ακολουθούν. Έτσι, ενώ η πρώτη εκδοχή ενθαρρύνει σχέσεις που βασίζονται στην αλληλεγγύη, η δεύτερη προκαλεί το φόβο και τη στρατιωτική δράση.

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, ο «λόγος για τον πολιτισμό» στη Δύση και κυρίως στις ΗΠΑ, εστιάζεται στο Ισλάμ και στους μουσουλμάνους θεωρώντας ότι οι λαοί του

¹³⁴Reinhard Schulze, A Modern History of the Islamic World New York: New York University Press,2002, σελ 13

¹³⁵Μαχμούτ Μαμντάνι «Ο Καλός και ο Κακός Μουσουλμάνος» Μελάι, Αθήνα 2006, σελ 40

μουσουλμανικού κόσμου παίζουν το ρόλο του σκληρού προνεωτερικού πυρήνα, που αντιμετωπίζεται όχι μόνο ως ανίκανο αλλά και ως σθεναρά αντιστεκόμενο προς τη νεωτερικότητα. Έτσι οι «σκληροπυρηνικοί» μουσουλμάνοι επιδεικνύουν την τάση να παίρνουν και άλλους μαζί τους στον άλλο κόσμο.

Υποστηρίζεται ότι οι άνθρωποι που βρίσκονται σε προνεωτερικό στάδιο στερούνται δημιουργικών ικανοτήτων. Ειδικότερα για τους αντίνεωτεριστές φονταμεταλιστές, λέγεται ότι διαθέτουν την ικανότητα να ρέπουν προς την καταστροφή. Η καταστροφή που προκαλούν χρησιμοποιείται ως πειστήριο για την έλλειψη σεβασμού στην ανθρώπινη ζωή, συμπεριλαμβανομένης και της δικής τους. Ακριβώς γι' αυτό, ο «λόγος για τον πολιτισμό» έχει τροφοδοτήσει τα πρωτοσέλιδα των ειδήσεων. Η πολιτισμική ταυτότητα γίνεται πλέον αντιληπτή με όρους ζωής και θανάτου. Θεωρείται δεδομένο ότι η δημόσια συμπεριφορά των ανθρώπων και ειδικά η πολιτική τους συμπεριφορά, οριοθετείται από τις συνήθειες και τα ήθη τους, είτε πρόκειται για θρησκευτικά είτε για πολιτισμικά. Και ακριβώς γι' αυτόν το λόγο πρέπει να αναρωτηθούμε αν η υπερβολή αυτή, μπορεί να σημαίνει ότι ο θρησκευόμενος άνθρωπος είναι και δυνητικός τρομοκράτης. Εδώ λοιπόν τίθεται το ερώτημα: πώς μετουσιώνεται η κατά γράμμα ανάγνωση των ιερών κειμένων σε αεροπειρατείες, φόνους και τρομοκρατία;

Ο σημερινός λόγος για τον πολιτισμό χρονολογείται όπως προαναφέραμε, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Ο πρώτος που έκανε λόγο για το νέο είδος πολιτισμού είναι σίγουρα ο Μπέρναρντ Λούις, καθηγητής, ειδικός σε θέματα Μέσης Ανατολής, στο Πανεπιστήμιο του Πρίνστον. Η πλέον γνωστή φράση του σημερινού λόγου για τον πολιτισμό - η σύγκρουση των πολιτισμών - προέρχεται από το άρθρο του Λιούις που δημοσιεύτηκε το 1999 με τίτλο «Τα αίτια της μουσουλμανικής οργής» ("The roots of Muslims Rage"). Το κείμενο του Λιούις αποτέλεσε την έμπνευση για μια δεύτερη και πιο σκληρή εκδοχή από τον Σάμιουελ Χάντιγκτον, τον πολιτικό επιστήμονα του Χάρβαρντ. Στο άρθρο του με τίτλο «Η σύγκρουση των πολιτισμών» στο περιοδικό *Foreign Affairs*, υποστήριξε¹³⁶ λοιπόν, ότι η θεμελιώδης πηγή σύγκρουσης δεν πρόκειται να είναι πρωτίστως ιδεολογική ή πρωτίστως οικονομική. Οι μεγάλοι διχασμοί της ανθρωπότητας και η κυρίαρχη πηγή αντιπαράθεσης στο μέλλον θα είναι πολιτισμικής φύσης. Μπορεί τα εθνικά κράτη να παραμείνουν κυρίαρχοι παίκτες στο διεθνές σκηνικό, αλλά οι σημαντικότερες διενέξεις στην παγκόσμια πολιτική αρένα θα λάβουν χώρα ανάμεσα σε έθνη και ομάδες που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς. Η σύγκρουση των πολιτισμών θα

¹³⁶ Samuel Huntington, « The Clash Of Civilizations» *Foreign Affairs* 1993, σελ 22

κυριαρχήσει στην παγκόσμια πολιτική σκηνή. Οι διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στους πολιτισμούς θα αποτελέσουν τα σημεία τριβής των μελλοντικών συγκρούσεων.

Το επιχείρημα του Χάντιγκτον αναπτύχθηκε γύρω από δύο ιδεολογήματα¹³⁷: ότι από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου «το σιδηρούν ιδεολογικό παραπέτασμα» έχει αντικατασταθεί από ένα «βελούδινο πολιτισμικό παραπέτασμα» και το συγκεκριμένο «βελούδινο πολιτισμικό παραπέτασμα» έχει οριοθετηθεί κατά μήκος των ισλαμικών κρατών. Ο Χάντιγκτον αποδίδει στο Ισλάμ το ρόλο του εχθρικού πολιτισμού, συνεπώς οι μουσουλμάνοι μόνο «κακοί» μπορεί να είναι. Να σημειωθεί ότι ο Χάντιγκτον δεν ήταν μόνος του, αφού αρκετοί ήταν αυτοί που μετέτρεψαν τη θεωρία του σε ένα όραμα.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το Γουίλιαμ Λιντ¹³⁸ ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν ο τελευταίος σε μια σειρά «δυτικών εμφυλίων πολέμων» που ξεκίνησαν στην Ευρώπη τον 17^ο αιώνα. Οι όροι της παγκόσμιας αντιπαράθεσης με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, υποστηρίζει ο Λιντ, εκφράστηκαν με πολιτισμικούς όρους και η νέα εποχή τελεί υπό την απειλή του «Πράσινου Κινδύνου». Το πράσινο χρώμα παραπέμπει, προφανώς στο Ισλάμ, ο οποίος είναι πολύ πιο επικίνδυνος από τον κόκκινο τρόπο του χθες.

Ο Μπέρναρντ Λιούις αναγνωρίζει και αυτός την μελλοντική “σύγκρουση πολιτισμών” και γράφει ότι ο ισλαμικός πολιτισμός αποτελούσε ένα αμετάβλητο δόγμα, στο οποίο, οι μουσουλμάνοι λέγεται ότι βρίσκουν καταφύγιο σε περιόδους κρίσης. Την έννοια αυτή την ανέπτυξε πιο συγκεκριμένα στο βιβλίο του με τίτλο «Τι πήγε λάθος;». Υποστηρίζει, λοιπόν, ότι τα προβλήματα του μουσουλμανικού κόσμου πηγάζουν από την έλλειψη ελευθερίας, όπως την εννοούμε στον δυτικό κόσμο αλλά και από την έλλειψη του κοσμικού στοιχείου στις ισλαμικές κοινωνίες .

Ο Μπέρναρντ Λιούις και όχι ο Σάμιουελ Χάντιγκτον, είναι αυτός που παρείχε το ιδεολογικό υπόβαθρο για τη δημιουργία της αντίληψης ότι υπάρχουν “καλοί” και “κακοί” μουσουλμάνοι. Ο Λιούις ξεκινά αναγνωρίζοντας, ότι ο φονταμεταλισμός δεν αποτελεί τη μοναδική ισλαμική παράδοση και ότι υπάρχουν και άλλες και πριν βγει οριστική απόφαση γι' αυτό, θα υπάρξει σκληρή αντιπαράθεση¹³⁹. Προειδοποιώντας το κατεστημένο λήψης αποφάσεων¹⁴⁰ ότι σε αυτόν τον αγώνα «εμείς οι Δυτικοί μπορούμε να κάνουμε ελάχιστα πράγματα», έως και τίποτα, καθώς αυτά είναι θέματα τα οποία πρέπει οι μουσουλμάνοι να αποφασίσουν από μόνοι τους, ενώ ταυτόχρονα συνιστά στη Δύση, «να αποφύγει μια νέα σειρά θρησκευτικών πολέμων».

Ενώ ο Χάντιγκτον είχε προειδοποιήσει τη Δύση να είναι έτοιμη για μια

¹³⁷ Όπως Πριν σελ 31

¹³⁸ William Lind, « Defending Western Culture», Foreign Policy 84, Φθινόπωρο 1991, σελ 43-44

¹³⁹ Bernard Lewis “ Roots of Muslim Rage”, The Atlantic, Σεπτέμβριος 1990

¹⁴⁰ Όπως Πριν

σύγκρουση πολιτισμών, ο Λιούις είχε διαφορετική άποψη, διότι θεωρούσε ότι οι δυτικοί έπρεπε να παραμείνουν εξωτερικοί παρατηρητές, καθώς οι μουσουλμάνοι διεξαγάγουν το δικό τους «εσωτερικό» πόλεμο, βάζοντας τους καλούς μουσουλμάνους εναντίον των κακών. Μολονότι υπάρχει αυτή η διαφορά αδιαμφισβήτητα και οι δύο μιλούν ως εκπρόσωποι της επίσημης «Δύσης».

Ο «λόγος για τον πολιτισμό» έχει επίσης μετατρέψει τη θρησκεία σε ένα είδος πολιτικής κατηγορίας. Η άποψη αυτή προωθείται από τα μέσα, όπου φιλοξενούν άρθρα¹⁴¹ που διαφοροποιούν τους «καλούς» από τους «κακούς» μουσουλμάνους, υποστηρίζοντας ότι οι πρώτοι είναι νεωτεριστές, κοσμικοί και άρα φίλα προσκείμενοι στη Δύση, ενώ οι κακοί μουσουλμάνοι είναι δογματικοί, αντινεωτεριστές και μοχθηροί. Αυτές τις απόψεις ενστερνίστηκαν και οι κυβερνήσεις της Δύσης, αμέσως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και κατέληξαν να θεωρούν υποχρέωσή τους να προειδοποιούν τα ακροατήριά τους σχετικά με την ανάγκη να διαχωρίζουν τους «καλούς» από τους «κακούς» μουσουλμάνους. Βέβαια οι συνέπειες είναι ολοφάνερές και απροκάλυπτες, είτε πρόκειται για το Αφγανιστάν, την Παλαιστίνη, το Πακιστάν, το Ισλάμ θα πρέπει να τεθεί σε καραντίνα και να εξορκιστεί ο «Σατανάς» από αυτό μέσα από έναν μουσουλμανικό εμφύλιο πόλεμο.

Ο Έντουαρντ Σαϊντ, ο εκλιπών Παλαιστίνιος διανοούμενος και καθηγητής του Πανεπιστημίου Κολούμπια, τάχθηκε υπέρ μιας περισσότερο ιστορικής και λιγότερο στενά εδαφικής ερμηνείας του πολιτισμού¹⁴². Για τον Σαϊντ η σύγκρουση ήταν αποτέλεσμα μιας εσωτερικής διαδικασίας, μιας σύγκρουσης που συμβαίνει περισσότερο εντός των πολιτισμών παρά ανάμεσα τους.

Ο Έντουαρντ Σαϊντ, στο γνωστότερο έργο του «Οριενταλισμός» μελέτησε το πώς συγκροτείται το πεδίο έρευνας των ανατολικών σπουδών, προσεγγίζοντας κριτικά την πορεία τους και τον χαρακτήρα τους. Βασική θέση του έργου είναι ότι η εννοιολογική κατηγορία «Ανατολή» κατασκευάστηκε στη δυτική σκέψη και φαντασία ως αντίβαρο προς την κατηγορία «Δύση» μέσα στο νοητικό πλαίσιο που δημιούργησαν η αποικιοκρατία και ο ευρωκεντρισμός. Μια σειρά αξιολογικές θέσεις σχετικά με τον πρωτογονισμό, την υπανάπτυξη, την οπισθοδρόμηση, τον ανορθολογισμό, τον σεξισμό και κυρίως την αδιαφοροποίητη φύση και τη στατικότητα των κοινωνιών της Ανατολής σχηματοποιήθηκαν σταδιακά, λαμβάνοντας την τελική τους μορφή τον 19^ο αιώνα με την προϊούσα αποικιοποίηση της περιοχής και την παράλληλη διαμόρφωση ενός «μεγάλου αφηγήματος» που αφορούσε την

¹⁴¹ Για αναφορά σε κακούς μουσουλμάνους, βλ Blain Harden, «Saudis Seek to Add US Muslims to heir Sect», New York Times, 20 Οκτωβρίου 2001. Για μια απεικόνιση των καλών μουσουλμάνων, βλ. Laurie Goodstein, «Stereotyping Rankles Silent, Secular Majority of American Muslims», New York Times, 23 Δεκεμβρίου 2001

¹⁴² Edward Said, «The clash of definition», στο Reflection on Exile and Other Essays, Harvard University Press, 2000, σελ 581

ανωτερότητα του δυτικού πολιτισμού.

Επιπλέον, ο Οριενταλισμός ξεπέρασε σύντομα τα αυστηρά όρια της «επιστήμης» και αποτέλεσε έναν τρόπο να «βλέπει» η Δύση την Ανατολή. Όταν ο άξονας της οικονομικοπολιτικής πρωτοκαθεδρίας μετακινήθηκε προς τις Ηνωμένες Πολιτείες στον 20^ο αιώνα, νέες εκδοχές του οριενταλισμού αναδύθηκαν. Στον ακαδημαϊκό χώρο, αυτό έγινε εμφανές στα προγράμματα των «γεωπολιτικών σπουδών».

Ο Σαϊντ συνόψισε τις κυριότερες αρχές του Οριενταλισμού στα έξι: Πρώτον, ότι η απόλυτη και συστηματική διαφορά ανάμεσα στη Δύση, η οποία είναι ορθολογική, ανεπτυγμένη, ανθρωπιστική, ανώτερη και την Ανατολή, η οποία είναι αποκλίνουσα, υπανάπτυκτη και κατώτερη. Ένα άλλο δόγμα είναι ότι οι αφαιρέσεις γύρω από την Ανατολή, ιδιαίτερα εκείνες που βασίζονται σε κείμενα τα οποία αναπαριστούν τον κλασικό ανατολικό πολιτισμό, είναι πάντα προτιμότερες από τις άμεσες μαρτυρίες που αντλούνται από τις σύγχρονες ανατολικές πραγματικότητες. Ένα τρίτο δόγμα είναι ότι η Ανατολή είναι αιώνια, ομοιόμορφη και ανίκανη να ορίσει τον εαυτό της, και ως εκ τούτου απαιτείται η χρήση ενός «συστηματικού» λεξιλογίου για την περιγραφή της Ανατολής, από μια δυτική σκοπιά. Ένα τέταρτο δόγμα είναι ότι η Ανατολή είναι στο βάθος κάτι που είτε πρέπει να φοβόμαστε (η Κίτρινη απειλή, οι Ορδές των Μογγόλων, οι σκοτεινές δεσποτείες) είτε να ελέγχουμε (με ειρηνευτικές συνθήκες, με έρευνα και ανάπτυξη, με άμεση κατοχή όπου αυτό είναι δυνατόν)¹⁴³.

Παράλληλα, ο Σαϊντ αποδεικνύει το πώς διατηρείται η πολιτισμική κυριαρχία της Δύσης πάνω στον ανατολικό πολιτισμό¹⁴⁴. Καταρχήν ξεκαθαρίζει ότι η πολιτισμική κυριαρχία γίνεται τόσο μέσω της ανατολικής συναίνεσης όσο και μέσω άμεσης και ωμής οικονομικής πίεσης των ΗΠΑ. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι ενώ υπάρχουν δεκάδες οργανισμοί στις ΗΠΑ για τη μελέτη της αραβικής, ισλαμικής Ανατολής, εντός της Ανατολής δεν υπάρχει κάτι αντίστοιχο για τη μελέτη των ΗΠΑ, της απολύτως μεγαλύτερης οικονομικής και πολιτικής επιρροής στην περιοχή. Αλλά αυτό που συμβάλλει στον θρίαμβο του Οριενταλισμού, είναι το γεγονός του καταναλωτισμού στην Ανατολή. Ο αραβικός και ισλαμικός κόσμος στο σύνολό του είναι αγκιστρωμένος στο δυτικό σύστημα της αγοράς. Το πετρέλαιο το κύριο απόθεμα της περιοχής, έχει εξ ολοκλήρου απορροφηθεί από την αμερικανική οικονομία, δηλαδή το μάρκετινγκ, η έρευνα και το βιομηχανικό μάντζμεντ, βασίζονται στις ΗΠΑ. Πρόκειται δηλαδή για μια σχέση μονόπλευρη, με τις ΗΠΑ επιλεκτικό πελάτη πετρελαίου και φτηνών εργατικών χεριών και τους Άραβες εξαιρετικά διαφοροποιημένων καταναλωτών ενός τεράστιου φάσματος προϊόντων

¹⁴³ Edward Said, «Οριενταλισμός» Νεφέλη Αθήνα 2006, σελ 300-301

¹⁴⁴ Όπως Πριν σελ 391

και υλικών των ΗΠΑ.

Αυτό για τον Σαϊντ έχει πολλές συνέπειες, όπως η τυποποίηση του γούστου στην περιοχή, η οποία συμβολίζεται με ότι προμηθεύει η δυτική αγορά (Κόκα-Κόλα, μπλουτζίν). Ταυτόχρονα αναδύεται μια τάξη «μορφωμένων» ανθρώπων των οποίων η διανοητική κατάρτιση είναι στραμμένη προς την ικανοποίηση των αναγκών της αγοράς. Ωστόσο, αυτό που εννοούν διάνοηση είναι πράγματα που έχουν παραχθεί στη Δύση και γι' αυτό έχει επικρατήσει η άποψη ότι ο ρόλος της τάξης αυτής είναι εκσυγχρονιστικός, πράγμα που σημαίνει ότι παρέχει νομιμοποίηση σε ιδέες γύρω από τον εκσυγχρονισμό, την πρόοδο, έννοιες όπως παραλαμβάνονται κυρίως από τις ΗΠΑ.

Με τα χρόνια η έννοια «Οριενταλισμός» πήρε έναν μεταφορικό και συμβολικό χαρακτήρα και χρησιμοποιείται για να περιγράψει στερεοτυπικές θέσεις αξιολογικού τύπου. Είναι στην ουσία μια κατασκευασμένη εικόνα της Ανατολής που την ίδια στιγμή «υποστασιοποιεί» την Δύση, δίνοντάς της συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ενώ παράλληλα εμπεριέχει τον εν δυνάμει μειωτικό χαρακτήρα της Δύσης για την Ανατολή. Αυτό που πρέπει να μας ανησυχεί στις μέρες μας δεν είναι τόσο ο Οριενταλισμός, αλλά ο Δυτικισμός, ως ένα διπλό φαινόμενο, μια διαδικασία δηλαδή αυτοπροσδιορισμού και υποστασιοποίησης της περιοχής και όπως λέει και ο Σαϊντ η απάντηση στον Οριενταλισμό δεν πρέπει να είναι ο Δυτικισμός.

Κλείνοντας, αντιλαμβανόμαστε ότι πρέπει κανείς να είναι εξαιρετικά δύσπιστος σε αντιλήψεις που περιγράφουν τους πολιτισμούς μεμονωμένα και ταυτοποιούν πολιτισμικές ιστορίες με συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και πολιτικές. Απαιτείται, λοιπόν, ο διαχωρισμός στον πολιτισμό και την εξουσία. Η αντίληψη ενός αδιάκοπου στο διηνεκές «δυτικού πολιτισμού» απορρέει από τη θέση ισχύος που κατέχει το μόρφωμα που ονομάζουμε Δύση. Η εξουσία της είναι συνυφασμένη με τη γεωγραφία και την ιστορία της.

Όπως και η ιστορία του δυτικού πολιτισμού, έτσι και η ιστορία του μουσουλμανικού κόσμου σχετίζεται με συγκεκριμένη πολιτική ατζέντα. Κατά καιρούς, αυτή η ιστορία ταυτίζεται με την ιστορία του «Ισλάμ», όπως και η ιστορία της Δύσης συχνά ταυτίζεται με την ιστορία του «Χριστιανισμού». Και σε αυτήν την περίπτωση διαπιστώνεται η τάση για πολιτικοποίηση των πολιτισμικών ταυτοτήτων καθώς και για υιοθέτηση ταυτοτήτων που ορίζονται νομικά¹⁴⁵. Τα κράτη, όμως είναι εδαφικά, ο πολιτισμός δεν είναι. Υπάρχει λόγος να γράφεται η πολιτική ιστορία του Ισλάμ, όταν αυτή διαβάζεται ως ιστορία που θα αφορά μια περιοχή, όπως για παράδειγμα η Μέση Ανατολή ή να γράφεται η πολιτική ιστορία των κρατών της Μέσης Ανατολής

¹⁴⁵ Μαχμούντ Μαμντάνι «Ο Καλός και ο Κακός Μουσουλμάνος» Μελάρι, Αθήνα 2006, σελ 69

σαν να μην σημαίνουν αυτά τίποτα περισσότερο από την τοπική πολιτική ιστορία του Ισλάμ; Οφείλουμε να αντιμετωπίζουμε τον πολιτισμό με όρους που είναι ιστορικοί και όχι εδαφικοί, αλλιώς το μόνο που κάνουμε είναι χειραγωγούμε τις πολιτισμικές δυνάμεις για συγκεκριμένες πολιτικές σκοπιμότητες .

4.2. ΤΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ Η ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΑΠΕΙΛΗ

Κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση μιας απειλητικής εικόνας του Ισλάμ και στη διαμόρφωση στερεοτύπων που ταυτίζονται με την τρομοκρατία, διαδραμάτισαν τα μέσα ενημέρωσης. Δεν πρόκειται για πρόσφατο φαινόμενο, αντίθετα από δεκαετίες έχει καλλιεργηθεί ο φόβος του διαφορετικού, ο τρόμος απέναντι στο Άλλο, που στην προκειμένη περίπτωση οδηγεί στην απόρριψη ενός ολόκληρου θρησκευτικού δόγματος, ενός ολόκληρου κόσμου.

Η λανθασμένη χρήση όρων που συνδέονται με την μουσουλμανική θρησκεία είναι ενδημική στα διεθνή μέσα ενημέρωσης. Τα δυτικά μέσα συχνά έχουν υποστηρίξει μια συγκεκριμένη αντίληψη για το Ισλάμ, που αποτελεί περισσότερο έκφραση των σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στα Βόρεια κράτη και στον μουσουλμανικό κόσμο, παρά μια πραγματική προσπάθεια να κατανοήσουμε τους οπαδούς της θρησκείας¹⁴⁶. Η αναβίωση έντονων θρησκευτικών αισθημάτων ανάμεσα στους μουσουλμάνους σε διάφορα μέρη του κόσμου έχει οδηγήσει σε μια μορφή αναφοράς που εξυπηρετεί περισσότερο την πρόκληση σύγχυσης παρά την εξήγηση γεγονότων που συμβαίνουν στις μουσουλμανικές κοινωνίες.

Έτσι το συγκεκριμένο παγκόσμιο πρόβλημα της πρόκλησης που παρουσιάζουν ορισμένοι μουσουλμάνοι για την παγκόσμια τάξη που κυριαρχείται από τη Δύση ονομάζεται Ισλάμ, ένας όρος που χρησιμοποιείται ανάλογα με τις ανάγκες της συγκεκριμένης πηγής που το αναλύει. Ανάμεσα σε άλλα έφτασε με διάφορους τρόπους να αναφέρεται σε μια θρησκεία, έναν πολιτισμό, μια κοινότητα, μια θρησκευτική αναγέννηση, μια θρησκεία μαχητών, μια ιδεολογία, μια γεωγραφική περιοχή και ένα ιστορικό γεγονός. Ωστόσο, υπάρχουν και δημοσιογράφοι οι οποίοι έχουν επιχειρήσει να δηλώσουν ότι το Ισλάμ δεν είναι συνώνυμο με την βία ή την τρομοκρατία, όμως οι αναφορές τους ενσωματώνονται στις πληροφορίες της κυρίαρχης «αρνητικής» τάσης που επικρατεί. Μια τέτοια διαστρέβλωση της πραγματικότητας καθιστά δυνατή την περιγραφή, για παράδειγμα, της τέλεσης ισλαμικών τελετουργικών ως μαχητικών ενεργειών και έτσι, όλων των

¹⁴⁶ Edward W. Said «Καλύπτοντας το Ισλάμ-Πως τα ΜΜΕ και οι αναλυτές καθορίζουν την εικόνα που έχουμε για τον υπόλοιπο κόσμο», Νεφέλη Αθήνα 2002, σελ35

μουσουλμάνων που ασκούν την πίστη τους ως φανατικών μαχητών¹⁴⁷.

Το Ισλάμ γίνεται διαχρονική οντότητα στα περισσότερα ρεπορτάζ, τα οποία είναι γεμάτα στερεότυπες γενικεύσεις και κλισέ. Φράσεις όπως τα «ισλαμικά πιστεύω», η «ένταση της κρίσης» και «η σιιτική ροπή προς τη δημιουργία μαρτύρων» έχουν θέσει ακριβείς εξηγήσεις γεγονότων ώστε οι περισσότεροι δημοσιογράφοι δεν μπαίνουν καν στον κόπο να κάνουν έρευνες με ουσιαστικό τρόπο. Αν και σύμφωνα με την έρευνα του Έντουαρντ Σάιντ, έχει παρατηρηθεί ότι οι ευρωπαίοι δημοσιογράφοι-ανταποκριτές σε μουσουλμανικές χώρες τείνουν να παραμένουν στην περιοχή για σχετικά μεγάλα χρονικά διαστήματα και είναι εξοικειωμένοι με τις τοπικές γλώσσες σε σχέση με τους αντίστοιχους αμερικάνους¹⁴⁸, που αυτό σημαίνει ότι τα ρεπορτάζ τους είναι πιο αξιόπιστα.

Ένα κεντρικό θέμα είναι η δημιουργία παραγωγικών στερεοτύπων. Αυτό σημαίνει ότι το Ισλάμ χρησιμοποιείται συχνά με τρόπο ώστε να σημαίνει αυτό που η συγκεκριμένη πηγή θέλει να σημαίνει. Οι όροι «Ισλάμ», «ισλαμικός», «μουσουλμάνος φονταμεταλιστής», «ισλαμιστής ριζοσπάστης», «ισλαμιστής τρομοκράτης» κ.λ.π. χρησιμοποιούνται συχνά με μη καθορισμένους τρόπους από δυτικούς παρατηρητές που τείνουν να περιγράφουν ως μονόλιθό τους ένα δισεκατομμύριο μουσουλμάνους του κόσμου¹⁴⁹.

Αν και τα μέσα ενημέρωσης έχουν καλύψει πολλές φορές ισλαμικά ζητήματα, δε φαίνεται όμως να εμφανίζεται μια σαφής εικόνα για το Ισλάμ. Ουσιαστικά δεν γίνεται μια προσπάθεια να εκφραστεί η κατανόηση μιας ευρύτερης εικόνας των σχέσεων των μουσουλμάνων μεταξύ τους και με άλλους. Αυτή η ασάφεια σε συνδυασμό με την τάση του καταναλωτή των μέσων ενημέρωσης να ξεχνά λεπτομέρειες, αφήνει στον προπαγανδιστή ελεύθερο πεδίο για να κατευθύνει την έννοια του «Ισλάμ» ανάλογα με τις τρέχουσες ανάγκες του.

Συνοψίζοντας, γίνεται κατανοητό ότι αυτή η τάση των μέσων στη σχέση τους με τον ισλαμικό κόσμο έχει μετατραπεί σε παραλογισμό που προσπαθεί να μετατρέψει την αντίληψη ενός κινδύνου σε μια σαρωτική, μονολιθική απειλή και κατά συνέπεια η υπεροψία και η απλουστευτική κοινωνική ανάλυση που αποκρύπτονται κάτω από τέτοιες αναλύσεις συνιστούν μείζονα κίνδυνο για τις δυτικές κοινωνίες.

¹⁴⁷ Karim H. Karim, «Η Ισλαμική Απειλή-Τα Μέσα Ενημέρωσης και η Παγκόσμια Βία», Παρατηρητής Καναδάς 2000

¹⁴⁸ Edward W. Said «Καλύπτοντας το Ισλάμ-Πως τα ΜΜΕ και οι αναλυτές καθορίζουν την εικόνα που έχουμε για τον υπόλοιπο κόσμο», Νεφέλη Αθήνα 2002, σελ35

¹⁴⁹ Όπως Πριν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΜΕΤΑ ΤΗΝ 11^η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2001 ΕΠΟΧΗ

Η 11^η Σεπτεμβρίου τραυμάτισε βαθιά την αμερικανική κοινωνία, ενώ ο πρόεδρος Μπους ήρθε αντιμέτωπος με μια κοσμοϊστορική πρόκληση σε επίπεδο υψηλής πολιτικής. Παράλληλα προκάλεσε ισχυρό σοκ στην κοινωνία των κυρίαρχων κρατών. Η αντίδρασή της ήταν άμεση και όλα τα μέλη της συμπορεύτηκαν με τις ΗΠΑ στα αντίμετρα που λήφθηκαν άμεσα. Το Συμβούλιο Ασφαλείας υποστήριξε τον αγώνα κατά της διεθνούς τρομοκρατίας. Το ΝΑΤΟ ενεργοποίησε για πρώτη φορά το άρθρο 5 για τη συλλογική άμυνα των μελών του.

Όταν οι ΗΠΑ κινήθηκαν προς την ανατροπή του καθεστώτος των Ταλιμπάν με στρατιωτικά μέσα, υποστηρίχθηκαν έμπρακτα και ουσιαστικά από τη Ρωσία και το Ιράν¹⁵⁰. Η Ρωσία έπεισε το Ουζμπεκιστάν να θέσει στην διάθεση των ΗΠΑ τις πρώην σοβιετικές βάσεις στο έδαφός του. Παρείχε επίσης πρόσβαση στη Βόρεια Συμμαχία, που συνέχιζε στο Βόρειο Αφγανιστάν να αμφισβητεί ένοπλα την κυριαρχία των Ταλιμπάν¹⁵¹. Το Ιράν υποστήριξε ενεργά τους Σίίτες του Αφγανιστάν με τρόπους που αποδυνάμωσαν τους Ταλιμπάν κατά την διάρκεια των αμερικανικών επιχειρήσεων¹⁵². Κρίσιμη ήταν η σύμπραξη του Πακιστάν, το οποίο ήταν ένα από τα τρία κράτη που είχε διπλωματικές σχέσεις με τους Ταλιμπάν (τα άλλα δύο ήταν η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα). Το Πακιστάν λόγω της σημαντικής εμπλοκής του στο καθεστώς των Ταλιμπάν ήταν σε θέση να παράσχει στρατηγικές πληροφορίες αλλά και γεωστρατηγική πρόσβαση για την αστρατιαία αμερικανική επιχείρηση ανατροπής του καθεστώτος τους¹⁵³.

Μέσα σε λιγότερο από τρεις εβδομάδες από την 11^η Σεπτεμβρίου, πράκτορες της CIA βρίσκονταν στο Αφγανιστάν οπλισμένοι με 70 εκατομμύρια δολάρια, για να εξαγοράσουν την σύμπραξη κρίσιμων φυλάρχων. Ακολούθησαν 316 οπλίτες των ειδικών δυνάμεων των ΗΠΑ, που ήρθαν σε επαφή με τις ετερογενείς δυνάμεις της Βόρειας συμμαχίας με σκοπό να συντονίσουν την επιχείρηση. Όντας στο μέτωπο των μαχών, οι ειδικές δυνάμεις ήταν σε θέση να δώσουν με μεγάλη ακρίβεια τις συντεταγμένες των θέσεων των δυνάμεων των Ταλιμπάν, που ως εκ τούτου δέχονταν πλέον μεγάλο πλήγμα από τους αμερικανικούς τηλεκατευθυνόμενους πυραύλους και από βόμβες ακριβείας. Οι σημαντικές επιχειρήσεις κράτησαν από τις 7 Οκτωβρίου έως τις 6 Δεκεμβρίου. Στο τέλος, οι Ταλιμπάν και η Αλ- Κάιντα ήταν κυνηγημένοι στα βουνά που περνούν ανάμεσα στα σύνορα Αφγανιστάν και Πακιστάν,

¹⁵⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα 2008, σελ 188

¹⁵¹ Όπως Πριν

¹⁵² Το ίδιο

¹⁵³ George Friedman, «AAmerica's Secret War: Inside the Hidden Worldwide Struggle between the United States and its Enemies» Little Brown London2004, σελ 151-165

ηττημένοι και αποδυναμωμένοι, αλλά τελικά όχι εκμηδενισμένοι¹⁵⁴.

Παράλληλα, όλα σχεδόν τα κράτη που είχαν στα εδάφη τους ισλαμιστές εξαπέλυσαν ένα μεγάλο ανθρωποκυνηγητό, για να εξαρθρώσουν τα κατά τόπους δίκτυα της Αλ-Κάιντα. Αρχικά οι συνέπειες ήταν ολέθριες για την οργάνωση, ωστόσο κατάφερε και επιβίωσε. Καθώς η μητρική Αλ-Κάιντα έχασε την εδαφική της βάση, προσαρμόστηκε, όπως προαναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, σε ένα πιο αποκεντρωτικό μοντέλο. Περιφερειακές «θυγατρικές» «Αλ-Κάιντες», ανέλαβαν πρωτοβουλίες με τη μακρινή καθοδήγηση της μητρικής οργάνωσης¹⁵⁵. Κατά συνέπεια αναπτύχθηκαν σταδιακά νέες δυνάμεις μεταξύ της περιόδου 2002-2006 και κατάφερε να διεξαγάγει 18 μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις σε 11 χώρες (Τυνησία, Πακιστάν, Υεμένη, Ινδονησία, Κουβέιτ, Ισπανία, Σαουδική Αραβία, Μεγάλη Βρετανία, Αίγυπτο, Κένυα και Μαρόκο), όπου σκοτώθηκαν συνολικά 775 άνθρωποι¹⁵⁶.

Η απορρόφηση των ΗΠΑ με τον πόλεμο στο Ιράκ συνέβαλε στην επιδείνωση της κατάστασης στο Αφγανιστάν, το οποίο παραμελήθηκε από τις ΗΠΑ μετά την πτώση των Ταλιμπάν, με αποτέλεσμα το κίνημα αυτό να αναπτύξει νέες δυνάμεις και να είναι σε θέση το 2007 να διενεργεί ανταρτοπόλεμο μεγάλης κλίμακας ενάντια στις κρατικές δυνάμεις του Αφγανιστάν και στις δυνάμεις του ΝΑΤΟ. Στο μεταξύ η μητρική Αλ-Κάιντα είχε καταφέρει να αποκτήσει και πάλι εδαφική βάση στις δυτικές επαρχίες του Πακιστάν, που συνορεύουν με το Αφγανιστάν, όπου οι τοπικές φυλές αφηφούν την εσωτερική κυριαρχία του πακιστανικού κράτους.

Αναμφίβολα ο πόλεμος στο Ιράκ αποτέλεσε μείζονα παράγοντα για μια νέα ένταση στις σχέσεις Δύσης και μουσουλμανικού κόσμου, αλλά και για την ανάκαμψη του πιο σημαντικού ζητήματος της εποχής, αυτό της διεθνούς τρομοκρατίας και των ακραίων ισλαμιστών.

Η επιλογή του καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν ως επόμενου στόχου είχε παλιές ρίζες. Κατά την δεκαετία του 1990, ο πρόεδρος Μπους ο πρεσβύτερος είχε κατηγορηθεί, ότι το 1991 είχε αφήσει τη «δουλειά στη μέση», δηλαδή, ενώ είχε την ευκαιρία μετά την αποφασιστική ήττα του ιρακινού στρατού στο Κουβέιτ να ανατρέψει το πιο επικίνδυνο καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν, είχε διστάσει, εξαιτίας του φόβου του για έναν μακρόσυρτο πόλεμο.

Δεδομένου ότι το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν ήταν στο στόχαστρο των ΗΠΑ, και ιδίως των αμερικανικών συντηρητικών από το 1991, προσφέρονταν ως

¹⁵⁴ Όπως Πριν σελ 165-200

¹⁵⁵ Bruce Hoffman, «The changing face of Al-Qaeda», «Studies in Conflict and Terrorism» Vol 27, No 2004, σελ 549-560

¹⁵⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα 2008, σελ 190

στόχος, με το σκεπτικό, ότι μια αμερικανική εισβολή στο Ιράκ θα άλλαζε τους κανόνες του παιχνιδιού στη Μέση Ανατολή. Μια θεαματική επίδειξη αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης στην καρδιά της Μέσης Ανατολής θα ανάγκαζε τα διπλοπρόσωπα καθεστώτα της περιοχής να λάβουν σοβαρά μέτρα κατά της τρομοκρατίας. Τα καθεστώτα αυτά συνεργάζονταν σχεδόν όλα με τις ΗΠΑ σε διακρατικό επίπεδο, από την άλλη πλευρά όμως, για να αποπροσανατολίσουν τις κοινωνίες τους από τα πραγματικά προβλήματά τους, δηλαδή την καθυστέρηση στην ανάπτυξη του οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού επιπέδου τους, ανέχονταν ή ενθάρρυναν τον έντονο αντιαμερικανισμό στα συνήθως ελεγχόμενα μέσα μαζικής ενημέρωσης καθώς και στους τόπους λατρείας, στα τζαμιά τους, που ασφαλώς ευνοούσε τη στρατολόγηση νέων μελών σε τρομοκρατικές οργανώσεις. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι τρομοκράτες που έλαβαν μέρος στις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ήταν κυρίως Σαουδάραβες και Αιγύπτιοι, προέρχονταν δηλαδή από χώρες που σε διακρατικό επίπεδο συνεργάζονταν στενά με τις ΗΠΑ.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το Ιράκ αποτελεί τη μόνη χώρα, πέραν της Σαουδικής Αραβίας, που έχει άφθονα αποθέματα πετρελαίου κοντά στην επιφάνεια του εδάφους και μπορούν να εκμεταλλευθούν με πολύ μικρό κόστος. Επί Σαντάμ Χουσεϊν, το Ιράκ δεν ήταν σε θέση να αξιοποιήσει τον πλούτο του λόγω έλλειψης της κατάλληλης τεχνολογίας σε συνδυασμό με τις διεθνείς κυρώσεις που του είχαν επιβληθεί από το 1991. Ένα σταθερό και φιλοδυτικό Ιράκ μετά την πτώση του Σαντάμ θα είχε την ικανότητα να αμφισβητήσει την κυριαρχία της Σαουδικής Αραβίας, σε ότι είχε να κάνει με την παγκόσμια διαχείριση της αγοράς πετρελαίου.

Η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ ξεκίνησε στις 19 Μαρτίου 2003, με βασικό πρόσχημα της κυβέρνησης Μπους και διεθνώς νομιμοποιημένο, ότι το Ιράκ διαθέτει όπλα μαζικής καταστροφής, γι' αυτό θα προχωρήσει σε ένα προληπτικά αποτρεπτικό χτύπημα, σε μια αμυντική κίνηση δηλαδή εναντίον μιας απειλής για την εθνική ασφάλεια, μια αναγκαιότητα στη μετά την 11^η Σεπτεμβρίου εποχή. Ενώ ήταν πεπεισμένη ότι θα έθετε τις βάσεις για τον εκδημοκρατισμό και εκσυγχρονισμό της περιοχής. Να σημειωθεί πως δεν κατόρθωσε να κερδίσει την υποστήριξη του Συμβουλίου ασφαλείας, αν και η κυβέρνηση Μπους ήταν πεπεισμένη ότι πολύ γρήγορα θα δικαιωνόταν από το αποτέλεσμα του εγχειρήματος.

Το σαθρό καθεστώς του Σαντάμ έπεσε μέσα σε λίγες εβδομάδες στις 9 Απριλίου. Τα ιρακινά στρατεύματα αρνήθηκαν να πολεμήσουν και τα στελέχη του καθεστώτος εξαφανίστηκαν μέσα σε λίγες μέρες, από την αρχική είσοδο των αμερικανών στη Βαγδάτη. Το Συμβούλιο Ασφαλείας νομιμοποίησε την αμερικανική

κατοχή στο Ιράκ και τον στόχο εγκαθίδρυσης δημοκρατικού καθεστώτος με την απόφαση 1483/2003 (22 Μαΐου 2003)¹⁵⁷. Ωστόσο, η κυβέρνηση Μπους συνέχισε να διεξαγάγει τον λάθος πόλεμο, δηλαδή να θεωρεί ότι με την ανατροπή του Σαντάμ ο πόλεμος είχε λήξει, και στο πνεύμα αυτό ο Μπους διακήρυξε θριαμβευτικά την 1^η Μαΐου 2003 τον τερματισμό των μεγάλων στρατιωτικών επιχειρήσεων στο Ιράκ.

Με το τέλος των επιχειρήσεων οι λεηλασίες και οι καταστροφές κάθε κρατικού περιουσιακού στοιχείου έλαβαν χώρα στο εσωτερικό του κράτους, αναδεικνύοντας τη ρηχότητα και την έλλειψη νομιμοποίησης του ιρακινού κράτους. Η αμερικανική κοινωνία, που είχε συνηθίσει να λειτουργεί κάτω από τους καταπιεστικούς μηχανισμούς ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος, έβλεπε τη νέα αμερικανική εξουσία να χάνει τον έλεγχο της κατάστασης. Ο αμερικανικός εισβολέας πλέον φαίνεται αδύναμος και ανίκανος να ανατρέψει την κατάσταση. Η ευκαιρία για την ιρακινή κοινωνία και ιδίως για τους σουνίτες άραβες, που προηγουμένως κατείχαν την εξουσία, φαίνεται να χάθηκε¹⁵⁸.

Ο ανταρτοπόλεμος ενάντια στις κατοχικές δυνάμεις ξεκίνησε το καλοκαίρι του 2003 και εντάθηκε το Νοέμβριο του ίδιου έτους. Αρχικά ήταν έργο ανθρώπων του σανταμικού καθεστώτος, που είχαν προετοιμάσει σχέδια αντίστασης πριν την ανατροπή του. Οι στόχοι των επιθέσεων τους δεν ήταν μονάχα οι αμερικανικές δυνάμεις αλλά και οι ιρακινές υποδομές, ιδίως όσον αφορά την ηλεκτροδότηση και τη διακίνηση πετρελαίου. Σταδιακά όμως ο ανταρτοπόλεμος πήρε ευρείες διαστάσεις εκφράζοντας τον ιρακινό εθνικισμό στις σουνιτικές αραβικές κυρίως περιοχές.

Εκ των υστέρων έγινε αντιληπτό, λοιπόν, ότι ο πόλεμος στο Ιράκ ενέπλεξε την κυβέρνηση Μπους σε μια μακροχρόνια, επίμονη και αιματηρή προσπάθεια δημιουργίας νέων εθνικών θεσμών (nation building), στο εσωτερικό μιας βαθιάς διχασμένης κοινωνίας. Η ανατροπή του ολοκληρωτικού καθεστώτος του Σαντάμ, οδήγησε στο ξέσπασμα διαφορών και μισαλλοδοξιών, που είχαν βαθιές ρίζες. Η βία μεταξύ σουνιτών και σιιτών για το μονοπώλιο της εξουσίας ήταν κάτι αναπόφευκτο σε μια χώρα που δεν είχε παράδοση πολιτικών συμβιβασμών και συνύπαρξη ετερογενών ομάδων για δημιουργία συναινετικών πολιτικών πρακτικών.

Από την άλλη, η έλλειψη προετοιμασίας της κυβέρνησης Μπους για την πραγματική αποστολή που αναλάμβανε απέκλεισαν κάθε ελπίδα για επίτευξη ενός κοινωνικού πλουραλισμού. Κατά συνέπεια ο αρχικός στόχος του αμερικανικού εγχειρήματος να προκαλέσει «σοκ και δέος» στα αυταρχικά καθεστώτα της Μέσης Ανατολής, ώστε να λάβουν τις ευθύνες τους και να εκσυγχρονιστούν σε κοινωνικό,

¹⁵⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα 2008, σελ 206

¹⁵⁸ Toby Dodge «War and Resistance in Iraq: From Regime Change to Collapsed State», Fawn Rick & Hinnebush Raymond, Colorado 2006, σελ 214-215

πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, προβλήματα που αποτελούν γόνιμο έδαφος για ανάπτυξη τρομοκρατίας, απέτυχε και τους έδωσε άλλο ένα άλλοθι για να αναλάβουν τις εκσυγχρονιστικές μεταρρυθμίσεις. Επιπλέον, η αποτυχημένη αυτή αμερικανική επιχείρηση αποτελεί άλλη μια συναισθηματικά φορτισμένη ιστορία αραβικής κακοποίησης από δυτικό παράγοντα, αποπροσανατολίζοντας ταυτόχρονα τις κοινωνίες τους.

Η ευκολία με την οποία ανατράπηκαν οι Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν το 2001, φαίνεται ότι υπήρξε καθοριστική για να επικρατήσει λανθασμένη αντίληψη στους κόλπους της κυβέρνησης Μπους, ότι το Ιράκ θα αποτελούσε μια απλή επανάληψη της επιτυχίας. Δυστυχώς όμως οι συνέπειες ήταν τραγικές διότι η μέσω στρατιωτικής εισβολής ανατροπή του καθεστώτος, που δεν οδηγούσε σε μια ταχεία μετάβαση της εξουσίας σε εγχώρια κυβέρνηση με πραγματικές εξουσίες, προκάλεσε μια δεδομένη εθνική αντίσταση, γι' αυτό και η έκβαση του εγχειρήματος παραμένει αβέβαιη ακόμα και για τη νέα αμερικανική κυβέρνηση.

5.1. ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΟΜΠΑΜΑ

Ο Πρόεδρος Ομπάμα εξ' αρχής έθεσε στο επίκεντρο της εξωτερικής του πολιτικής την προσέγγιση του μουσουλμανικού κόσμου, ξεκινώντας πραγματικά μια προσπάθεια να γεφυρώσει την επικίνδυνη άβυσσο που χωρίζει τη Δύση από το Ισλάμ.

Στο πνεύμα, λοιπόν, αυτό, στις 4 Ιουνίου 2009, ο Μπάρακ Ομπάμα αξιοποίησε την ισχύ της αμερικανικής προεδρίας, το προσωπικό του χάρισμα και μια μικρή εξέδρα στην καρδιά του αραβικού κόσμου, στο πανεπιστήμιο του Καΐρου προκειμένου να μιλήσει για τις ανησυχίες των εκατοντάδων εκατομμυρίων μουσουλμάνων του πλανήτη¹⁵⁹. Μιλώντας εκεί, ο πρόεδρος των ΗΠΑ επιχείρησε να προβάλει την κατανόηση προς το Ισλάμ, να δώσει την αίσθηση των κοινών αξιών και να πείσει ότι είναι πρόθυμος να χρησιμοποιήσει τη δύναμη της Αμερικής για να επιλύσει όσα τον απασχολούν. Χαρακτηριστική ήταν η φράση που χρησιμοποίησε, «ο κύκλος της υποψίας και της διχόνοιας πρέπει να κλείσει», ενώ ο λόγος του ήταν διανθισμένος με στίχους από το Κοράνι. Δεν παρέλειψε να αγγίξει τα καίρια ζητήματα του Ιράκ και του Αφγανιστάν, καταλήγοντας με ένα όραμα για ένα πιο ειρηνικό και πιο ανεκτικό κόσμο. Ήταν μια ομιλία για την οποία έλαβε εύσημα τουλάχιστον, από την άποψη της ρητορείας του¹⁶⁰.

Ο Αμερικανός πρόεδρος, βέβαια δε δίστασε να επικρίνει ορισμένους μουσουλμάνους οι οποίοι αποφεύγουν να καταδικάσουν τον εξτρεμισμό, ή κάποιους

¹⁵⁹ Άρθρο του Economist στην εφημερίδα «Καθημερινή», 7 Ιουνίου 2009

¹⁶⁰ Το ίδιο

άλλους που έχουν την τάση να μετρούν την ισχύ της θρησκευτικής τους πίστης, μέσω της απόρριψης μιας άλλης. Πρόβαλε, φυσικά, το αμερικανικό μοντέλο της θρησκευτικής ελευθερίας ως το ιδεατό, ενώ καταδίκασε την άρνηση του Ολοκαυτώματος, «ως αβάσιμη και προϊόν αμάθειας». Δεν παράλειψε ωστόσο να αναφερθεί και στο μαρτύριο των Παλαιστινίων, χαρακτηρίζοντας απαράδεκτο το καθεστώς υπό το οποίο επιβιώνουν. Επανέλαβε την απαίτηση για τερματισμό του εβραϊκού αποικισμού των παλαιστινιακών εδαφών.

Αναφερθήκαμε, λοιπόν στην ομιλία του προέδρου Ομπάμα στην καρδιά του αραβικού κόσμου, την Αίγυπτο, αρχικά διότι ήταν η πρώτη προσπάθεια προσέγγισης των δύο κόσμων, Δύσης και Ισλάμ, μετά από χρόνια. Αξιοσημείωτη είναι και η επιλογή της χώρας που φαίνεται πως η Αίγυπτος έχει την τάση να θέλει να παίξει αρχηγικό ρόλο στα πράγματα του μουσουλμανικού χώρου, μετά από χρόνια παρακμής και απραξίας.

Η κληρονομιά της κυβέρνησης Μπους, από την εισβολή στο Ιράκ και την προκλητική αντιμετώπιση των μουσουλμάνων κρατουμένων μέχρι την προκατάληψη, όπως την αντιλαμβάνονται οι Άραβες, υπέρ του Ισραήλ, δεν έχει ξεχαστεί. Είναι γεγονός ότι η δημοφιλία της Αμερικής ίσως να έχει αυξηθεί, σε κάποια επίπεδα, υπό τον Ομπάμα, όπως και ότι η προσωπική δημοτικότητά του στον μουσουλμανικό κόσμο είναι σαφώς μεγαλύτερη, σε σχέση πάντα με το έθνος το οποίο ηγείται. Αυτή τη φορά, πρόεδρος των ΗΠΑ είναι ο Μπαράκ Χουσεΐν Ομπάμα, ένας αφροαμερικανός με μουσουλμανικό όνομα αλλάζει πολλά, ίσως ανοίξει τον δρόμο για μια «νέα αρχή».

Παρ' όλα αυτά, ομόφωνα οι Άραβες και οι μουσουλμάνοι επιθυμούν να δουν τα λόγια του προέδρου των ΗΠΑ να μετουσιώνονται σε πράξεις. Οι περισσότεροι αναγνωρίζουν ότι η προσπάθεια του Ομπάμα για απεμπλοκή από το Ιράκ είναι πολύπλοκη, όπως και ότι η κατάσταση στο Αφγανιστάν είναι εξαιρετικά δύσκολη. Το Παλαιστινιακό ωστόσο, είναι το μοναδικό ζήτημα για το οποίο οι Άραβες εμφανίζονται ανυποχώρητοι και δίχως διάθεση κατανόησης. Αν και όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, στην προκειμένη περίπτωση, καμιά πρωτοβουλία, οποιοδήποτε αμερικάνου δεν πρόκειται να ικανοποιήσει απόλυτα τους μουσουλμάνους, δεδομένου των αδιάσπαστων δεσμών των ΗΠΑ με το Ισραήλ και την κυριαρχία της Χαμάς στη Λωρίδα της Γάζας αλλά και τη γενικότερη διχόνοια που επικρατεί στην περιοχή. Ωστόσο, η αμερικανική κυβέρνηση πιέζει για το πάγωμα των εβραϊκών αποικισμών στη Δυτική Όχθη.

Επτά μήνες μετά την επίσκεψή του στο Κάιρο, ο Ομπάμα δεν έχει αλλάξει σχεδόν τίποτα, σε σχέση με τις πολιτικές που άφησε πίσω του ο Τζορτζ Μπους. Το Γκουαντάναμο είναι ακόμα φυλακή. Άραβες και μουσουλμάνοι εξακολουθούν να

συλλαμβάνονται και να κατηγορούνται για τρομοκρατία. Οι αμερικανικές δυνάμεις παραμένουν στο Ιράκ, απλώς έφυγαν από τις πόλεις. Ο αριθμός των Αμερικανών στρατιωτών στο Αφγανιστάν αυξάνεται. Τελευταίο και καθόλου ασήμαντο, το Ισραήλ συνεχίζει να κατασκευάζει εποικισμούς στα αραβικά εδάφη και διατηρεί τον αποκλεισμό της Γάζας.

Ταυτόχρονα όλες αυτές οι εικόνες του παγκοσμιοποιημένου κόσμου που ζούμε επιτείνουν το γρίφο για το τι εξωθεί στη βία κάποιους μουσουλμάνους που ζουν σε δυτικές κοινωνίες. Το γεγονός ότι αυτός ο γρίφος παραμένει άλυτος αποδεικνύει το μέγεθος της αποτυχίας να γεφυρώσουμε την επικίνδυνη άβυσσο που χωρίζει τη Δύση από το Ισλάμ, την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα. Ο πρόεδρος Ομπάμα ορθά έθεσε στο επίκεντρο της εξωτερικής του πολιτικής την προσέγγιση του μουσουλμανικού κόσμου, χωρίς, προς το παρόν, να σημειωθεί σοβαρή πρόοδος.

Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς, ότι ο πόλεμος που πυροδοτεί στο Αφγανιστάν, οι βαθιές απογοητεύσεις του αραβικού και του περσικού κόσμου αλλά και τα ισχυρά λόμπι των ΗΠΑ, που έχουν μεγαλύτερα συμφέροντα από την αντιπαράθεση παρά από την συμφιλίωση, έχουν εγκλωβίσει τον Ομπάμα. Παράλληλα, ο δυτικός κόσμος συνεχίζει να προβάλλεται ως μια μορφή εξευτελισμού και προσβολής του ισλαμικού πολιτισμού.

Για αυτό που πρέπει να είμαστε σίγουροι είναι ότι λύση δεν πρόκειται να υπάρξει αν δεν υπάρξουν συμβιβασμοί και από τις δύο πλευρές. Είναι θα λέγαμε αυτοί ακριβώς οι συμβιβασμοί που επιδιώκει το κίνημα των μεταρρυθμιστών του Ιράν, μια μέση οδός που θα συνδυάζει το Ισλάμ με το σύγχρονο πλουραλισμό. Αυτή ήταν μία από τις ιδέες πίσω από την ιρανική επανάσταση, πριν 30 χρόνια. Μπορεί η επανάσταση να έχει κατασταλεί τα τελευταία χρόνια, ωστόσο εδώ και μερικούς μήνες φαίνεται πως η σημασία της παραμένει αναλλοίωτη για τους νέους Ιρανούς.

Από την άλλη, είκοσι χρόνια ύστερα από την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, ένα άλλο τείχος έχει υψωθεί, το τείχος ασφαλείας του Ισραήλ που αποτελεί απεικόνιση της δυτικής φιλελεύθερης κουλτούρας και η διαρκώς υποχωρούσα Παλαιστίνη έχει μεταβληθεί σήμερα σε βασική αιτία του αγώνα των ισλαμιστών. Το τείχος αντικατοπτρίζει ακριβώς, την αποτυχία γεφύρωσης του χάσματος¹⁶¹. Δυστυχώς όμως τείχη και ειρήνη δεν συνδυάζονται, ούτε στην Ευρώπη ούτε στον μουσουλμανικό κόσμο.

¹⁶¹ Άρθρο των New York Times στην εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 15 Νοεμβρίου 2009

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κλείνοντας λοιπόν το τεράστιο αυτό θέμα της σχέσης των δύο κόσμων, του δυτικού και του ισλαμικού, αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για ένα ζήτημα που αγγίζει πολλές πτυχές γι' αυτό και απαιτήθηκε να εξεταστεί μέσα από μια αρκετά μεγάλη ιστορική αναδρομή. Ταυτόχρονα διαπιστώνουμε ότι οι όροι «Δύση» και «Ισλάμ» δεν χρησιμοποιούνται πλέον αποκλειστικά με τη γεωγραφική και αντίστοιχα την θρησκευτική έννοια, διότι έχουν να κάνουν με γεωγραφικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές και φυσικά πολιτιστικές πραγματικότητες.

Οι σχέσεις ανταγωνισμού και επικράτησης των δύο κόσμων ξεκινάει πολύ βαθιά πίσω στην ιστορία με την αποικιοκρατία της Δύσης στην περιοχή ως αρχική αιτία σύγκρουσης. Η λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και γεγονότα όπως η κρίση στο Σουέζ (1956) η άνοδος του Νάσερ στην Αίγυπτο σηματοδότησαν ένα νέο κίνημα αυτό του παναραβισμού και την προσπάθεια των κρατών να ενοποιηθούν έχοντας κοινούς στόχους και τη θρησκεία να παίζει το ρόλο του ενοποιητή. Σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου τα κράτη της Δύσης έχοντα σημαντικά συμφέροντα στην περιοχή ασκούσαν επιρροή, μετατρέποντας την περιοχή της Μέσης Ανατολής σε πεδίο ανακατατάξεων, εξαιρετικά περίπλοκο και προβληματικό, αν λάβει κανείς υπ' όψιν του τις ιδιομορφίες του.

Η πιο σημαντική εξέλιξη στη Μείζονα Μέση Ανατολή και τη Νότια Ευρασία, μετά το 1990, ήταν η μεταφορά του γεωστρατηγικού κέντρου της περιοχής ανατολικότερα. Ενώ δηλαδή μέχρι το 1980, η αραβο-ισραηλινή διαμάχη και ο Ψυχρός Πόλεμος καθόριζαν τις ισορροπίες στην περιοχή, σήμερα η ασταθής κατάσταση των κρατών του Περσικού Κόλπου και η επισφαλής κατάσταση του Αφγανιστάν είναι το κέντρο της περιφερειακής διάταξης. Οι προκλήσεις στην περιοχή είναι πολλές και φυσικά συνδέονται μεταξύ τους άρρηκτα. Κάποιες κρίσεις έρχονται από το παρελθόν, όπως το άλυτο Παλαιστινιακό ζήτημα. Άλλες όμως, όπως η κατάρρευση του Ιράκ, το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα και το διεθνές εξτρεμιστικό πολιτικό Ισλάμ αποτελούν νέες προκλήσεις και εστίες ανησυχίας.

Αναμφισβήτητα, η θρησκεία διαδραμάτισε και εξακολουθεί να παίζει εξέχοντα ρόλο στην πολιτική συνείδηση και την εσωτερική οργάνωση του αραβικού κόσμου. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός ότι οι συνεχείς εναλλαγές στην πολιτική σκηνή της Μέσης Ανατολής καθορίζονται σε ένα μεγάλο ποσοστό από τις επιταγές του Κορανίου και διαμορφώνονται από τις παραινέσεις και τις καθοδηγήσεις των θρησκευτικών ηγετών.

Ο φόβος και προοδευτικά η βία στις σχέσεις Ισλάμ και Δύσης μπορεί να

πηγάζει από τη θρησκεία και τον αυξημένο ρόλο της στις μουσουλμανικές κοινωνίες, ωστόσο κατέληξε να πυροδοτήσει ένα ζήτημα διεθνούς ασφάλειας, αυτό του πολιτικού Ισλάμ. Γενικότερα η σημερινή κατάσταση του μουσουλμανικού κόσμου αντικατοπτρίζεται στην κυριαρχία του πολιτικού Ισλάμ. Οι μορφές ποικίλλουν: σουνιτικό ή σιιτικό, μετριοπαθές ή βίαια ριζοσπαστικό, τοπικό, εθνικό ή παγκόσμιο ή και δικτυακό.

Συνέπειες αυτού είναι η αύξηση του εξτρεμισμού, της τρομοκρατίας, του διεθνούς εγκλήματος και της παράνομης μετανάστευσης. Ως αντίδοτο σε αυτή την εξέλιξη ίσως να είναι μια προσπάθεια από την πλευρά της Δύσης για διατήρηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της θρησκευτικής ανεκτικότητας, της προσωπικής ελευθερίας, των ορίων στην εξουσία του κράτους και του σεβασμού της γυναίκας. Η επιτυχία αυτής της προσπάθειας αναμένεται ότι θα φέρει σταθερότητα και ελαχιστοποίηση των απειλών της ασφάλειας.

Τα αυταρχικά και διεφθαρμένα καθεστώτα στην περιοχή δυσχεραίνουν την κατάσταση, ενώ οι άρχουσες ελίτ δεν στοχεύουν στην προσεκτική προετοιμασία της κοινωνίας για διαρθρωτικές αλλαγές εντός των κρατών τους, αλλά απλώς συνεχίζουν να προφυλάσσουν τα συμφέροντα των αξιωματούχων τους, των επιχειρηματιών και των οικογενειακών δικτύων, τα οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους και συνιστούν τη βάση υποστήριξης των ίδιων των καθεστώτων.

Εάν το κράτος καταστείλει προληπτικά τα ισλαμικά πολιτικά κινήματα υπάρχει κάποια πιθανότητα να αποφύγει μια λαϊκή εξέγερση, αφού θα έχει αφαιρέσει από τα κινήματα αυτά τη δυνατότητα να δημιουργήσουν μαζικές οργανώσεις. Εάν, όμως, η κρατική καταστολή έρθει ως αντίδραση στην ήδη επιτευχθείσα μαζικοποίηση των ισλαμικών κινημάτων, τότε είναι βέβαιο ότι θα υπάρξει εξέγερση ακόμα και αν αυτό δεν υπήρχε μέχρι τότε στην στρατηγική τους.

Σε κάθε περίπτωση, η Δύση θα πρέπει να αποφύγει να διαδραματίζει το ρόλο της ηγεμονικής δύναμης. Έναν ισχυρό εξωτερικό παράγοντα, δηλαδή, που εισβάλει στο σκηνικό και ελπίζει να επιβάλει μια ατζέντα αλλά παράγει ανυπολόγιστες απόπειρες από ανικανοποίητους παίκτες για τη δημιουργία αντίθετων περιφερειακών συμμαχιών. Ο εξωτερικός παράγοντας κινεί με την ισχύ του τα νήματα, όμως η αντίδραση των κρατών είναι πολύ διαφορετική από την αναμενόμενη.

Αν η Δύση είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει τις συνθήκες της περιφερειακής ανισορροπίας ισχύος και της συνεπαγόμενης ανασφάλειας των κρατικών δρώντων, και αν είναι έτοιμη να χειριστεί σοβαρά τα διλήμματα ανάμεσα στην σταθερότητα των καθεστώτων και την κοινωνική μεταρρύθμισή τους, τότε ο αγώνας ενάντια σε βίαιες πολιτικές και κοινωνικές εκρήξεις έχει ελπίδα. Οι συμβιβασμοί απαιτούνται και από τις δύο πλευρές. Παράλληλα, ο διάλογος σε κάθε επίπεδο πολιτικό, κοινωνικό,

πολιτιστικό, θρησκευτικό δεν πρέπει να γίνεται μόνο με μουσουλμάνους και θρησκευτικούς ηγέτες που εκπροσωπούν μόνο τις καθεστωτικές ελίτ και οι οποίες εκφράζουν απόψεις συμβατές με δυτικά πρότυπα και πιστεύω. Αν αυτό υφίσταται, τότε μιλάμε για στρουθοκαμηλισμό και ίσως φόβο να αντιμετωπίσουν τα πράγματα ως έχουν και οι δύο κόσμοι. Διάλογος πρέπει να γίνεται με αυτούς που υπάρχουν στην πραγματικότητα, σε αντίθετη περίπτωση οι εκπλήξεις θα συνεχίσουν να είναι οδυνηρές για την παγκόσμια ειρήνη εις βάρος πολλών ανθρώπινων ζωών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ajcsenbaum Yves Marc «Ισραήλ- Παλαιστίνη μια γη δύο Έθνη», Συλλογή Άρθρων της εφημερίδας Le Monde, Εκδόσεις Μελάρι, Αθήνα 2004.

Cooley John «Τρομοκρατία-Ανιέροι Πόλεμοι» Ελληνικά Γράμματα 2001, (μετάφραση Κωνσταντίνος Κολιόπουλος).

Hourani Albert «Η Ιστορία του Αραβικού Κόσμου», Ψυχογιός, Μάιος 2009.

Ήφαιστος Παναγιώτης «Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και το Εξωτερικό. Διαδρομή, αντικείμενο, περιεχόμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο», Αθήνα, Ποιότητα, 2003.

Karim H Karim, Η Ισλαμική Απειλή-Τα Μέσα Ενημέρωσης και η Παγκόσμια Βία», Παρατηρητής, Καναδάς 2000.

Κονδύλης Παναγιώτης «Πλανητική Πολιτική Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο» Θεμέλιο, Αθήνα 1992.

Κούτσης Αλέξανδρος «Μέση Ανατολή: Διεθνείς Σχέσεις και πολιτική Ανάπτυξη», Τόμος Α΄ Παπαζήση, Αθήνα 1992.

Lewis Bernard «Οι Άραβες στην Ιστορία», Oxford University Press 1993.

Mearsheimer John «Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων», Ποιότητα 2007.

Μαμτάνι Μαχμούτ «Ο Καλός, ο Κακός Μουσουλμάνος», Μελάρι, Αθήνα 2006.

Μπόση Μαίρη «Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων», Παπαζήση Αθήνα 1999.

Πατέλος Κωνσταντίνος «Το Σύγχρονο Ισλάμ-Η Συνάντηση με τη Δύση», Σιδέρης Αθήνα 2006.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος «Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα», Ποιότητα 2008

Ρίτσαρντσον, Λουίζ «Τι Θέλουν οι τρομοκράτες», Τόπος, Αθήνα 2006.

Ρούσσος Σωτήρης «Η κινούμενη άμμος της ηγεμονίας-Ζητήματα Περιφερειακής Ασφάλειας στη Μέση Ανατολή και την Ευρασία», Μελάρι, Αθήνα 2008.

Said Edward «Οριενταλισμός», Νεφέλη, Αθήνα 2006.

Said Edward «Καλύπτοντας το Ισλάμ-Πως τα ΜΜΕ και οι αναλυτές καθορίζουν την εικόνα που έχουμε για τον υπόλοιπο κόσμο», Νεφέλη, Αθήνα 2002.

Thiebaut Azadech Kian «Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν», Κριτική, Μάρτιος 2006.

Watson Adam «Η Εξέλιξη της Διεθνούς κοινωνίας-Μια συγκριτική Ιστορική Ανάλυση», Ποιότητα, Αθήνα 2006.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ahned Rashid, «Jihad», New Haven Yale, University Press 2001.

Akhavi «Religion and Politics in Contemporary Iran», Olbany, New York 1980.

Chaliand Gerard and Arnaud Blin, «The History of Terrorism, from Antiquity to Al Qaeda», University of California Press, 2007.

Cooley John «Unholy Wars (Afghanistan, America and International Terrorism)», Pluto Press, London 1999.

Dodge Toby «War and Resistance in Iraq: From Regime Change to Collapsed State», Fawn Rick & Hinnebush Raymond, Colorado 2006.

Duyvesteyn Isabelle «How many is the new terrorism? », Studies in Conflict and Terrorism, Vol .27, Issue 5, April 2004.

Esposito John «The Islamic threat: Myth or Reality? », Oxford University Press, New York, 1999.

Esposito John «The Oxford History of Islam», Oxford 1999.

Friedman George «America's Secret War: Inside the Hidden Worldwide Struggle between the United States and its Enemies», Little Brown London 2004.

Farsakh Leila «Under siege: Closure, separation and the Palestinian economy», Middle East Report 217, winter 2000.

Fuller Graham & Ian O. Lesser «The Geopolitics of Islam and The West» Westview Press/ A Rand Study, 1995 .

Galster Steve «Afghanistan: The Making of US Policy 1973-1990», στο National Security Archive, October 2001.

Hallberg Charles «The Suez Canal: Its History and Diplomatic Importance», Octagon Books New York, 1978.

Huntington Samuel «The Clash of Civilizations», Foreign Affairs, 1993.

Hoffman Bruce «Inside Terrorism» Columbia University Press, New York, 2006.

Hourani Albert «Arabic Thought in the Liberal Age», Oxford University Press, London 1970.

Janowitz Morris «The Military and the Political Development of New Nations», University of Chicago Press Chicago 1969.

Jaber Hala «Inside the World of the Palestinian Suicide Bomber», The Times Λονδίνο, 24 Μαρτίου 2002.

Khalidi Rashid «Consequences of the Suez Crisis in the Arab World», Louis and R Owen.

Lewis Bernard «Roots of Muslim Rage», The Atlantic, Σεπτέμβριος 1990.

Lind William «Defending Western Culture», Foreign Policy 84, Φθινόπωρο 1991.

A. Memmi «Portrait du décolonisé arabo-musulman et de quelques autres» Gallimard, Paris 2004.

A Military Guide to Terrorism in the Twenty First Century», US Army Training and Doctrine Command (Tradoc G2) Hand book No 1, 15 August 2007.

Penrose Jan «Nations, states and homelands: territory and territoriality in nationalists thoughts» Nations and Nationalism, 8(3), 2002.

Raphaelli Nimrod «Financing of Terrorism: Sources, methods and channels», Terrorism and Political Violence, Vol.15 No4, 2003.

Rapoport David «The four waves of rebel terror and September 11», Anthropoetics-The Journal of Generative Anthropology» Vol. V n.1, Spring/Summer 2002.

Rashid Ahned, «Jihad», New Haven Yale University Press 2001.

Robert Ted «Peoples against States: Ethnopolitical Conflict and the Changing World System» International Studies Quarterly, vol 38, no 3, 1994.

B. R. Rubin «Women and Pipelines: Afghanistan's proxy wars» International Affairs, 73, 2 1997.

Said Edward «The clash of definition», στο Reflection on Exile and Other Essays, «Harvard University Press, 2000.

Seale Patrick «The Struggle for Syria: A study for Post War Arab Politics, 1948-1958, i.b. Tauris & CO Ltd London 1987.

Sontag Deborah «Quest for Mildest Peace: How and Why it Failed», New York Times, July 26 2001.

Spencer, Alexander «Questioning the Concept of New Terrorism», στο Peace Conflict and Development, Issue 8, January 2006.

Thiebaut A. Kian «Secularization of Iran: a Doomed Failure? The New Middle Class and the Making of Modern Iran», Peeters & Institute of Iranian Studies, Paris 1998.

Vatikiotis P. J «A Modern History of Egypt», Weidenfeld and Nicolson, London 1976

Vatikiotis P J «The Egyptian Army in Politics», Greenwood Press Connecticut, 1975.

Weinberg Leonard «Global Terrorism, a beginner's guide» Oneworld Publications, Oxford England, 2005.

Ungar Amiel «Watch Out: They're Coming Us Again», The Jerusalem Report, September 6 2000.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<http://wikipedia.org/>

<http://www.gwu.edu/>

<http://www.globalresearch.ca/>

<http://www.europa.eu.int/comm/external-relations/>

www.times.com

www.nytimes.com

www.economist.com

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ